

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΡΟΔΟΠΗΣ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΚΑΠΛΙΤΖΟΓΛΟΥ ΑΓΓΕΛΙΚΗ
ΕΙΣΗΓΗΤΡΙΑ: ΚΑ ΜΠΟΜΠΟΛΑ ΕΥΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

Περιεχόμενα

1. Νομός Ροδόπης.....	8
1.1 Η προέλευση της ονομασίας του νομού.....	9
1.2 Η πόλη της Κομοτηνής.....	9
1.2.1 Η προέλευση της ονομασίας.....	10
1.3 Ηρώα.....	11
1.3.1. Το παλιό Ηρώο.....	12
1.3.2 Ηρώο σφαιγιασθέντων ιερέων.....	12
1.4 Το Φρούριο και το Βυζαντινό Τείχος.....	12
1.5 Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου.....	13
1.6 Άγιος Τρύφωνας Κομοτηνής.....	13
1.7 Ιμαρέτ.....	14
1.8 Εσκή τζαμί.....	15
1.9 Ο Πύργος του Ρολογιού.....	15
1.10 Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Κομοτηνής.....	16
1.11 Δημοτικός Κήπος.....	16
2. Τα Μουσεία της Πόλης.....	18
2.1 Λαογραφικό Μουσείο.....	18
2.2 Αρχαιολογικό Μουσείο.....	18
2.3 Μουσείο Καλαθοπλεκτικής.....	18
2.4 Στρατιωτικό Μουσείο Οχυρού Νυμφαίας.....	21
2.5.Θρακικό μουσείο παιδείας.....	21
3. Τα Αρχοντικά της Πόλης.....	22
4. Οι Βιβλιοθήκες της Κομοτηνής.....	23
4.1. Δημοτική Βιβλιοθήκη.....	23
4.2. Βιβλιοθήκη Κέντρου Θρακικών Μελετών.....	23
4.3. Βιβλιοθήκη της Εταιρείας Παιδαγωγικών Επιστημών Κομοτηνής.....	23
4.4. Βιβλιοθήκες Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης.....	24
4.5. Εκκλησιαστική Βιβλιοθήκη.....	24
4.6. Θεατρική Βιβλιοθήκη του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Κομοτηνής.....	24
5. Γίγαντες του πνεύματος που γεννήθηκαν σ' αυτόν τον τόπο και έδωσαν αξίες στη ζωή μας.....	25
5.1 Ανδριάντες.....	25
5.1.1 Ελευθερίου Βενιζέλου.....	25
5.1.2 Κωνσταντίνου.....	25
5.1.3 Αρχιεπισκόπου Χρυσάνθου.....	25
5.2 Προτομές.....	26
5.2.1 Γεωργίου Βιζυηνού.....	26

5.2.2 Κωνσταντίνου Κανάρη	26
5.2.3 Κωνσταντίνου Σισμάνογλου	26
5.2.4 Νέστωρα Τσανακλή.....	26
5.2.5 Αλέξανδρου Συμεωνίδη.....	26
5.2.6 Χαρισίου Βαμβακά.....	26
5.2.7 Στίλπωνος Κυριακίδη.....	26
5.2.8 Δημόκριτου	27
5.3 Μυθικά πρόσωπα	27
5.3.1 Μουσαίος	27
5.3.2 Θάμυρις.....	27
6. Η Αγορά της Κομοτηνής.....	28
6.1 Παζάρι	28
7. Γραφικές Γειτονίες της Πόλης.....	29
8. Το Αεροδρόμιο	21
9. Νυμφαία	32
9.1 Δάσος Νυμφαίας και το Τουριστικό Περίπτερο.....	32
10. Ίασμος	34
10.1 Τσίπουρο.....	35
11. Νέο Σιδηροχώρι	37
11.1 Η ονομασία του χωριού	38
11.2 Λόγος και παράδοση.....	38
11.2.1 Η ντοπιολαλιά.....	38
11.2.2 Χαρακτηρισμοί και παρατσούκλια	40
11.3 Το λεξιλόγιο της λαϊκής τέχνης.....	41
11.3.1 Αντικείμενα του νοικοκυριού.....	41
11.3.2 Έπιπλα, ρούχα και στρωσίδια του σπιτιού	41
11.3.3 Εργαλεία για ζύμωμα του ψωμιού	41
11.3.4 Εργαλεία για το πλύσιμο των ρούχων.....	41
11.3.5 Γεωργικά και κτηνοτροφικά εργαλεία	42
11.4 Γλωσσοδέτες.....	42
11.5 Ανίγματα.....	42
11.6 Παροιμίες-Λαϊκές εκφράσεις- Παρομοιώσεις.....	43
11.7 Λαϊκές Επιστήμες.....	44
11.8 Τα Γιατροσόφια.....	44
11.8.1 Πονοκέφαλος.....	44
11.8.2 Πυρετός.....	44
11.8.3 Βήχας.....	44
11.8.4 Τσίμπημα.....	45
11.8.5 Πονόδοντος	45

11.9 Η πρόγνωση του καιρού	45
11.10 Άγιος Θεόδωρος ο Στρατηλάτης Νέου Σιδηροχωρίου.....	45
11.11 Άγιοι Θεόδωροι	45
12. Αμβροσία.....	47
13. Αίγειρος.....	48
13.1 Αγροτικό Ορφανοτροφείο Αιγείρου	48
13.2 Αμπελουργικός Σταθμός	49
14. Σάπες.....	49
14.1 Η Αγία Μαρίνα.....	50
14.2 Άγιος Δημήτριος	51
14.3 Άγιος Δημήτριος Κασσιτερών.....	51
14.4 Αετοκορυφή.....	51
14.5 Αλώνια Σαπών	51
14.6 Αρίσβη	52
14.7 Αρσάκειο	53
15. Ορεινή Ροδόπη	53
15.1 Οροσειρά Ροδόπης	53
15.2 Παπίκιον Όρος	54
15.3 Ευρωπαϊκό μονοπάτι Ε6	55
15.4 Αγελαδοκορυφή	56
15.5 Αστραία	56
15.6 Ισμαρος.....	56
15.6.1 Στην αρχαία Ισμάρα.....	56
15.6.2 Εκκλησιάκια Ίσμαρου.....	57
15.6.2.1 Αγία Άννα Ισμάρου	57
15.6.2.2 Αγία Ευαγγελίστρα Ισμάρου	57
15.6.2.3 Άγιος Γεώργιος Ισμάρου.....	57
15.6.2.4 Άγιος Σπυρίδωνας.....	57
15.6.3 Αετόπετρα.....	57
15.6.4 Ακρόπολη Αγίου Γεωργίου Μαρώνειας.....	57
15.7 Προς Γρατινή	58
16. Ίμερος.....	59
16.1 Αλιευτικό Καταφύγιο Ιμέρου.....	59
17. Ξυλαγανή.....	60
17.1 Άγιος Νεκτάριος.....	60
17.2 Τα πρώτα σπίτια.....	60
17.3 Το εμπορικό κέντρο.....	61
17.4 Τα καινούργια σπίτια	61
17.5 Οικονομία	62

17.6 Κεντρικός μύλος.....	62
18. Μαρώνεια	63
18.1 Προς Μαρώνεια.....	63
18.2 Τα εκκλησιάκια της Μαρώνειας.....	65
18.2.1 Αγία Αναστασία	65
18.2.2 Αγία Κυριακή	65
18.2.3 Αγία Παρασκευή.....	65
18.2.4 Άγιοι Θεόδωροι	65
18.2.5 Άγιος Αθανάσιος	65
18.2.6 Άγιος Βασίλειος.....	66
18.2.7 Άγιος Γεώργιος.....	66
18.2.8 Άγιος Δημήτριος.....	66
18.2.9 Άγιος Ερμογένης.....	66
18.2.10 Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος	66
18.2.11 Άγιος Κύρκος	66
18.2.12 Άγιος Νικόλαος	67
18.2.13 Άγιος Χαράλαμπος	67
18.2.14 Άγιος Ευστράτιος.....	67
18.3 Το κλίμα.....	68
18.4 Το κρασί της Μαρώνειας	68
18.4.1 Οι αμπελώνες.....	68
18.4.2 Η καλλιέργεια.....	68
18.5 Η συναρπαστική μοναδικότητα του Σπηλαίου της Μαρώνειας	69
18.6 Ακτή Καβούρι.....	70
18.7 Άνω Ασκητές	70
18.8 Αγία Ειρήνη Ασκητών.....	70
18.9 Ασκητές	70
18.10 Ασπρόβολος	70
18.11 Αμάραντα.....	71
18.12 Αμπρά Κεφάλια	71
18.13 Άνω Περιβόλια.....	71
18.14 Το Αρχαίο θέατρο της Μαρώνειας	71
19. Υδροβιότοποι Ροδόπης	73
19.1 Λίμνη Βιστωνίδα.....	73
19.1.1 Η πανίδα.....	74
19.1.2 Ψάρια	74
19.1.3 Αμφίβια.....	74
19.1.4 Ερπετά.....	75
19.1.5 Θηλαστικά.....	75

19.1.6 Το κλίμα.....	75
19.1.7 Αναστασιούπολη	76
19.2 Λίμνη Ισμαρίδα ή Μητρικού.....	76
19.2.1 Το κλίμα.....	77
19.2.2 Αμφίβια.....	77
19.2.3 Ερπετά.....	78
19.2.4 Θηλαστικά.....	78
19.2.5 Πουλιά.....	78
19.3 Ποταμός Κομψάτος.....	80
20. Παραλίες-θέρετρα	80
20.1 Παραλία Φαναρίου	80
20.2 Αρωγή.....	80
20.3 Παραλία Μέσης.....	81
20.3.1 Αγία Παρασκευή Μέσης.....	81
20.3.2 Άγιος Χριστόφορος.....	81
20.3.3 Ακκλησιά	81
20.3.4 Αλοπήγια.....	81
20.3.5 Αλώνια της Μέσης.....	82
20.3.6 Αμπέλια	82
20.3.7 Αμπριά	82
20.3.8 Απολλωνία	82
21. Πομάκοι και Πομακοχώρια.....	83
21.1 Καταγωγή	83
21.2 Θρησκεία	84
21.3 Η Γλώσσα	86
21.4 Ενδυμασία.....	86
21.5 Αλάν Κογιού	87
21.6 Άνω Κάρδαμος.....	87
22. Πολιτιστικά.....	88
22.1 Οχυρό Νυμφαίας.....	88
22.2 Πανελλήνια Εμπορική Έκθεση	88
22.3 Γυναικοκρατία.....	88
22.4 Καρναβάλι Σαπών	88
22.5 Κομοτηνή.....	88
22.6 Πανήγυρης Μονής Παναγίας Φανερωμένης Βαθυρράκα	89
22.7 Πανήγυρης Αγίας Μαρίνας.....	89
22.8 Άλλες Πανήγυρης.....	89
23. Γεύσεις του τόπου	91
23.1 Άλλα παραδοσιακά γλυκά.....	92

---

24. Ενδιαφέρουσες διαδρομές.....	94
25. Ξενοδοχεία Κομοτηνής.....	96
26. Γενικές πληροφορίες	98
27. Παράρτημα.....	100
28. Βιβλιογραφία	105

Χάρτης Νομού Ροδόπης

1. Νομός Ροδόπης

Ο Νομός Ροδόπης βρίσκεται στο Βορειοανατολικό Τμήμα της Ελλάδος μεταξύ των Νομών Ξάνθης και Έβρου. Έχει έκταση 2.542,5 χιλιόμετρα και 168.000 κατοίκους. Κατέχει το 1,9% της χώρας με δυο επαρχίες Κομοτηνής, 117 χωριά και 23 έδρες κοινοτήτων. Ο Νομός χαρακτηρίζεται μέρος ζωτικού κόμβου, μεγάλων χερσαίων θαλάσσιων δρόμων. Γνώρισε πολέμους και

κατακτητές. Ορίζεται επίσης γεωγραφικά με τα Ελληνοβουλγαρικά σύνορα προς Βορρά, προς Νότο με την θάλασσα του Θρακικού Πελάγους, δυτικά με το Νομό Ξάνθης, ανατολικά με το Νομό Έβρου. Απ' τη συνολική έκταση του 996.000 στρέμματα είναι πεδινές εκτάσεις, 14.000 στρέμματα ημιορεινές και 763.000 στρέμματα ορεινές.

Το Νομό διαρρέουν ορμητικοί χείμαρροι που πηγάζουν από την οροσειρά της Ροδόπης. Σπουδαιότεροι είναι ο Ασπρόρεμα με τους παραποτάμους Τρελοχείμαρρος, Τραυός, Λίσσος ή Φιλιούρη και Κομψάτος. Οι δυο πρώτοι ενώνονται έξω από το χωριό Παραδημή. Χύνονται στη λίμνη του Μητρικού. Κυριότερες λίμνες είναι του Μητρικού (Ισμαρίδα) κι η λιμνοθάλασσα της Βιστωνίδας 45,6 χλμ. διαμοιρασμένη στους Νομούς Ροδόπης – Ξάνθης.

Το κλίμα διαφοροποιείται στις δυο ζώνες του Νομού. Η οροσειρά της Ροδόπης, αποτελεί το κλιματικό όριο, μεταξύ Μεσογειακού κλίματος και Ηπειρωτικού. Τα νότια του χαρακτηρίζονται από Μεσογειακό κλίμα.

Από οικολογική άποψη παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, αφού η φύση παραμένει ακόμη σ' αρκετά σημεία άθικτη, πανέμορφη, επιβλητική. Πλούσια εικόνα από δάση, υδροβιότοπους πανίδας και χλωρίδας θα αποκομίσει ο επισκέπτης, όχι μόνο ο απλός που επιζητά ομορφιά, αλλά κι ο ειδικός επιστήμονας, ο ασχολούμενος με τη φύση.

Σε χαμηλά, μεσαία υψόμετρα, κυριαρχεί δρύς, πεύκο, ενώ στα μεγαλύτερα οξιά. Αναπτύσσονται φλαμουριά, φτελιά, σκλήθρο, φουντουκιά, λεύκα, καρυδιά, κουμαριά, πλάτανοι, μαύρη και τραχειά Πεύκη, σορβιά. Στα παράλια μέρη κέδρο, ιτιά, κρτανιά, σφενδάμι, οστριά, φράξος και θαλάσσια Πεύκη. Επίσης, πλήθος αυτοφυών αρωματικών

φυτών συναντάμε σ' όλη την περιοχή σ' αυτήν την έκταση της Ροδόπης. Από άποψη φυσικού κάλλους διακρίνονται δάση Πατέρμων, όπου κυριαρχεί δρυς και οξιά.

Στη Ροδόπη συμφιλιώνεσαι με το χρόνο γιατί συμφιλιώνεσαι με τον άνθρωπο. Η πολυπολιτισμικότητά της, η καθημερινή συνύπαρξη χριστιανών και μουσουλμάνων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν πρότυπο ιδανικής πολυθρησκευτικής και πολυεθνικής κοινωνίας, δίνει ένα ιδιαίτερο, προσωπικό χρώμα στην περιοχή καθώς εδώ συναντιώνται καθημερινά ο ήχος της καμπάνας με το κάλεσμα προσευχής του ιμάμη, η βαθειά κληρονομιά μίας μικτής παράδοσης με το δυτικό τρόπο ζωής. Στον πλούτο της πολυπολιτισμικότητας της περιοχής, ο άνθρωπος μοιράζεται, συνυπάρχει, συνδημιουργεί, γιορτάζει.

1.1 Η προέλευση της ονομασίας του νομού

Πρώτη εκδοχή: Το όνομα του νομού προέρχεται από τη «ρόδινη όψη», το «ροδίζον χρώμα», όπως φανερώνει η ετυμολογία της λέξης. Το άγγιγμα του ήλιου βάφει με το ρόδινο χρώμα του το κατάφυτο ορειογραφικό ανάγλυφο της Ροδόπης. Το πρωινό και απογευματινό ρόδινο χρώμα της, αποτελεί την αρχή του ονόματος από τους αρχαίους ακόμα χρόνους.

Οι απaráμιλλες ομορφιές της, τα γάργαρα νερά της, τα άπειρα χρώματα, τα πολυπόικιλα, μοναδικά και σπάνια λουλούδια, οι φωτοσκιάσεις και οι αποχρώσεις συντροφεύουν τον περιηγητή σε κάθε ώρα της μέρας.

Δεύτερη εκδοχή: Τον 6^ο π.Χ. αιώνα η Ροδόπη ή Ροδώπις, κόρη Θρακικής καταγωγής, πουλήθηκε στην Αίγυπτο. Η ρόδινη ομορφιά της, η ευγένεια και η αξιοπρέπεια αυτής της κοπέλας, μάγεψαν το βασιλιά των Αιγυπτίων Ψαμμήτιχο Άμαση 569-528 π.Χ. ο οποίος την έκανε γυναίκα του και προς τιμή της έχτισε μια από τις πυραμίδες. Την πατρίδα της την ονόμασε Ροδόπη.

1.2 Η πόλη της Κομοτηνής

Πανοραμική Άποψη Κομοτηνής

Η Κομοτηνή, με πληθυσμό 43.326 κατοίκους, είναι η πρωτεύουσα του νομού και η έδρα της διοικητικής Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Είναι ένα σύγχρονο οικονομικό και διοικητικό κέντρο, μια πόλη που καταφέρνει να συνδυάζει τα ιστορικά της

στοιχεία με τους σύγχρονους ρυθμούς ανάπτυξης. Ο μικρός οικισμός, σταθμός της Εγνατίας οδού, που υπήρχε στη θέση της σημερινής πόλης, οχυρώθηκε, όταν ο βυζαντινός αυτοκράτορας Θεοδόσιος Α' τον 4ο αι. μ.Χ. έκτισε τετράπλευρο φρούριο με γωνιακούς και ενδιάμεσους πύργους. Το φρούριο εμφανίζεται το 14^ο αι. ως στρατηγικό σημείο της περιοχής και οχυρωμένος οικισμός, (βυζαντινή ονομασία «Κουμουτζηνά»), ο οποίος επεκτείνεται εκτός των τειχών μετά την οθωμανική κατάκτηση (1361). Δημιουργούνται τότε χριστιανικές συνοικίες (Βαρώσι, Αγ. Γεωργίου), μουσουλμανικοί μαχαλάδες, ενώ μέσα στα τείχη παραμένει η εβραϊκή συνοικία με τη συναγωγή της. Τη μακραίωνη ιστορία της Κομοτηνής θα διαπιστώσει ο επισκέπτης σε κάθε της γωνιά και θα θαυμάσει τη συνύπαρξη θρησκειών και πολιτισμών, παραδοσιακών και σύγχρονων στοιχείων, συναντώντας εκκλησιές και τζαμιά, αρχοντικά και νεοκλασικά σπίτια αναπαλαιωμένα, μοντέρνες πολυώροφες κατοικίες, γραφικά σοκάκια αλλά και νέο οδικό δίκτυο.

1.2.1 Η προέλευση της ονομασίας

Η προέλευση της ονομασίας της πόλης ταλαιπώρησε αρκετούς ιστορικούς ανά τους αιώνες. Τρεις είναι οι κυριότερες διατυπωμένες εκδοχές:

Η πρώτη έρχεται από τον χώρο της μυθοπλασίας, όπως του Οθωμανού περιηγητή Εβλιγιά Τσελεμπί (δήθεν εγκατάσταση στην περιοχή κάποιου Εβραίου με το κινέζικο όνομα Κουμλού-Τσιν).

Η δεύτερη εκδοχή έρχεται από το χώρο της μυθολογίας - Κομοτηνή λεγόταν η κόρη του περίφημου Θρακιώτη ζωγράφου Παράσσιου. Κατά την αρχαιότητα, μια ομάδα ανθρώπων ξεκίνησε από τη Μαρώνεια, μαζί με την όμορφη κόρη, για το εσωτερικό της Θράκης. Εκεί ίδρυσε μια πόλη και της δώσανε το όνομα Κομοτηνή.

Την τρίτη εκδοχή, διατύπωσε ο καθηγητής Στίλπων Κυριακίδης, ο οποίος εντόπισε χρονικά την προέλευση του ονόματος. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η οποία θεωρείται η εγκυρότερη από όσες διατυπώθηκαν, το βυζαντινό όνομα Κουμουτζηνά, υποδηλώνει τα κτήματα κάποιου με το επίθετο Κουμούτζης. Αντίστοιχα, έχουμε τα βυζαντινά τοπωνύμια Στεφανηνά, Χουδηνά κ.ά.

Η ονομασία, όπως άλλωστε και η ίδια η πόλη, δοκιμάστηκαν σκληρά στην διάρκεια της οθωμανικής κατάκτησης. Η φθορά άγγιξε και την λέξη Κουμουτζηνά, την οποία οι ορδές των κατακτητών αδυνατούσαν να προφέρουν ορθά και μετά από διαδοχικές αλλοιώσεις κατέληξε

στον κακόηχο τύπο Γκιουμουλτζίνε στα οθωμανικά και Γκιουμουλτζίνα στα ελληνικά, με τους οποίους είναι γνωστή σε όλη την διάρκεια της τουρκοκρατίας.

Ο κούρδος ιστορικός Κ. Αλή, εξήγησε για πρώτη φορά, με αδιαμφισβήτητο τρόπο τον γλωσσικό μηχανισμό, ο οποίος μετέτρεψε στα οθωμανικά το βυζαντινό τοπωνύμιο Κουμουτζηνά σε Γκιουμουλτζίνε. (Κ. Αλή, Οι παλαιές οθωμανικές ονομασίες των πόλεων Κομοτηνής και Ξάνθης, Κομοτηνή 1994)

Με την απελευθέρωση (1920) η ονομασία αποκαταστάθηκε στη λόγια μορφή της, όπως μας την παρέδωσε ο βυζαντινός ιστορικός Νικηφόρος Γρήγορος και η οποία χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα: **Κ Ο Μ Ο Τ Η Ν Η**.

1.3 Ηρώα

Ηρώα Κομοτηνής

Στην κεντρική πλατεία της Κομοτηνής φαντάζει πάνω σε λευκό μάρμαρο το μεγάλο ξίφος. Στο ηρώο αυτό κάθε ιστορική και θρησκευτική γιορτή ανεμίζει το αντίγραφο της ηρωικής σημαίας. Είναι το εθνικό σύμβολο της Κομοτηνής ύστερα από 550 χρόνια τουρκικής σκλαβιάς. Η σημαία της πόλης είναι κεντημένη με την ημερομηνία απελευθέρωσης από

τον τουρκικό ζυγό, 14 Ιουλίου 1913. Μέχρι την ανάληψη της διακυβέρνησης από τους Έλληνες, την κρατούσε κρυμμένη στην Κρήτη ο λοχίας Γ. Παπαηλιάκης. Μετά την απελευθέρωση τη στέλνει στο δήμαρχο Απόστολο Σούζο και οι Θρακιώτισσες κεντούν την ημερομηνία 19 Αυγούστου 1914.

Στη συνέχεια, τα κατοχικά βουλγαρικά στρατεύματα, κατ'επιταγή της συνθήκης του Βουκουρεστίου, εγκαταλείπουν τη Θράκη και με ανεξίτηλη κλωστή κεντούν την 14^η Μαΐου 1920, την τελευταία καθοριστική ημερομηνία απελευθέρωσης της Θράκης. Η σημαία έγινε το σημαντικότερο κειμήλιο της Κομοτηνής. Φυλάγεται σαν κόρη οφθαλμού και στις 24 Μαρτίου 1946 τιμήθηκε με παράσημο.

1.3.1 Το παλιό Ηρώο

Βρίσκεται στο μικρό άλσος απέναντι από το Αρχαιολογικό Μουσείο. Είναι έργο του ταλαντούχου ντόπιου γλύπτη Πέτρου Μοσχίδη, φτιαγμένο από απόφιο μάρμαρο στα 1930. Σε δυο μεγάλες μαρμάρινες πλάκες που προστέθηκαν αργότερα, είναι χαραγμένα τα ονόματα των 63 θυσιασθέντων Κομοτηναίων κατά τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940-1941.

1.3.2 Ηρώο σφαγιασθέντων ιερέων

Βρίσκεται στον ανατολικό εξωτερικό περίβολο του ναού της Αγίας Σοφίας. Είναι αφιερωμένο στην μνήμη των τεσσάρων ιερέων που θανατώθηκαν από τους Βουλγάρους κατά τη δεύτερη βουλγαρική κατοχή (1941-1944).

1.4 Το Φρούριο και το Βυζαντινό Τείχος

Το μεγαλύτερο και αρχαιότερο μνημείο της πόλης. Χτίστηκε περί τον 4ο αι. μ.Χ. Την πόλη της Κομοτηνής περιτείχισε ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος Α' (379 - 395 μ.Χ.) επειδή κρίθηκε ως σημείο στρατηγικής σημασίας. Από εδώ περνούσε η Εγνατία Οδός και για στρατιωτικο-οικονομικούς λόγους η πόλη οχυρώθηκε με τείχος, κτισμένο με λίθους και ισχυρά κεραμοκονία. Οριζόντιες στρώσεις τεσσάρων βησάλων ενισχύουν την συνοχή του. Η πρώτη απέχει από το σημερινό έδαφος περίπου 1μ., ενώ η επόμενη επαναλαμβάνεται μετά το 2μ. Είχε συνολικά δεκαέξι πύργους, από τους οποίους οι δώδεκα ήταν ορθογωνικοί και οι τέσσερις κυκλικοί στις γωνίες του. Το ύψος του έφτανε στα 9,60μ. Είχε δυο κύριες εισόδους στην ΝΔ και την ΝΑ πλευρά, ενώ υπήρχαν και δυο μικρότερες. Με την πάροδο των αιώνων και την καταστροφή των γειτονικών οικισμών, χάρη στην προστασία που πρόσφερε, έγινε πόλος έλξης για τους πληθυσμούς της περιοχής. Το τείχος έμεινε ανέπαφο ως το 1363. Οι τούρκοι, κατά την διάρκεια των εισβολών τους, κατέστρεψαν ένα μέρος του κάστρου και έχτισαν με τις πέτρες του τζαμιά. Το καταστροφικό έργο συνέχισαν οι Βούλγαροι, οι οποίοι το 1910 κατεδάφισαν τους πύργους και ένα μεγάλο μέρος του τείχους που είχε απομείνει. Σήμερα παραμένει ένα παραμελημένο μνημείο, θύμηση του ένδοξου παρελθόντος της πόλης. Εκτενείς μαρτυρίες για την ιστορία του δεν υπάρχουν.

Δυστυχώς το φρούριο δεν διατηρήθηκε ακέραιο, αλλά έχει καταστραφεί από το 1910 και εξής στα αρκετά σημεία του. Μέσα στα όριά του, στο βορειοδυτικό άκρο, είναι κτισμένο το Μητροπολιτικό Μέγαρο σε βυζαντινό ρυθμό.

1.5 Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου

Βρίσκεται στο εσωτερικό του φρουρίου στην ανατολική του πλευρά. Είναι τετράκλιτος με νάρθηκα, ξυλόστεγος και το δάπεδό του βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο από αυτό του γύρο χώρου. Χτίστηκε την εποχή της τουρκοκρατίας (1800) πάνω στα θεμέλια βυζαντινού ναού, για το οποίο έχουμε αναφορά στα 1548 από τον περιηγητή Pierre Belon. Ο ναός στην σημερινή του μορφή είναι αναστηλωμένος και έχει κηρυχθεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο.

Σημαντική από καλλιτεχνική άποψη είναι η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας, που μπορεί να χρονολογηθεί μεταξύ 15ου και 16ου αιώνα. Το περίτεχνο τέμπλο με το δαντελωτό διάκοσμο ακολουθεί την ηπειρωτική σχολή. Ακόμη αξιόλογα έργα των αρχών του 19ου αιώνα αποτελούν ο δεσποτικός θρόνος και ο άμβωνας.

Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του και η φορητή εικόνα της Παναγίας Οδηγήτριας, έργο του 16^{ου}- 17^{ου} αι., είναι πραγματικά έργα τέχνης.

1.6 Άγιος Τρύφωνας Κομοτηνής

Παίρνοντας τον οδό Ανδριανουπόλεως και διασχίζοντας τον οικισμό των Ρωμά, μετά από 500 περίπου μέτρα, βρίσκεται το εκκλησάκι του Αγίου Τρύφωνα που κατασκεύασαν πριν λίγα χρόνια μόνοι τους δύο Κομοτηναίοι. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός πως στην περιοχή υπήρχαν στο παρελθόν αμπέλια.

Ιμαρέτ

1.7 Ιμαρέτ

Έξω από την ανατολική πλευρά του φρουρίου βρίσκεται ένα αξιόλογο κτίσμα, το **Ιμαρέτ**.

Είναι ένα μικρό φυλάκιο στην περιφέρεια της Μοσυνόπολης, διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο της περιοχής και συνηθισμένος σταθμός των αυτοκρατορικών στρατευμάτων πάνω στη βασική οδική αρτηρία από

Κωνσταντινούπολη προς Δύση. Είναι ένα από τα παλαιότερα οθωμανικά μνημεία της Θράκης και σχετίζεται με την επέκταση και επικράτηση των Οθωμανών στην περιοχή (1360-1380). Ταυτίζεται με το Ιμαρέτ που σύμφωνα με τις πηγές έκτισε ο κατακτητής της πόλης Γαζή Εβρενός. Κατά τη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής στα τέλη του 19ου αι. το ανατολικό διαμέρισμά του μετατράπηκε σε παρεκκλήσιο τιμώμενο στο όνομα του Αγίου Βόριδος, όπως προκύπτει από εγχάρακτη επιγραφή με σλαβικούς χαρακτήρες, η οποία αποκαλύφθηκε στο τόξο του υπερθύρου της εισόδου του. Το ίδιο διαμέρισμα το 1924 προσαρτήθηκε σε συγκρότημα παγοποιείου, ενώ οι υπόλοιποι χώροι του αποδόθηκαν στην Υπηρεσία Ηλεκτροφωτισμού, έως και το 1973. Σήμερα στεγάζει το Εκκλησιαστικό Μουσείο της Μητροπόλεως Μαρωνείας και Κομοτηνής. Πρόκειται για ένα οικοδόμημα με τρεις χώρους που διαμορφώνουν στην κάτοψη το σχήμα Γ (τύπου zavıye). Ο μεσαίος χώρος, τετράγωνος στην κάτοψη, αποτελεί το κέντρο του κτιρίου. Καλύπτεται με ημισφαιρικό θόλο με χαμηλό οκταγωνικό τύμπανο μέσω τεσσάρων λοφίων κατασκευασμένων με την τεχνική των πρισματικών τριγώνων. Είναι ανοιχτός στη βόρεια πλευρά με δυο πλατιές παραστάδες που στηρίζουν ψηλό ημικυκλικό τόξο που ορίζουν το άνοιγμα. Στο μέσον του νοτίου τοίχου του ανοίγεται ορθογώνια σε κάτοψη κόγχη που επιστέφεται με οξυκόρυφο τόξο διπλής καμπυλότητας. Δυο θύρες με πέτρινα θυρώματα και μεγάλα ανακουφιστικά τόξα πάνω από αυτές στα βόρεια άκρα του ανατολικού και δυτικού τοίχου του οδηγούν στους δυο πλευρικούς χώρους που φέρουν παρόμοια κάλυψη και είναι εξοπλισμένοι με τζάκια. Το κτίριο είναι κτισμένο με τη βυζαντινή τεχνική της πλινθοπερίκλειστης τοιχοδομίας, που συνηθίζεται στα πρώιμα οθωμανικά κτίσματα. Στις γωνίες του παρατηρείται και χρήση λαξευμένων λίθων. Στην κορυφή του τόξου της νότιας πλευράς υπάρχει εντοιχισμένο μαρμάρينو γυναικείο κεφάλι ρωμαϊκών χρόνων. Οδοντωτό γείσο στέφει τις τοιχοποιίες.

1.8 Εσκή Τζαμί

Εσκή Τζαμί

Μικρές, χρωματιστές ακτίνες φωτός τρυπώνουν από τα βιτρό. Τα λευκά κομπολόγια με τις 99 χάντρες είναι ακουμπισμένα στα μαλακά χαλιά. Το Εσκή Τζαμί είναι το μεγαλύτερο της Ροδόπης και το μοναδικό με δύο σερεφέδες (εξώστες από όπου καλεί τους πιστούς ο ιμάμης ή ο μουεζίνης) στον μιναρέ. Κτίστηκε το 1608 και στο εσωτερικό του υπάρχουν υπέροχα χαλιά τα οποία ήρθαν έπειτα από ειδική παραγγελία, λόγω του μεγάλου μεγέθους από την Προύσα της Τουρκίας. Οι τοιχογραφίες του μεγάλου τρούλου είναι έργα εξειδικευμένων ζωγράφων από την Κωνσταντινούπολη. Τα πλακάκια μεταφέρθηκαν από την Κιουτάχεια.

Το συγκρότημα του Ιμαρέτ και το παρακείμενο Εσκή τζαμί σηματοδοτούν τη νέα φάση στην οικιστική ανάπτυξη της πόλης. Οι νέοι κυρίαρχοι, εγκαταστάθηκαν έξω από την τειχισμένη πόλη, στην οποία παρέμειναν οι χριστιανοί, διαμορφώνοντας τις νέες παραμέτρους ανάπτυξής της.

1.9 Ο Πύργος του Ρολογιού

Το ρολόι της Κομοτηνής

Στο κέντρο της πόλης δεσπόζει ο Πύργος του Ωρολογίου που χτίστηκε στα 1884, την εποχή του Σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίτ. Στην δεκαετία του 1950 έγιναν αρχιτεκτονικές επεμβάσεις και πήρε την σημερινή του μορφή. Πίσω από τον πύργο υψώνεται ο μιναρές του τεμένους Γενί Τζαμί, από τον εξώστη του οποίου ο μουεζίνης καλεί τους πιστούς του Ισλάμ στην προσευχή. Στο προαύλιό του στεγάζεται η θρησκευτική αρχή των μουσουλμάνων της Ροδόπης, η Μουφτεία Κομοτηνής. Το εσωτερικό του Γενί Τζαμί είναι ανοιχτό για τους επισκέπτες, αρκεί να τηρήσουν ορισμένους τυπικούς κανόνες, όπως το βγάλσιμο των παπουτσιών κ.α. Στην ΝΔ πλευρά του συγκροτήματος πύργου-τεμένους βρίσκεται η πεζοδρομημένη εμπορική οδός Ερμού, ενώ στην ΒΑ πλευρά, στην παραδοσιακή πλατεία του Ηφαιστού, είναι συνωστισμένα τα εργαστήρια του λευκοσιδήρου, τα γνωστά τενεκετζίδικα, που δίνουν ένα μοναδικό χρώμα στην αγορά της πόλης που απλώνεται τριγύρω.

1.10 Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Κομοτηνής

Αίθουσα ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Κομοτηνής

Φορέα τέχνης και πολιτισμού αποτελεί το Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Κομοτηνής που ιδρύθηκε το 1984. Μέχρι σήμερα έχει παρουσιάσει πολλά έργα ποιότητας, Ελλήνων και ξένων συγγραφέων, και δικαίως θεωρείται ένα από τα σημαντικότερα επαρχιακά θέατρα. Παραστάσεις δίνονται όλο το χρόνο, είτε στο χειμερινό χώρο, είτε στο Υπαίθριο Δημοτικό Θέατρο, χωρητικότητας 900 περίπου θέσεων, που βρίσκεται δίπλα στο Αρχαιολογικό Μουσείο. Στις ιστοσελίδες του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ βρίσκετε πλήθος πληροφοριών σχετικά με την ιστορία του Θεάτρου, τις παραστάσεις που δίνονται, εκτενείς αναφορές σε θεατρικά θέματα και πολλά άλλα.

1.11 Δημοτικός Κήπος

Δημοτικός Κήπος Κομοτηνής

Παρόλο που η πόλη της Κομοτηνής είναι καταπράσινη, ο Δημοτικός Κήπος (Πάρκο) είναι ο πνεύμονας και το στολίδι της πόλης. Βρίσκεται πίσω από το κεντρικό ηρώο της πόλης, δίπλα στην κεντρική πλατεία και καλύπτει έκταση 21 στρεμμάτων.

Είναι από τους ωραιότερους της Βόρειας Ελλάδας, με υψηλόκορμα δέντρα και όμορφα λουλούδια. Δίνει μια στιγμή ή ώρες ξεκούρασης σ' αυτούς που περιπλανιόνται, και όχι μόνο, στην αγορά της πόλης. Τα παιδιά διασκεδάζουν στην παιδική χαρά, το ζωολογικό κήπο και στην τεχνητή λίμνη με τα σιντριβάνια, ενώ οι μεγαλύτεροι απολαμβάνουν το αναψυκτικό ή τον καφέ τους στο αναψυκτήριο που λειτουργεί μέσα στο πάρκο τους καλοκαιρινούς μήνες. Τα όμορφα δρομάκια με τα πολύχρωμα λουλούδια σφύζουν από ζωή κάθε ώρα της ημέρας, κάθε μήνα του χρόνου, ενώ πίδακες με πολύχρωμα νερά δημιουργούν τις νυχτερινές ώρες ένα υπέροχο θέαμα.

Το περίπτερο με τα πλατάνια, τα ζαρκάδια, τους σκίυρους, τους λαγούς και τα καλλωπιστικά πτηνά συμπληρώνουν την ομορφιά του άλσους. Στο νότιο άκρο του Δημοτικού

Κήπου θα συναντήσουμε το παρεκκλήσι της πολιούχου της πόλης Αγίας Παρασκευής. Είναι κτισμένο κοντά στα θεμέλια ομώνυμου βυζαντινού ναού, τον οποίο γκρέμισαν οι Τούρκοι όταν μετέτρεψαν την περιοχή σε μουσουλμανικά νεκροταφεία. Στο σημείο όπου βρισκόταν ο βυζαντινός ναός έγινε από τον Μ.Ο.Κ. συμβολική αναστύλωση με την τοποθέτηση ενός κίονα που διασώθηκε από την καταστροφή.

Στο χώρο του παλαιού σκουπιδότοπου (ΒΑ έξοδος Κομοτηνής), στον επαρχιακό δρόμο προς Καρυδιά, κατασκευάζεται το νέο άλσος του Δήμου Κομοτηνής σε έκταση 200 στρεμμάτων. Θα περιλαμβάνει χώρους πρασίνου, ζωολογικό κήπο σε έκταση 50 στρεμμάτων, τεχνητή λίμνη, δύο τεχνητούς καταρράκτες, παιδικό σιδηρόδρομο που θα διασχίζει όλο το άλσος, εγκαταστάσεις αναψυχής κ. ά. Θα είναι το μεγαλύτερο και καλύτερα οργανωμένο άλσος - πάρκο της Βόρειας Ελλάδας.

2. Τα Μουσεία της Πόλης

2.1 Λαογραφικό Μουσείο

Λαογραφικό Μουσείο Κομοτηνής

Το Λαογραφικό Μουσείο, που ανήκει στο Μορφωτικό Όμιλο Κομοτηνής, στεγάζεται από το 1989 στο αναπαλαιωμένο αρχοντικό Πεϊδη. Στεγάζει μια μακρόχρονη ιστορία που χάνεται στους αιώνες. Τα πλούσια εκθέματα του - φορεσιές, γεωργικά εργαλεία και σύνεργα, είδη οικιακής χρήσης, σπάνια βιβλία, εικόνες και φωτογραφίες - δίνουν την εικόνα της παραδοσιακής ελληνικής Θράκης. Αξιόλογη είναι η συλλογή και τα προσωπικά κειμήλια του αρχιεπισκόπου Αθηνών, του Χρύσανθου Φιλιππίδη (1882-1949), που γεννήθηκε στη Γρατινή Κομοτηνής και έγινε ο άγιος και σωτήρας της Τραπεζούντας. Έξοχη είναι η μεγάλων διαστάσεων εικόνα του 18^{ου} αιώνα με απεικόνιση του Χριστού, της Παναγίας, της Αγίας Άννας και των προφητών.

2.2 Αρχαιολογικό Μουσείο

Στο Αρχαιολογικό Μουσείο μέσα από το πλήθος των εκθεμάτων παρακολουθεί κανείς όλες τις φάσεις της Ιστορίας, από τα εργαλεία της παλαιολιθικής εποχής, τα πήλινα ή μεταλλικά αγγεία, τις σαρκοφάγους, τις επιτύμβιες στήλες, τα αγάλματα, τις προτομές - χρυσή προτομή του Σεπτίμιου Σεβήρου- και τα νομίσματα ως τα στηθαία των βυζαντινών εκκλησιών και πολλά άλλα εκθέματα. Εξαιρετικά αξιόλογα για την ιστορία του τόπου θεωρούνται το ανάγλυφο του Θράκα Ιπέα και το προσωπείο του Διονύσου.

2.3 Μουσείο Καλαθοπλεκτικής

Μοναδικό στην Ελλάδα αλλά ίσως και σε ολόκληρη την Ευρώπη είναι το Μουσείο Καλαθοπλεκτικής των Ρωμά (Τσιγγάνων), που λειτουργεί στο χωριό Θυρλόριο. Τα καλάθια που εκτίθενται προέρχονται από όλα τα μέρη της Θράκης, από περιοχές του Εύξεινου Πόντου

Εκθέματα Μουσείου

και των Πομάκων. Μερικά από αυτά, από άποψη τεχνικής, υλικών, κατασκευής και μορφής, είναι ίδια με αυτά που χρησιμοποιούσαν στη βυζαντινή Θράκη. Τα εκθέματα του μουσείου προέρχονται από τα τρία εθνικά τμήματα της ευρείας Θράκης δηλαδή ελληνικό, βουλγαρικό και τουρκικό. Ο επισκέπτης όμως θα συναντήσει πολλά καλάθια και από τις χώρες της Χερσονήσου του Αίμου. Συμπαγείς ομάδες Ρωμά κατοικούσαν (ή περιφέρονταν) σε όλη την έκταση της Θράκης και μέχρι τη δεκαετία του 1960, έπλεκαν δεκάδες χιλιάδες καλάθια. Η εμφάνιση του πλαστικού και ο κοινωνικό-οικονομικός μετασχηματισμός της υπαίθρου, έθεσαν σε τροχιά παρακμής την καλαθοπλεκτική, όπως

άλλωστε και όλο το φάσμα των παραδοσιακών τσιγγάνικων επαγγελμάτων (γανωτήδες, σιδεράδες κ.λ.π.) Οι πρώτες ομάδες Ρωμά που εμφανίστηκαν στην περιοχή, πιθανότατα τον 11ο αι., συνέχισαν την τοπική παράδοση και ορισμένοι τύποι καλάθιών (μελισσοκόφια, φίμωτρα κ.ά.) που κατασκευάζονταν μέχρι πριν λίγα χρόνια, ήταν απευθείας «απόγονοι» των βυζαντινών καλάθιών. Στο μουσείο ο επισκέπτης θα συναντήσει καλάθια πλεγμένα από διαφορετικά υλικά και τρόπους πλέξης. Κυρίαρχο υλικό στα νεότερα χρόνια παραμένει το καλάμι από κοινού με τη λυγαριά, ενώ στα αστικής χρήσης καλάθια κυριαρχεί η ιτιά, η οποία συνδυάζει ευκαμψία και αισθητική. Παλαιότερα οι αγροτικές εργασίες επέβαλαν τη χρήση πιο ανθεκτικών υλικών όπως η αγριακακία, ή η κρανιά. Οι Πόντιοι αλλά και οι Πομάκοι, ως ορεινοί πληθυσμοί, χρησιμοποίησαν περισσότερο το ξύλο της φουντουκιάς (σχισμένο σε ταινίες) το οποίο είναι εξαιρετικά ανθεκτικό. Η καλλιτεχνική δημιουργία των ανατολικοθρακών, έδωσε ωραιότατα δείγματα με καλάθια οικιακής χρήσης, από καλαμποκόφυλλο. Ο επισκέπτης θα δει τις πρώτες ύλες που χρησιμοποίησαν οι καλαθάδες: καλάμια, λυγαριές, ιτιές κ.α. Δίπλα εκτίθενται τα εργαλεία των καλαθοπλεκτών όπου ο διαιρέτης με εμπρόσθια τριπλή υποδοχή και οπίσθια τετραπλή, αποτελεί τεχνολογική καινοτομία κάποιου ανήσυχου τεχνίτη. Στην ίδια ενότητα, παρουσιάζονται οι φάσεις πλοκής ενός καπνοκάλαθου -του χαρακτηριστικότερου καλάθιου της Θράκης. Στη συνέχεια

παρουσιάζονται περίτεχνα δείγματα καλάθων από τη βόρεια (βουλγαρική) Θράκη, μερικά των οποίων είναι κατασκευασμένα από βέργα ρακίτας, με ωραία χρώματα. Ο μηχανισμός αποφλοίωσης ρακίτας, είναι μια από τις ελάχιστες τεχνολογικές καινοτομίες που εισήχθησαν στην καλάθοπλεκτική τέχνη. Στη συνέχεια, παρατάσσονται καλάθια των Ρωμά: μελισσοκόφωνα, καλάθι ψαρέματος, καλάθι μεταφοράς πετρών-το ανθεκτικότερο καλάθι της συλλογής από το Διδυμότειχο (κατασκευασμένο από αγριακακία) κ.ά. Το παλαιότερο χρονολογημένο καλάθι της συλλογής αιχμαλωτίζει την προσοχή. Πρόκειται για καλάθι οικιακής χρήσης, το οποίο κατασκευάστηκε το 1904, στο Μιχαλίτσι της βόρειας Θράκης, μεταφέρθηκε από τους πρόσφυγες πάνω σε βοϊδάμαξα στην ελληνική Θράκη (το 1922) και διατηρήθηκε μέχρι σήμερα. Στην ίδια ενότητα ενδιαφέρον παρουσιάζει το καππαδοκικό κάνιστρο, η γκαγκαουζική σχολική σάκκα σε τύπο ψάθας και τέλος το πομακικό κάλυπτρο του παλαιού τύπου κωνικού μελισσοκόφινου. Σε άλλες ενότητες παρουσιάζονται τύποι καλάθων από την ανατολική (τουρκική) Θράκη, ενώ δίπλα σε αυτά δεσπόζει ένα τεράστιο καλάθι σε ύψος ανθρώπου, που χρησιμοποιούσαν οι αγρότες για την αποθήκευση κυρίως σιταριού και καλαμποκιού το χειμώνα. Ιδιαίτερο λαογραφικό και αισθητικό ενδιαφέρον, παρουσιάζουν τα πομάκικα καλάθια για τη μεταφορά αγροτικών προϊόντων, μελισσοκόφινου, αλλά και καλάθια του γάμου με διαφορετικές χρήσεις και συμβολισμούς. Ξεχωρίζει το καλάθι κατά της βασκανιάς, διάστικτο με μαύρες βούλες από ύφασμα, κάτω από τις οποίες έμπαιναν φυλαχτά ή στίχοι του Κορανίου. Ειδική ενότητα είναι αφιερωμένη στην ποντιακή καλάθοπλεκτική, όπου ξεχωρίζουν ένας ευφυής αυτοσχέδιος αποφλοιωτικός μηχανισμός βέργας φουντουκιάς και τα καλάθια που κατασκεύασαν απόγονοι εξισλαμισμένων ελληνόφωνων Ποντίων, που ζουν στον Εύξεινο Πόντο. Σε άλλη ενότητα εκτίθενται διακοσμητικά καλάθια, αλλά και καλάθι παγωνιέρα από την εποχή της μικρασιατικής καταστροφής, το οποίο βρέθηκε σε αρχοντικό της Αδριανούπολης και μεταφέρθηκε στο μουσείο. Στο μέσο της αίθουσας του μουσείου παρατάσσονται και καλάθια από χώρες της Χερσονήσου του Αίμου Αλβανία, Βουλγαρία, Μολδαβία, Ρουμανία, Π.Γ.Δ. της Μακεδονίας αλλά και από τη Ρωσία η οποία διαθέτει αστείρευτο πλούτο και τεχνικές οι οποίες επηρέασαν τη καλάθοπλεκτική των σλαβικών λαών. Τέλος η συλλογή ολοκληρώνεται με διάφορα είδη παραδοσιακών σαρώθρων (σκουπών). Το μουσείο διαθέτει μικρό πωλητήριο (με καλάθια και βιβλία), εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές δημοτικού και δυνατότητα προβολής διαφανειών.

2.4 Στρατιωτικό Μουσείο Οχυρού Νυμφαίας

Εσωτερική Άποψη Στρατιωτικό Μουσείο Οχυρού Νυμφαίας

Το Στρατιωτικό Μουσείο του Οχυρού Νυμφαίας βρίσκεται 17 χλμ από την Κομοτηνή και λειτουργεί από το 2000 εντός στοάς του ομώνυμου Οχυρού.

Επειδή βρίσκεται στη συνοριακή γραμμή, η επίσκεψη στο μουσείο επιτρέπεται κατόπιν συνεννοήσεως με την Ταξιαρχία (Κομοτηνή 2531022691), που ορίζει κατάλληλο συνοδό για ενημέρωση στο Μουσείο και στην

υπόλοιπη επισκέψιμη στοά, όλες τις ημέρες από 09:30 έως 14:30 ώρα.

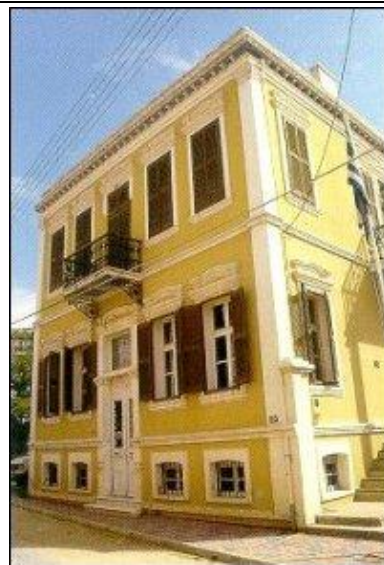
Κάθε Κυριακή, από 09:00 έως 13:30, η επίσκεψη στο μουσείο είναι ελεύθερη. Για να μεταβεί ο ταξιδιώτης στο μουσείο θα ακολουθήσουμε την οδό Κομοτηνής - Νυμφαίας. Τη χειμερινή περίοδο, ενδέχεται σε ορισμένα σημεία του οδοστρώματος να υπάρχει παγετός.

2.5 Θρακικό μουσείο παιδείας

Ιδρύθηκε το 1992 από την εταιρεία παιδαγωγικών σπουδών η οποία λειτουργεί από το 1991. Σκοπός του μουσείου είναι η συλλογή και έκθεση σχολικών αντικειμένων εντύπων και βιβλίων ιστορικής σημασίας, κυρίως του θρακικού αλλά και του ευρύτερου κύκλου. Το κτίριο παραχωρήθηκε από το δήμο Κομοτηνής και πρόκειται για εντυπωσιακής αρχιτεκτονικής κτίσμα το οποία ανεγέρθηκε το 1882 από τον ευεργέτη Χατζηκωνσταντή Ζωΐδη και τη σύζυγό του. Βρίσκεται στο περίβολο του ιερού ναού του αγίου Γεωργίου. Αρχικός χρησιμοποιήθηκε ως νηπιαγωγείο και αργότερα φιλοξένησε για πολλά χρόνια το 5^ο δημοτικό σχολείο λόγω ανάγκης στέγασής του. Στη συνέχεια στεγάστηκε το 5^ο νηπιαγωγείο Κομοτηνής μέχρι την 6^η Νοεμβρίου του 1995 όπου έκτοτε φιλοξενείται το μουσείο, στους χώρους του ο επισκέπτης μπορεί να δει τα μέσα που χρησιμοποιούσαν οι δάσκαλοι από τον 19^ο αιώνα μέχρι σήμερα αλλά και παλιά ιστορικά αντικείμενα και φωτογραφικό υλικό από την σχολική ζωή και δραστηριότητες από τα διδακτικά βιβλία που περιλαμβάνονται στην βιβλιοθήκη του. Σημαντικά είναι και τ' αναγνωστικά του δημοτικού από το 1800. Αξίζει να αναφερθούν επίσης οι επιμελημένες εκδόσεις με μορφωτικό περιεχόμενο από τα συνέδρια τις διαλέξεις και τις πολιτιστικές δραστηριότητες της εταιρείας παιδαγωγικών σπουδών.

3. Τα Αρχοντικά της πόλης

Τα παλιά αρχοντικά της Κομοτηνής αποτελούν αδιάψευστο μάρτυρα της οικονομικής και πνευματικής ανάπτυξης των Ελλήνων της πόλης κατά την τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας. Ανάλογα με την αρχιτεκτονική τους μορφή χωρίζονται σε δυο ομάδες. Στην πρώτη περιλαμβάνονται όσα ακολουθούν την τοπική λαϊκή αρχιτεκτονική και είναι τα παλαιότερα και στη δεύτερη όσα ακολουθούν ευρωπαϊκούς αρχιτεκτονικούς ρυθμούς (μπαρόκ, νεοκλασικά) που είναι τα νεότερα.

Δημοτική Βιβλιοθήκη Κομοτηνής

Χτίστηκαν από τα μέσα του 19ου μέχρι τις αρχές του 20ου αι. Μεταξύ αυτών που απέμειναν ξεχωρίζουν του εμπόρου Πείδη, ανακαινισμένο – στεγάζει το Λαογραφικό Μουσείο του Μορφωτικού Ομίλου Κομοτηνής - στην οδό Αγίου Γεωργίου 13, ενώ λίγο παραπέρα στην ίδια οδό και πλευρά, απέναντι από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου σώζεται το αρχοντικό Ζ. Α. Τσανακλή, χτισμένο το 1891, το οποίο παραχωρήθηκε από το Δήμο Κομοτηνής στο Σύλλογο Σαρακατσάνων. Στην οδό Γ. Κονδύλη 64, σώζεται το νεοκλασικού τύπου αρχοντικό του αλευροβιομήχανου Ζαφείρη Στάλιου, χτισμένο το 1900. Χαρακτηρίζεται από τους ειδικούς σαν ένα από τα πιο όμορφα αρχοντικά της Θράκης. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη στεγάζεται στο ανακαινισμένο αρχοντικό του Ηπειρώτη εμπόρου Μαλλιοπούλου (αργότερα ιδιοκτησία Ταμαρέση), το οποίο χτίστηκε στα 1910, ενώ την περιοχή απέναντι από το πρώην Β' Γυμνάσιο (οδός Χ" Κωνσταντή Ζωΐδη 7) την κοσμεί με την παρουσία του το επίσης ανακαινισμένο αρχοντικό Ζωγράφου (αργότερα Μαρέ).

Αξιόλογα αρχοντικά διατάσσονται και στις οδούς Αθανασίου Διάκου, Πατριάρχου Ιωακείμ Γ', Δημοκρίτου, Ανδρόνικου Δημοκρίτου, Μιχ. Καραολή, Ύδρας, Βενιζέλου και σε άλλα σημεία της πόλης.

Δύο μοναδικές για την Κομοτηνή κρήνες του 1889, με επιγραφές σκαλισμένες σε μάρμαρο, τονίζουν την παρουσία τους στην οδό Αθανασίου Διάκου, στο ύψος των αριθ. 12 και 5 (πάροδος). Χτίστηκαν με δαπάνες φιλοπάτριδων Κομοτηναίων.

4. Οι Βιβλιοθήκες της Κομοτηνής

4.1 Δημοτική Βιβλιοθήκη

Δημοτική Βιβλιοθήκη
Κομοτηνής

Διώροφο με ευρύχωρες αίθουσες όπου φυλάσσονται 14.000 βιβλία, ταξινομημένα σε κατηγορίες και είδη, και με μεγάλη αίθουσα αναγνωστηρίου. Αγοράστηκε από τον Δήμο και αναπαλαιώθηκε. Από τα βιβλία ξεχωρίζουν εκείνα που αφορούν στην Ιστορία και στον Πολιτισμό της Θράκης και αποτελούν για όλους τους κατοίκους και πιο πολύ για τους νέους και τις νέες, σημαντική πηγή γνώσης και πληροφοριών. Εκτός από τα βιβλία που αφορούν στην Θράκη, υπάρχουν και τόμοι ποικίλης επιστημονικής γνώσης, καθώς και συγγράμματα Φιλοσοφικά, Κοινωνιολογικά, Λαογραφικά και τόμοι βιβλίων Ελληνικής και Ξένης Λογοτεχνίας. Ο Δήμος Κομοτηνής σε συνεργασία με την Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Ροδόπης, λειτουργεί και κινητή βιβλιοθήκη, σε ειδικά διασκευασμένο αυτοκίνητο, που σε τακτά χρονικά διαστήματα επισκέπτεται Κοινότητες και χωριά και εξυπηρετεί τις αναγνωστικές ανάγκες των κατοίκων, ιδίως των νέων σχολικής ηλικίας. Λειτουργεί καθημερινά: 7:00 - 14:00 και 17:00 - 20:00 εκτός Τετάρτης. Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες λειτουργεί μόνο πρωί 7:00 - 14:00.

4.2 Βιβλιοθήκη Κέντρου Θρακικών Μελετών

Δεν είναι δανειστική αλλά μέσα από τους εκατοντάδες τόμους που διαθέτει, κυρίως ιστορικού και λαογραφικού περιεχομένου, μπορεί κανείς ν' ανακαλύψει την ιστορική ταυτότητα της Θράκης, από τον Ορφέα, το Διόνυσο και το Δημόκριτο έως σήμερα. Βρίσκεται στην οδό Αγ. Γεωργίου 26.

4.3 Βιβλιοθήκη της Εταιρείας Παιδαγωγικών Επιστημών Κομοτηνής

Οι περίπου 1.000 τόμοι με ηλεκτρονική καταχώρηση, περιλαμβάνουν θέματα ιστορίας και πολιτισμού της Θράκης και του ευρύτερου θρακικού χώρου, παιδαγωγικής, ψυχολογίας, καθώς και σχολικά βιβλία όλων των εποχών (αλφαβητάρια, αναγνωστικά, εγχειρίδια, βοηθητικά κ.ά.). Αποτελεί εστία γνώσης και πληροφόρησης και προσφέρεται για μελέτη και έρευνα.

4.4 Βιβλιοθήκες Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

Το πανεπιστήμιο λειτουργεί βιβλιοθήκες για όλα τα τμήματά του, ΤΕΦΑΑ, Ιστορίας και Εθνολογίας, Φιλολογίας. Της Νομικής Σχολής η βιβλιοθήκη είναι η μεγαλύτερη, με κυρίως νομικά βιβλία και ορισμένα γενικότερου ενδιαφέροντος, και είναι δανειστική για τους φοιτητές.

4.5 Εκκλησιαστική Βιβλιοθήκη

Περιλαμβάνει 6.000 περίπου τόμους κυρίως εκκλησιαστικού, θεολογικού και ιστορικού περιεχομένου. Στεγάζεται στο Πνευματικό Κέντρο της Ιεράς Μητρόπολης. Επισκέψεις κατόπιν συνεννοήσεως με την Ι. Μητρόπολη. Βρίσκεται στην οδό Ν. Τσανακλή 12

4.6 Θεατρική Βιβλιοθήκη του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Κομοτηνής

ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Κομοτηνής

Περιλαμβάνει περίπου 500 θεατρικά έργα αλλά και μελέτες γύρω από το Θέατρο. Στεγάζεται στα Γραφεία του Θεάτρου. Η βιβλιοθήκη είναι δανειστική. Ώρες λειτουργίας καθημερινά 9:00 - 14:00 Βρίσκεται στην οδό Γ. Κονδύλη 30

5. Γίγαντες του πνεύματος που γεννήθηκαν σ' αυτόν τον τόπο και έδωσαν αξίες στη ζωή μας.

5.1 Ανδριάντες

Μητροπολίτης Μαρωνείας Κωνσταντίνος

5.1.1 Ελευθέριου Βενιζέλου: Ο ανδριάντας είναι τοποθετημένος στον χώρο απέναντι από το μέγαρο του Υποκαταστήματος του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ), στην συμβολή των οδών Υψηλαντών, Δημοκρίτου, Μ. Μπότσαρη και Αλέξανδρου Συμεωνίδη. Τα αποκαλυπτήριά του έγιναν στην διάρκεια του εορτασμού των "Ελευθερίων" της πόλης στα 1990. Έργο του γλύπτη Νικόλα. Με την ανέγερσή του οι Κομοτηναίοι τίμησαν τον ηγέτη, που ως πρωθυπουργός επέτυχε τον διπλασιασμό της ελληνικής επικράτειας και υπήρξε το ίνδαλμα των Βορειοελλαδιτών και όλων των προσφύγων.

5.1.2 Κωνσταντίνου: Ο περίτεχνος ανδριάντας βρίσκεται στο προαύλιο του καθεδρικού ναού του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Ο Κωνσταντίνος, Μητροπολίτης Μαρωνείας, στρατολόγησε Θράκες και όλοι μαζί συμμετείχαν στην κήρυξη της επανάστασης στην Χαλκιδική τον Μάιο και Ιούνιο του 1821. Είναι έργο του Θ. Βασιλείου.

5.1.3 Αρχιεπισκόπου Χρυσάνθου: Ο ανδριάντας του κοσμεί την Πλατεία Αυτοκράτορα Θεοδοσίου, μέσα στα όρια του τείχους. Ο Χρυσάνθος, μητροπολίτης Τραπεζούντος και κατόπιν αρχιεπίσκοπος Αθηνών., μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, γεννήθηκε στην Κομοτηνή (οι γονείς του κατάγονταν από το χωριό Γρατινή), όπου πέρασε και τα παιδικά του χρόνια. Υπήρξε κορυφαία εθνική, εκκλησιαστική και επιστημονική φυσιογνωμία. Έργο του καθηγητή της Α.Σ.Κ.Τ. Γιάννη Παππά.

5.2 Προτομές

5.2.1 Γ. Βιζυηνού (1849-1896): Του γνωστού ανά το πανελλήνιο Θρακιώτη ποιητή και πεζογράφου που γεννήθηκε στην Βιζύη της Ανατολικής Θράκης. Βρίσκεται μπροστά στο δημαρχείο, στην πλατεία που φέρει το όνομά του.

5.2.2 Κων/νου Κανάρη (1793-1877): Γνωστού ήρωα της επανάστασης του 1821. Τον

Κωνσταντίνος
Κανάρης

βλέπουμε στον περίβολο του Διοικητηρίου, απέναντι στο Κεντρικό Ηρώο. Στήθηκε στα πλαίσια του εορτασμού της Ναυτικής Εβδομάδας 1996 στην Κομοτηνή και είναι προσφορά του Πολεμικού Ναυτικού.

5.2.3 Κων/νου Σισμανόγλου (1857-1951): Υπήρξε μεγάλος ευεργέτης με οικογενειακή παράδοση. Την προσωνυμία "Σισμανόγλειο" φέρει το Νοσοκομείο της Κομοτηνής, του οποίου το αρχικό κτίριο με τον εξοπλισμό ήταν δωρεά του Σισμάνογλου.

5.2.4 Νέστορα Τσανακλή (1841-1932): Μεγάλος ευεργέτης της Κομοτηνής στα δύσκολα χρόνια της τουρκικής κατάκτησης. Δωρητής της ομώνυμης Αστικής Σχολής. Στην συμβολή των οδών Φιλικής Εταιρείας και Ελ. Βενιζέλου.

Αλέξανδρος
Συμεωνίδης

5.2.5 Αλεξάνδρου Συμεωνίδη (1909-1972) Κομοτηναίος καθηγητής με πολύπλευρη προσφορά στη ιατρική έρευνα, στον τομέα της αντιμετώπισης της νόσου του καρκίνου. Απέναντι από το Τσανάκλειο.

5.2.6 Χαρίσου Βάμβακα (1872-1952): Ύπατου αρμοστή της Ελλάδας στη διασυμμαχική διοίκηση της Θράκης και πρώτου γενικού διοικητή Θράκης μετά το 1920, που σε συνεργασία με τον Ελευθέριο Βενιζέλο συνέβαλλε με κάθε τρόπο στην απελευθέρωση της Ελληνικής σήμερα Θράκης. Βρίσκεται στην πλατεία Αρχιεπισκόπου Ελλάδος Χρύσανθου.

Στίλπωνας Κυριακίδης

5.2.7 Στίλπωνος Κυριακίδη (1887-1964): Κομοτηναίος ιστορικός και λαογράφος, καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με

πλούσιο επιστημονικό έργο. Στην οδό Δημοκρίτου, απέναντι από το κτίριο της Λέσχης Κομοτηναίων.

5.2.8 Δημοκρίτου (460-370 π.Χ.): Του παγκοσμίως γνωστού Θράκα ατομικού φιλοσόφου. Στο προαύλιο της Τσανακλείου Σχολής.

5.3 Μυθικά πρόσωπα

5.3.1 Μουσαίος: Μυθικός αοιδός, μάντης και ιερέας, γιος του Αντιφήμου και της Σελήνης, σύγχρονος του Ορφέα ή μαθητής του, γεννημένος στη Θράκη. Τον ανάθρεψαν οι Νύμφες, οι Μούσες του παρέδωσαν τη λύρα του Ορφέα. Καλλιέργησε τη Θρησκευτική ποίηση. Ύμνοι και χρησμοί του περισυλλέχθηκαν από τον Ονομάκριτο. Συνδέθηκε με την Αθηνά, απόκτησε γιο τον Εύμολπο, ίδρυσε τα Ελευσίνια Μυστήρια.

5.3.2 Θάμυρις: Στην Ιλιάδα τον αναφέρει ο Όμηρος. Ήταν ένας από τους πιο φημισμένους αοιδούς. Γεννήθηκε στη Θράκη, γιος του Φιλάμμωνος και της νύμφης Αργιόπης.

Η τέχνη του στην κιθάρα και στο τραγούδι είχε θεϊκή δύναμη. Ο ίδιος πίστευε ότι κανείς δεν μπορούσε να του αντιπαρατεθεί. Προκάλεσε τις Μούσες σε μουσικό αγώνα, σίγουρος για τη νίκη. Εκείνες ξέσπασαν την οργή τους πάνω τους. Τον τύφλωσαν και του αφαίρεσαν το χάρισμα. Δίδαξε τις τελετές στο ιερό των Δελφών.

6. Η Αγορά της Κομοτηνής

Μεγάλη εμπορική κίνηση παρουσιάζουν πολλές οδοί της πόλης όπως η Βενιζέλου, η ομορφότερη πεζοδρομημένη οδός της πόλης, η Ερμού, η Παρασίου, η Αγ. Γεωργίου, η Ν. Ζωΐδη και άλλες. Η αγορά της Κομοτηνής είναι από τις καλύτερες της Θράκης σε πρωτοπορία, τιμές και ποικιλία, γεγονός που πιστοποιείται από τις επισκέψεις κατοίκων των γειτονικών νομών για αγορές στην Κομοτηνή. Παραδοσιακά προϊόντα που χαρακτηρίζουν την Κομοτηνή είναι το γλυκύτατο σουτζούκ λουκούμ, τα γλυκά ταψιού (σιροπιαστά), ο γευστικός χαλβάς, τα νόστιμα στραγάλια και τα όμορφα κεντήματα (τσεβρέδες) και ο γεμάτος άρωμα ελληνικός καφές. Ο αγοραστής, εκτός από την τελευταία λέξη της μόδας, θα βρει στην Κομοτηνή και τα παλαιοπωλεία της με τις πολλές αντίκες που διαθέτουν.

Προϊόντα ποιότητας που όμοια τους δεν βρίσκει κανείς σ' ολόκληρη την Ελλάδα. Ιδιαίτερη, βέβαια, μνεία πρέπει να γίνει για την λαϊκή αγορά (παζάρι) της πόλης που γίνεται από την εποχή της τουρκοκρατίας. Εκεί άνθρωποι απ' όλη την Α. Μακεδονία και Θράκη εκθέτουν τα εμπορεύματά τους, σε πολύ χαμηλές τιμές. Μέσα στην Βαβυλωνία των προϊόντων και τωνπραματευτάδων ο επισκέπτης μπορεί να βρει από λαχανικά και ρούχα μέχρι εργαλεία και εξωλέμβιες βάρκες.

6.1 Παζάρι

Μικροπωλητής στο Παζάρι της Κομοτηνής

Το παζάρι αρχικά λειτουργούσε την ημέρα Κυριακή. Το 1864, ο Μητροπολίτης Θεόκλητος μετέφερε την Τρίτη για να μην παραμελούν οι κάτοικοι τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Τώρα πλέον λειτουργεί το Σάββατο. Είναι ένα ιδιαίτερο σημαντικό κοινωνικό γεγονός. Πραγματευτάδες απλώνουν τιςπραμάτειες τους, όλα τα είδη που μπορεί κανείς να φανταστεί. Από φρέσκα φρούτα και λαχανικά μέχρι ζωντανά πουλερικά , εσώρουχα, κομπολόγια και χαλιά.

Τόπος συνάντησης φίλων και γνωστών, ενώ ακόμη και όσοι δεν έχουν πρόθεση να ψωνίσουν, απολαμβάνουν έναν περίπατο ανάμεσα στο τεράστιο καλειδοσκόπιο.

7. Γραφικές Γειτονίες της Πόλης

Πολύ σωστή η σκέψη μεταστέγασης των κατοίκων κάποιων οικισμών, όπως αυτές του Αλάν Κογιού ή Τενεκέ Μαχαλά των Ρωμά σε καλύτερες συνθήκες όπου το αίτημα μεταφοράς του οικισμού αναφέρεται σε εφημερίδα από το 1947 αλλά ωραία θα ήταν με κάποιες επεμβάσεις να διατηρηθεί ο οικισμός ως τουριστικό αξιοθέατο, μετατρέποντας τον ίσως σε χώρους διασκέδασης. Αθίγγανοι Έλληνες μουσουλμάνοι κατοικούν και στον οικισμό Ηφαιστου ή Καλκάντζα που είναι γνωστός και ως Πος Πος. Ο οικισμός αυτός μεταφέρθηκε στη σημερινή του θέση κοντά στα παλιά Σφαγεία το 1937 από την περιοχή που είναι σήμερα η διεύθυνση του Υγειονομικού. Και οι δύο αυτοί οικισμοί αποτελούνται στο μεγαλύτερο μέρος τους από πρόχειρες κατασκευές και κάποιες άλλες με ευτελή υλικά. Όμως, τα σπίτια, χαμηλά κατάλευκα ασπρισμένα, άλλα και με λουλακί ή αποχρώσεις της ώχρας, δίνουν το δικό τους πολιτισμικό στίγμα στη πόλη. Κοντά στο σιδηροδρομικό σταθμό βρίσκονται τα Καβακλιώτικα με προσφυγικές κατοικίες που κτίστηκαν για τη στέγαση των προσφύγων από το Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας. Λέγεται ότι ο χώρος αγοράστηκε από Τούρκο τσιφλικά που είχε εκεί τους μπαξέδες του και τα σπίτια κτίστηκαν από τους ίδιους. Μάλιστα ο πολιτιστικός σύλλογος της περιοχής διασώζει αρκετά από τα έθιμά τους. Το Αρμενίο ή παλιά αρμένικη συνοικία της πόλης είναι η περιοχή γύρω από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Τα περισσότερα σπίτια της συνοικίας έχουν δώσει τη θέση τους σε νεόδμητες πολυκατοικίες και μόνο λιγοστά παλιά αρχοντικά έχουν μείνει να θυμίζουν την αρχιτεκτονική της γειτονιάς. Κοντά στην αγορά ο επισκέπτης συναντά τη συνοικία Καραγκιόζ που δημιουργήθηκε το 1934, με τα σπίτια των μουσουλμάνων. Ισόγεια, σπανίως διώροφα, τα περισσότερα ενώ τα ομορφότερα βρίσκονται στη συνοικία Γενειτζέ, βόρεια και ανατολικά του Αλσους της Αγίας Παρασκευής. Αρκετά είναι πραγματικά μνημεία ανατολίτικης αρχιτεκτονικής. Γραφικά είναι και τα παραδοσιακά καφενεία στις γειτονίες στα οποία δεν συνηθίζεται να συχνάζουν γυναίκες μουσουλμάνες, όμως οι θαμώνες είναι ιδιαίτερα κοινωνικοί και φιλόξενοι στους επισκέπτες. Οι περισσότεροι κάτοικοι των φτωχότερων συνοικιών είναι μικροπωλητές και πέρα από το εμπόριο ασχολούνται με τα χωράφια με την βαμβακοκαλλιέργεια και τα καπνά.

Η πολυπρόσωπη πόλη της Κομοτηνής, που δεν αφήνει τον επισκέπτη να πλήξει την ημέρα, προσφέρει και ποικίλους τρόπους διασκέδασης και νυχτερινής ζωής. Διασκέδαση υπάρχει για όλες τις προτιμήσεις και τις ηλικίες. Ο νεανικός πληθυσμός της πόλης, που

ενισχύεται από το μεγάλο αριθμό των φοιτητών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου δίνει ιδιαίτερη νότα στη ζωή της πόλης. Καλά εστιατόρια και ταβέρνες για μεσημεριανό και βραδινό φαγητό με δικές τους σπεσιαλιτέ από ντόπια κρέατα, φρέσκα ψάρια και θαλασσινά θα βρει κανείς μέσα στην πόλη αλλά και στα γύρω χωριά. Τα ουζερί με τους εκλεκτούς μεζέδες είναι πολλά, όπως και οι πιτσαρίες, τα μπαράκια, οι καφετερίες και τα νυχτερινά κέντρα με φαγητό και μουσική. Οι ξενοδοχειακές μονάδες είναι αρκετές, στο κέντρο ή στις άκρες της πόλης, για να εξυπηρετήσουν περαστικούς ταξιδιώτες ή σταθερούς επισκέπτες.

8. Το Αεροδρόμιο

Σαν αεροδρόμιο, είναι γνωστή η περιοχή μετά την Σχολή Αστυφυλάκων που στο παρελθόν λειτούργησε αρχικά σαν πολιτικό αεροδρόμιο με ντακότες και στην συνέχεια σαν στρατιωτικό. Σήμερα φιλοξενεί στρατιωτική μονάδα και διατηρείται τμήμα του αεροδιαδρόμου. Στο Αεροδρόμιο της Κομοτηνής, σύμφωνα με τις διηγήσεις, είχαν μεταφερθεί 52 κάτοικοι της Ροδόπης από τις 21 έως τις 24 Απριλίου του 1967, όταν εκδηλώθηκε η χούντα και παρέμειναν εκεί μέχρι την μεταφορά τους στα ξερονήσια και τους τόπους εξορίας μέσω του λιμανιού των Ελευθερών της Καβάλας.

9. Νυμφαία

9.1 Δάσος Νυμφαίας και το Τουριστικό Περίπτερο

Είναι δύσκολο για τον επισκέπτη ν'αντισταθεί στον πειρασμό να μην επισκεφτεί, την πραγματικά μαγευτική τοποθεσία της Νυμφαίας, πάνω από την βορινή πλευρά της Κομοτηνής σε απόσταση 4 χλμ. Το χώρο όπου έζησαν οι Νύμφες, θεότητες που εμπνέουν στους ανθρώπους το προφητικό παραλήρημα, που πλανεύουν το νου και μοιάζουν με τις γόησες και τις νεράιδες του Μεσαίωνα. Εκεί βρίσκεται το αισθητικό

Περιστικό Δάσος Νυμφαίας

δάσος της Νυμφαίας, πνεύμονας ζωής για τους κατοίκους. Καλύπτεται κυρίως από πεύκα και είναι ιδανικός τόπος για περίπατο, άθληση ή ξεκούραση. Υπάρχουν διαμορφωμένοι χώροι με κιόσκια, τραπεζάκια, παγκάκια, πλακόστρωτα μονοπάτια, κρήνες, γήπεδα μπάσκετ, βόλει και τένις. Το ακροτελεύτιο σημείο του στεφανώνεται από το ομώνυμο Βυζαντινό κάστρο, όπου διάλεξε ο Δήμος να εγκαταστήσει το Τουριστικό Περίπτερο της πόλης.

Πρόκειται για ένα θεσπέσιο φυσικό μαπαλόκι, από όπου ο κάθε επισκέπτης απολαμβάνει μια σπάνια θέα και ομορφιά. Κάτω, απλώνεται απέραντη θάλασσα πρασίνου και χρυσαφένιου κυματισμού - ο κάμπος της Ροδόπης με τα τρία μεγάλα ποτάμια, που νοχελικά ρέουν τα νερά τους προς το Θρακικό πέλαγος και προς την Βιστωνίδα και την λίμνη Μητρικού. Στο βάθος, υψώνεται η κορυφή του Ισμάρου και όταν ο ορίζοντας είναι γαλήνιος και ανοιχτός, διακρίνονται οι ορεινοί όγκοι της Σαμοθράκης, της Θάσου και του Αγίου Όρους.

Ολόγυρα, η τοποθεσία κλείνεται από τις πλαγιές της Ροδόπης που τις διασχίζουν κατάφυτα φαράγγια και ολόδροσες χαράδρες, με επιστέγασμα τον ατίθασο όγκο του Παπίκιου Όρους.

Στο κτίσμα του Τουριστικού Περιπτέρου, η έντονη μυρωδιά του πεύκου και του αγριόχορτου σμίγει με το άρωμα του μελιού, για να μαγέψει τις αισθήσεις. Περιλαμβάνει αίθουσες ισογείου 300 τ.μ. όπου λειτουργούν εστιατόριο, καφετερία και σνακ-μπαρ. Ακόμη περιλαμβάνει βοηθητικούς χώρους 230 τ.μ., υπόγεια αίθουσα 350 τ.μ. αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, για σεμινάρια, διαλέξεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις, ενώ περιβάλλεται από κοινόχρηστους χώρους 350 τ.μ., και διαθέτει και ευρύ χώρο για στάθμευση αυτοκινήτων.

Για τους κατοίκους της Κομοτηνής και για όλους τους επισκέπτες της πόλης το Τουριστικό Περίπτερο Νυμφαίας αποτελεί μια διαρκή όαση αναψυχής, όλες τις εποχές του χρόνου.

10. Ίασμος

Ο Ίασμος απέχει 21χλμ. απ' την Κομοτηνή. Έχει 2.981 κατοίκους. Είναι χτισμένος στις παρυφές της Ροδόπης. Έχει θαυμάσιο κλίμα και παλαισιτάτη ιστορία. Υπάρχει ένα έξοχο φαράγγι με κατεύθυνση βόρεια, στο οποίο η παρατήρηση πουλιών είναι μια θαυμάσια εμπειρία. Ο Πολιτιστικός σύλλογος διατηρεί χορευτικό συγκρότημα με τοπικές ενδυμασίες, ασκεί πλήθος δραστηριοτήτων σ' όλη την περίοδο του χρόνου συνεπικουρούμενος από Μουσικοφιλολογικό Σύλλογο που διατηρεί πολυμελή Φιλαρμονική. Στον Ίασμο έχουν απομείνει μερικά όμορφα αρχοντικά, που είναι εγκαταλελειμμένα. Γύρω από το χωριό υπάρχουν πολλά εξωκλήσια. Γνωστότερα είναι του Προφήτη Ηλία και της Ζωοδόχου Πηγής, χτισμένα στην πλαγιά του βουνού.

Ο Ίασμος φημίζεται για το γλυκό κρασί που παράγει. Στην εκκλησία του μπορεί να δει ο επισκέπτης παλιό Ευαγγέλιο του 1848 που τυπώθηκε στη Βενετία, στο Ελληνικό Τυπογραφείο με ονομασία «Φοίνικας».

Ακολουθώντας τον οδικό άξονα προς τα δυτικά για Ίασμο (21 χλμ.) και σε απόσταση περίπου 7 χλμ. ο επισκέπτης θα συναντήσει ένα μικρό κομμάτι τείχους της σημαντικής **ρωμαϊκής πόλης Μαξιμιανούπολης** (4^{ος} αι. μ.Χ.) και μεταγενέστερης **βυζαντινής Μοσυνούπολης** (8^{ος} αι. μ.Χ.), σημαντικό σταθμό της Εγνατίας οδού. Η διαδρομή δυτικότερα οδηγεί στο χωριό Πολύανθο έχοντας αφήσει στα δεξιά οδικές διασταυρώσεις προς τα χωριά Σώστη και Ληνό. Είναι γραφικά χωριά χτισμένα στους πρόποδες της μικρής οροσειράς της Ροδόπης, του **Παπίκιου όρους**. Στις πλαγιές του διατηρούνται τα απομεινάρια πολύχρωμων δαπέδων, τοιχογραφιών, καθολικού μονής και άλλων κτισμάτων, δείγματα της ακμαίας από τον 11^ο ως το 14^ο μ.Χ. αιώνα μοναστικής πολιτείας, στα κέντρα της οποίας μόνασαν ιστορικά πρόσωπα.

Κοντά στον **Πολύανθο**, πριν περάσει κανείς τη σύγχρονη γέφυρα για τον Ίασμο, στα 500 μ. από το δρόμο, στέκεται το εντυπωσιακό έργο των ηπειρωτών μαστόρων του 18^{ου} αι., η **πέτρινη τρίτοξη γέφυρα**, που ένωνε τις όχθες του **ποταμού Κομψάτου** και διευκόλυνε την επικοινωνία με τις πόλεις στο εσωτερικό των Βαλκανίων.

Στο 18^ο χλμ. της επαρχιακής οδού Κομοτηνής - Ξάνθης μέσω Ιάσμου σώζονται αρκετοί πύργοι του οχυρωματικού περιβόλου με εμφανή τα αυτοκρατορικά μονογράμματα. Είναι τα εντυπωσιακά ερείπια του βυζαντινού Περιθεώριου, πόλης που διαδέχθηκε τη **ρωμαϊκή Αναστασιούπολη**.

Η προνομιακή ημιορεινή τοποθεσία, που είναι χτισμένος ο Ίασμος, εντυπωσιάζει τον επισκέπτη. Ο καταπράσινος εύφορος κάμπος απλώνεται στα νότια, ενώ τα φιδωτά δρομάκια του σκαρφαλώνουν στις πλαγιές της Ροδόπης. Οι παλιές εκκλησίες του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου και του Αγίου Νικολάου καθώς και τα παλιά αρχοντικά σπίτια είναι πραγματικά στολίδια της κωμόπολης. Οι κάτοικοι του τόπου είναι φιλόξενοι και τηρούν τις παραδόσεις, ενώ παράλληλα βελτιώνουν τη ζωή τους ακολουθώντας προοδευτικά στοιχεία. Ο τόπος φημίζεται και για την παραγωγή καλού κρασιού.

Αγιος Νικόλαος Ιάσμου

Είναι η κεντρική εκκλησία του Ιάσμου στην θέση της οποίας υπήρχε άλλη ομώνυμη εκκλησία που γκρεμίστηκε το 1973. Η παλαιότερη πρέπει να χτίστηκε γύρω στα 1814, αν κρίνει κανείς από σωζόμενη εικόνα που υπάρχει στον ναό με αυτήν την χρονολογία. Στην σημερινή εκκλησία φυλάσσεται και παλιό Ευαγγέλιο του 1848, που τυπώθηκε στην Βενετία, στο Ελληνικό Τυπογραφείο με την ονομασία «Φοίνικας».

10.1 Τσίπουρο

Κατά **παράδοση**, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, οι κάτοικοι του **Ιάσμου** είναι παραγωγοί **σπιτικού κρασιού και τσίπουρου**. Συγκεκριμένα, λειτουργούν **δύο αποστακτήρια** από τον Οκτώβριο μέχρι και το Δεκέμβριο, στα οποία πηγαίνει κάθε κάτοικος τη σοδειά του και παίρνει το δικό του σπιτικό τσίπουρο. Κάθε χρόνο, μάλιστα, στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων της περιοχής, γίνεται διαγωνισμός στον οποίο και βραβεύεται το καλύτερο τσίπουρο. Φανταστείτε μόνο πώς είναι να δοκιμάζει κανείς μια γουλιά από κάθε σπίτι! Καθώς η παραγωγή τσίπουρου εδώ παραμένει μια... σπιτική και ερασιτεχνική υπόθεση, το μεράκι ρέει άφθονο! Εξαιρετική φήμη έχει αποκτήσει ο κρεοπώλης Κλεάνθης Κολίτσης που διατηρεί μέχρι σήμερα το ένα αποστακτήριο, το οποίο είναι σύγχρονο και άρτια εξοπλισμένο. Κάθε επένδυση σε αυτό έχει γίνει με αγάπη για την παράδοση. Το αποστακτήριο είναι επισκέψιμο και βρίσκεται πάνω στο δρόμο που ενώνει τον Ίασμο με την Ξάνθη. Σίγουρα αξίζει να το δει κανείς και να ακούσει τον ιδιοκτήτη του να μιλά για τα παλιά

χρόνια, τότε που ο πατέρας και ο παππούς του έφτιαχναν τσίπουρο και γινόταν ολόκληρο πανηγύρι που κρατούσε για μέρες! Στα αποστακτήρια του Ιάσμου μπορεί ο επισκέπτης να δοκιμάσει το ντόπιο κρασί και το τσίπουρο. Κι αν έρθει σε περίοδο που δεν λειτουργούν, μπορεί κάλλιστα να τα απολαύσει είτε στις ταβέρνες είτε στα σπίτια των κατοίκων που δίκαια περηφανεύονται για το τοπικό τους προϊόν.

11. Νέο Σιδηροχώρι

Ταξιδεύοντας στην όμορφη Θρακική γη και νότια της πρωτεύουσας του νομού Ροδόπης της Κομοτηνής, σε απόσταση 11 χιλιομέτρων, βλέπει κανείς να ξεπροβάλλει, πανέμορφο και φιλόξενο μέσα στον καταπράσινο κάμπο, το Νέο Σιδηροχώρι.

Είναι ένα από τα μεγαλύτερα χωριά του νομού Ροδόπης, έδρα του ομώνυμου Δήμου με 3.500 κατοίκους και περιλαμβάνει επίσης τους οικισμούς Άγιοι Θεόδωροι, Μεγάλο και Μικρό Δουκάτο, Καλαμόκαστρο, Νέα Αδριανή, Παγούρια, Μαυρομάτι.

Στην είσοδο του χωριού βρίσκεται ένα καταπράσινο, καγκελόφραχτο πάρκο με πολλά κυπαρίσσια, χώρος δροσιάς και ξενοιασιάς για τα παιδιά. Απέναντι του είναι χτισμένο το Γυμνάσιο του Δήμου. Καθώς ο επισκέπτης διασχίζει τον κεντρικό δρόμο συναντάει την πλατεία του χωριού, μεγάλη και επιβλητική. Είναι χωρισμένη σε τρία τετράγωνα, πλακόστρωτη αλλά και κατάφυτη από δέντρα. Ένα κιόσκι και παγκάκια ξεκουράζουν τους κατοίκους του χωριού τις ζεστές μέρες του καλοκαιριού κάτω από τη δροσιά των δέντρων της. Σ' αυτήν καταλήγουν όλοι οι δρόμοι του χωριού. Στην κεντρική πλατεία, κάθε χρόνο την πρώτη Κυριακή του Σεπτεμβρίου, γίνεται πανηγύρι και αντάμωμα όλων των Σιδηροχωριτών από κάθε γωνιά της Ελλάδας. Μεγάλη κίνηση παρουσιάζει η πλατεία και όλο το καλοκαίρι. Εκεί συγκεντρώνεται όλος ο χαρούμενος και φλύαρος παιδικός κόσμος. Την πλατεία την περιστοιχίζουν το Δημαρχείο, το Ηρώο, η παιδική χαρά και το Δημοτικό Σχολείο.

Δυτικά της πλατείας φαντάζει ο μεγαλοπρεπής Ναός του Αγίου Θεοδώρου του Στρατηλάτη. Κοντά του το Ιατρείο του χωριού, το φαρμακείο, το νηπιαγωγείο, το ΚΑΠΗ και πιο κάτω ο Παιδικός Σταθμός.

Μια σειρά από παντοπωλεία, φούρνους, καφενεία και ταβέρνες βρίσκονται στη μια πλευρά του κεντρικού δρόμου και εξυπηρετούν τις καθημερινές ανάγκες των κατοίκων. Στην ίδια σειρά, σε ένα διώροφο κτίριο, στεγάζεται ο δραστήριος Σύλλογος Γυναικών Νέου Σιδηροχωρίου. Φαρδιοί και ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι, κάθετοι και παράλληλοι, σχηματίζουν σταυροδρόμια. Τα σπίτια του, χαμηλά ή διώροφα, είναι καθαρά, περιποιημένα και σχεδόν καινούργια. Είναι χτισμένα σε μεγάλα οικοδομικά τετράγωνα και λούζονται στις χρυσαφένιες ακτίνες του ήλιου μέσα στον καταπράσινο κάμπο. Αυλόγυροι περιποιημένοι και πνιγμένοι στο πράσινο του δίνουν ομορφιά. Κήποι με λουλούδια, μπαξεδάκια με εποχιακά λαχανικά, γλάστρες με χρωματιστά λουλούδια μοιάζουν με ζωγραφικό πίνακα. Πίσω από κάθε σπίτι υπάρχουν στάβλοι, αποθήκες και αχυρώνες για τις τροφές των ζώων και τις

σοδειές. Έξω και γύρο από το χωριό απλώνεται ο δροσερός και καταπράσινος κάμπος με πολλές φυσικές ομορφιές.

Είναι ένας κόμβος που συνδέει τους γειτονικούς οικισμούς των Παγουριών και της Νέας Αδριανής. Στέκεται σαν νούφαρο ανάμεσα σε δύο πηγές νερού, αφού στα δυτικά κυλάει νερά του ο ποταμός Βοσβόζης και ανατολικά, μια τεχνητή λίμνη αποτελεί στολίδι του κάμπου και αρδευτικό πλούτο για τους αγρότες της περιοχής.

11.1 Η ονομασία του χωριού

Οι κάτοικοι του χωριού είναι πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη. Ξεριζωμένοι και ύστερα από πολλές ταλαιπωρίες, περιπλανήσεις και βάσανα έφτασαν το 1923 εδώ και εγκαταστάθηκαν στην τοποθεσία που αρχικά λεγόταν «Τζαμπάζ Τσιφλίκι». Εδώ ρίζωσαν τις ελπίδες τους για μια καινούργια αρχή.

Το όνομα του νέου χωριού, από το 1924 ως τον Απρίλιο του 1969 ήταν Σχοινιά. Σύμφωνα με μαρτυρίες ονομάστηκε έτσι «από άγνοια», επειδή οι κάτοικοι του διέμεναν στην αρχή σε σκηνές ή κατά άλλους από τα πολλά σχοινιά με τα οποία ήταν δεμένες οι σκηνές τους. Το 1969 μετονομάστηκε σε «Νέο Σιδηροχώρι» παίρνοντας έτσι την ελληνική ονομασία που έφερε από την Ανατολική Θράκη. Ονομαζόταν Σιδηροχώρι ή Σαμμακόβι για την παραγωγή σιδήρου από τα εργοστάσια που άκμαζαν στην περιοχή. Σήμερα το Νέο Σιδηροχώρι στέκεται αντάξιο της φήμης του Σαμμάκοβου, αφού οι Σαμμακοβίτες κατάφεραν να ξαναδημιουργηθούν και να κάνουν τον τόπο αυτό ένα από τα κεφαλοχώρια του νομού.

11.2 Λόγος και παράδοση

11.2.1 Η ντοπιολαλιά

Ο λόγος των κατοίκων του χωριού είναι γρήγορος, ρυθμικός και τραγουδιστός που προκύπτει από πάθη φωνηέντων. Η γλώσσα τους έχει αρκετές ιδιοματικές λέξεις και κάποιες που έχουν τη ρίζα τους στην τουρκική γλώσσα, στοιχείο που την επηρέασε. Σήμερα οι λέξεις αυτές τείνουν να εξαφανιστούν και λέγονται μόνο από τους ηλικιωμένους του χωριού.

Έναι χούι	→ είναι συνήθεια
Σους κι ας τ'άγροικα σ'	→ σώπα κι άφησε τα χαζά σου
Μη χολοσκάς	→ μη στεναχωριέσαι
Δάρκανε πολύ	→ μαλώσανε, δαρθήκανε πολύ

Κούγε που σου μιλώ	→ άκουσε που σου μιλώ
Όλο ντουγουστίζει	→ όλο κάτι κάνει
Γιατί πλιαλείς	→ γιατί τρέχεις
Το γκουτζί με τσαγκάρωσε	→ το σκυλί με όρμησε
Νουνίζω τα παλιά	→ θυμάμαι τα παλιά
Ποσήκωσε λίγο	→ σήκωσε λίγο
Το γερλέστισα καλά	→ το τακτοποίησα καλά
Το φαγητό μοσκίζει ωραία	→ το φαγητό μυρίζει ωραία
Νύσταξε και ξεροχάνει	→ νύσταξε και χασμουριέται
Μη κουντάς	→ μη σπρώχνεις
Το ‘πόλικιε πε τα χέρια τ’	→ το άφησε, του γλίστρησε απ’ τα χέρια του
Όλο χωριοντελίζεις	→ όλο γυρίζεις μέσα στο χωριό
Με έβαλε νεμπούτζα	→ μ’έβαλε τρικλοποδιά
Γιακιστίζει σε όλα	→ τα καταφέρνει σε όλα
Ζούφωξε στη γωνιά	→ κρύφτηκε στη γωνιά
Τα ψωμιά έγιναν καμπάδικα	→ τα ψωμιά έγιναν αφράτα
Δε σκαμπάζει	→ δεν καταλαβαίνει
Διε το τι έκανε	→ δες το τι έκανε
Με μπεκκριμιάζει	→ μου κάνει άγριους μορφασμούς
Πογύρισε	→ γύρισε πίσω, μετάνιωσε
Τα τσαλαβούτσε και τ’άφσε	→ τα μούσκεψε και τ’άφησε, τ’ανακάτεψε
Φλοκαμώ πε τον ήλιο	→ κλείνω τα μάτια απ’τον ήλιο
Δε λογιάζω ντιπ	→ δεν βλέπω καθόλου
Χωρατεύγει πολύ	→ μιλάει πολύ
Ντιπ πε το ντιπ	→ καθόλου
Έδωσε μια κοσή	→ έδωσε μια τρεχάλα, φευγάλα
Δε νταγιαντίζει άλλο	→ δεν αντέχει άλλο
Φύσνα να πλογιέται	→ άφησέ την να μιλά
Τονέ ντουγούστιζε να το πει	→ τον παρακινούσε, τον πίεζε να το πει
Μάνισε και δε ντονε μιλά	→ θύμωσε και δεν τον μιλά

11.2.2 Χαρακτηρισμοί και παρατσούκλια

Οι χαρακτηρισμοί και τα παρατσούκλια που επινοούσαν για να χαρακτηρίσουν ή να πειράξουν κάποιους μας δίνουν στοιχεία για τον τρόπο σκέψης των κατοίκων αλλά και τη νοοτροπία τους, τα ήθη και τις αξίες τους.

Ο μπατσής	→ ο αδελφός
Η τιτίζω	→ η νυκοκοιρά
Το γιααντζί	→ το πονηρό παιδί
Το αφίκριστο παιδί	→ το ανυπάκουο
Το μιλέτι	→ το ζωηρό παιδί
Η κολομούσουρη γυναίκα	→ η κολπαδόρα, η ναζιάρρα
Ο άγρoικος	→ ο άσκεφτος, ανόητος
Ο σέρτης	→ ο νευρικός
Ο τόρης	→ ο απότομος
Ο κορκάκης	→ ο φοβητσιάρης
Ο σερσέμης	→ ο τρελός
Η πόκοτη	→ η άμυαλη
Ο κιορλεμές	→ αυτός που έχει ένα μάτι
Ο κατποτένιος	→ ο χωρίς αξία
Ο τσορμπατζής	→ ο αφέντης, ο πλούσιος
Ο καποτνός	→ ο παλιός
Η χωριοντέλα	→ η γυναίκα που γυρνάει όλο το χωριό
Ο κιμπάρης	→ ο αξιοπρεπείς
Η όχιντρα	→ η κακιά γυναίκα
Ο ανάχαρος	→ ο άχαρος
Ο αρπάχτρας	→ ο εκμεταλλευτής, ο πλεονέκτης
Η σουρτούκα	→ η γυναίκα που γυρνάει από γειτονιά σε γειτονιά
Ο καλπαζάνης	→ ο τεμπέλης
Ο αχμάκης	→ αυτός που δεν τα καταφέρνει
Ο απτάλης	→ ο αλλού πατά και αλλού βρίσκεται
Ο πασπάτης	→ ο αργός
Ο ταμαχιάρης	→ ο δουλευταράς
Ο ντραγουμάνος	→ ο αρχηγός

11.3 Το λεξιλόγιο της λαϊκής τέχνης

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι λέξεις που σχετίζονται με αντικείμενα του νοικοκυριού, του σπιτιού καθώς και εργαλεία των γεωργών και κτηνοτρόφων.

11.3.1 Αντικείμενα του νοικοκυριού

Λεγένα	→ λεκάνη για νερό
Στάμνα, λαγήνι	→ πήλινο δοχείο νερού με στενό στόμιο
Ταλέρι	→ ρηχό πιάτο
Περόνι	→ πιρούνι
Διαχιστήρι	→ σουρωτήρι
Τέντζερης	→ κατσαρόλα
Ταβάς	→ ταψί
Χουλιάρι	→ κουτάλι
Δίφτι	→ κατσαρόλο

11.3.2 Έπιπλα, ρούχα και στρωσίδια του σπιτιού

Τσοράπια	→ οι μάλλινες κάλτσες
Σέντι	→ μικρό καναπεδάκι
Τσαβελάς	→ υφαντός διάδρομος με λωρίδες χρωματιστές
Μούκια	→ η κουκούλα
Παραγώνι	→ τζάκι
Στρόγκα	→ η εξώπορτα
Κουμάσι	→ το κοτέτσι
Μάνταλο	→ το κλειδί της πόρτας

11.3.3 Εργαλεία για ζύμωμα του ψωμιού

Κουπάνα	→ ξύλινη λεκάνη για ζύμωμα
Σάτσι	→ το καπάκι που έκλεινε το φούρνο
Κριμπάτσα	→ το εργαλείο που τραβούσε τα κάρβουνα

11.3.4 Εργαλεία για το πλύσιμο των ρούχων

Καζάνι	→ μπακιρένιο μεγάλο σκεύος για βράσιμο του νερού
---------------	--

Σκάφη	→ λεκάνη από μέταλλο για πλύσιμο ρούχων
Καουφιά	→ πανέρια για ρούχα
Σκαφοδούλη	→ θέση της σκάφης
Καλούπι	→ τετράγωνο άσπρο σαπούνι

11.3.5 Γεωργικά και κτηνοτροφικά εργαλεία

Σαϊβάνι	→ υπόστεγο
Κερπίτσι	→ τούβλο
Σύρτης	→ εργαλείο με ξύλινη λαβή που μάζευε το σπόρο
Μπέλι	→ εργαλείο για σκάψιμο του αμπελιού
Ντουγιάκα	→ ξύλινη βέργα

11.4 Γλωσσοδέτες

Οι γλωσσοδέτες και τα αινίγματα ήταν τα γλωσσικά παιχνίδια των μικρών. Οι manάδες μάθαιναν γλωσσοδέτες στα παιδιά τους γιατί όπως έλεγαν, «γυρνούσε η γλώσσα τους», ενώ με τα αινίγματα όξυναν το μυαλό τους:

Η συκιά μας η γκελντή, η διπλοτριπλοκαγκελντή, που κάνει τα σύκα τα γκελντά, τα διπλοτριπλοκαγκελντά, πήγε το φίδι το γκελντό, το διπλοτριπλοκαγκελντό, να φάει τα σύκα τα γκελντά, τα διπλοτριπλοκαγκελντά.

11.5 Αινίγματα

Έχω ένα μικρό κουτί κλειδωμένο στο κασί, μα αν χαθεί το κουτί, τι το θέλω το κασί;

Τι είναι; το μυαλό

Σπάζω πάγο, βρίσκω ασήμι, σπάζω ασήμι, βρίσκω χρυσάφι.

Τι είναι; το αυγό

Μπάλωμα πάν' στο μπάλωμα και μπάλωμα δεν είναι.

Τι είναι; το λάχανο

11.6 Παροιμίες-Λαϊκές εκφράσεις- Παρομοιώσεις

Παροιμίες, λαϊκές φράσεις και γνωμικά δεν μπορούσαν να λείψουν από τη ζωή των κατοίκων του χωριού. Οι παροιμίες είναι η σοφία των αιώνων, η πείρα τους και ο δάσκαλός τους στη ζωή. Πολλές παροιμίες τις έφεραν από την πατρίδα και τις κράτησαν αναλλοίωτες, ενώ άλλες προστέθηκαν ή δημιουργήθηκαν εκ νέου

Αν κάνει ο Μάρτης δυο νερά κι Απρίλης άλλο ένα, χαρά σε κείνο το ζευγά που 'χει πολλά σπαρμένα (ωφέλεια της βροχής)

Βούτα τη γλώσσα στο μυαλό και ύστερα μίλα (αμυαλιά)

Γέρου σάλια σιχαίνου, γέρου συμβουλή άκου (σεβασμός και πείρα)

Δέκα μέτρα και μία κόβε (σύνεση)

Εύρε να 'χεις και δούλευγε να ζεις (σύγκριση ζωής)

Ζήσε Μάη μ' να φας τριφύλλι και τον Αύγουστο σταφύλι (υπομονή)

Η καλή η μούλα (αγελάδα) για δαγκάνει για τσινά (αξιοσύνη-ντομπροσύνη)

Θα δεις πόσα απίδια βάνει ο σάκος (απειλή, ικανότητα)

Κουτουρού και λούζονται, γυριζ' και περιχύντου (κουτσομπολιό)

Λείψε ώρα να ζήσεις χρόνια (προνοητικότητα)

Με το δικό να φας να πεις, αλισφερίς μην κάνεις (συναλλαγή)

Να τρώει η μάνα και τ' παιδιού να μη δίνει (νοστιμιά)

Όποιος δεν έχει μυαλό, έχει ποδάρια (απερισκεψία)

Πρώιμο πουλί πρώιμα λαλεί (έγκαιρα)

Ρίχνει λάδι στη φωτιά (συκοφαντίες)

Σα θέλει η νύφη κι ο γαμπρός τύφλα να 'χει ο πεθερός (αγάπη)

Το ξινό το ξίδι το αγγειό τ' μαραίνει (κακός χαρακτήρας)

Υστερνή μου γνώση να σ'είχα πρώτα (μεταμέλεια)

Φύλαγε τα ρούχα σ'για να χεις τα μισά (προνοητικότητα)

Χόρευε κυρά μου και σείου, κι έχε και την έννοια του σπιτιού (φροντίδα)

11.7 Λαϊκές Επιστήμες

Η ανάγκη των ανθρώπων να κερδίσουν τη ζωή και το φυσικό τους περιβάλλον, τους έκανε να επινοήσουν τις «λαϊκές επιστήμες», τη λαϊκή ιατρική και την πρακτική μετεωρολογία.

11.8 Τα Γιατροσόφια

Τα γιατροσόφια της λαϊκής ιατρικής γινόντουσαν από φυτικά προϊόντα και ανακούφιζαν τον άρρωστο. Κάποιοι μάλιστα τα εμπιστεύονταν περισσότερο και από το αγροτικό ιατρό που ερχόταν στο χωριό μία φορά τη βδομάδα.

11.8.1 Πονοκέφαλος

Έτριβαν το μέτωπό τους με λίγο οινόπνευμα.

Έκοβαν πατάτες και τις έβαζαν στο μέτωπο.

11.8.2 Πυρετός

Έκαναν κομπρέσες με νερό και ξίδι.

11.8.3 Βήχας

Πολύ παλιά, σε βήχα κοκίτη, έπιναν γάλα από θηλυκή γαϊδάρα.

11.8.4 Τσίμπημα

Για τσίμπημα σφήκας έτριβαν σκόρδο ή λάσπη.

11.8.5 Πονόδοντος

Έκαναν γαργάρες με ούζο.

11.9 Η πρόγνωση του καιρού

Παλιά οι άνθρωποι καταλάβαιναν τι καιρό θα κάνει παρατηρώντας τα ζώα, τα πουλιά, το φεγγάρι ή φυσικά φαινόμενα.

Όταν ο ήλιος βασίλευε σε κόκκινα σύννεφα, θα σηκωνόταν αέρας.

Αν έβλεπαν σύννεφα στην κορυφή της οροσειράς της Ροδόπης. Έλεγαν πως θα σηκωνόταν αέρας. Αν πάλι τα σύννεφα έφταναν στη μέση του βουνού, θα 'ρχόταν βροχή.

Όταν η γάτα γλειφόταν, περίμεναν βροχή.

11.10 Άγιος Θεόδωρος ο Στρατηλάτης Νέου Σιδηροχωρίου

Η εκκλησία του Αγίου Θεοδώρου του Στρατηλάτη βρίσκεται στο Νέο Σιδηροχώρι και όταν ήρθαν οι πρόσφυγες από το Σαμάκοβο, έφεραν μαζί τους τα μανουάλια, τα δισκοπότηρα, το Τέμπλο και τον πολυέλαιο της εκκλησίας της Πατρίδας που είχε και εκεί το ίδιο όνομα και τα τοποθέτησαν στο Ναό που έφτιαξαν στο Νέο Σιδηροχώρι. Όμως ο Ναός ήταν μικρός και στον ίδιο χώρο, έγινε στην συνέχεια και νέος, πολύ μεγαλύτερος ναός και με το ίδιο όνομα. Με πολλές περιπέτειες, ο ναός όπως είναι σήμερα, άρχισε να χτίζεται από το 1977 και τα Θυρανοίξιά του έγιναν στις 4 Σεπτεμβρίου 1988. Για την αποπεράτωσή του, σημαντική οικονομική βοήθεια προσέφερε και το ζεύγος Ιωακείμ και Δέσποινας Βέλλιου, Σαμακοβίτες που ζούν στην Θεσσαλονίκη. Στον Ναό, άξιες προσοχής είναι και οι εικόνες της Ζωοδόχου Πηγής και του Αγίου Μόδεστου που οι κάτοικοι τις έφεραν από το Σαμάκοβο. Στον παλιό ναό, βρίσκονται και τα Εξαπτέρυγα που είχε δωρίσει στον Άγιο Θεόδωρο όταν ήταν στο Σαμάκοβο, ο Κωνσταντίνος Ξενοκράτης, ο μεγάλος αυτός Σαμακοβίτης, που το όνομά του υπάρχει μέχρι τις μέρες μας στα σχέδια πολιτικής προστασίας της Χώρας μας.

11.11 Άγιοι Θεόδωροι

Σήμερα το χωριό ανήκει διοικητικά στον Δήμο Νέου Σιδηροχωρίου και στο παρελθόν ήταν έδρα της ομώνυμης κοινότητας Έχει κεντροβαρική ανάπτυξη που σε λίγα σημεία

διαθέτει πλέον αμιγή λαϊκή αρχιτεκτονική. Αν και πεδινός οικισμός η έλλειψη νερών δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην ανάπτυξη της γεωργίας και στην απόκτηση ικανοποιητικού εισοδήματος και αναγκάζει τους κατοίκους σε αστυφιλία ή μετανάστευση. Στο Μουσείο της Κομοτηνής φυλάσσεται επιτύμβια πλάκα του 5^{ου} μ.Χ. αιώνα που βρέθηκε στο χωριό και είναι από φαιό μάρμαρο.

12. Αμβροσία

Ο οικισμός ήταν στο παρελθόν έδρα της ομώνυμης κοινότητας και σήμερα ανήκει διοικητικά στον Δήμο Ιάσμου. Παλαιότερα ονόματα Ορτζατζή ή Ορτακσί. Με βάση αυτό το όνομα, υπάρχουν υποψίες πως το χωριό ήταν χτισμένο γύρω από τσιφλίκι, καθώς ορτακτσίδες ήταν οι εργάτες με τα δρεπάνια. Το 1907 εγκαταστάθηκαν στον οικισμό 40 οικογένειες Βουλγάρων και αργότερα ήρθαν οι Έλληνες που έδωσαν ώθηση στο χωριό. Κάποτε το χωριό ήταν γνωστό για την καρπουζοπαραγωγή του, λόγω μίας ποικιλίας που την έλεγαν Γκιουλέδες και τα καρπούζια έφταναν με καράβια μέσω του Λάγους ως την Αθήνα. Το χωριό χτυπήθηκε και αυτό από την αστυφιλία και την μετανάστευση. Από τους 1084 κατοίκους του 1971 έχουν απομείνει σήμερα γύρω στους 500.

13. Αίγειρος

Ο οικισμός είναι πλέον η έδρα του ομώνυμου Δήμου και είναι γνωστός και ως Καβακλί ή Νέο Καβακλί ή Τιρ Τσιφλίκ όπως καταγράφηκε από το Κέντρο Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς το 1975. Οι κάτοικοί του είναι κυρίως πρόσφυγες από το Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας και την Κεσσάνη της Ανατολικής Θράκης. Οι πρώτοι κάτοικοι του οικισμού ανέπτυξαν αρχικά το χωριό με Ιπποδάμεια διάταξη δρόμων –δύο βασικοί παράλληλοι, πολλοί στενωποί κάθετοι και ένας περιφερειακός- αλλά αργότερα μετακινήθηκε το κέντρο του βορειότερα, από όπου πέρασε η παλιά Εθνική Οδός και δημιουργήθηκε η σημερινή Πλατεία και το οικονομικό και Διοικητικό κέντρο του οικισμού. Είναι αξιοσημείωτη η πλούσια πολιτιστική δράση που αναπτύσσεται ακόμη και σήμερα με πρωτοβουλίες, εκδηλώσεις και δράσεις που εντυπωσιάζουν με την ζωντάνια και την συμμετοχή των κατοίκων. Ο κεντρικός Ιερός Ναός τιμά τον Άγιο Αθανάσιο στις 19 Ιανουαρίου. Η ονομασία Τιρ Τσιφλίκ, αναφέρεται και κατά την περίοδο της πρώτης περιόδου της Βουλγαρικής κατοχής. Τότε, αναφέρεται ότι το μεγάλο αυτό αγρόκτημα αγόρασαν οι Κωνσταντίνος Σκούτερης και Ελευθέριος Τελωνίδης, προκειμένου να μην εγκατασταθούν Βούλγαροι στην μεγάλη αυτή έκταση.

13.1 Αγροτικό Ορφανοτροφείο Αιγείρου

Είναι ο χώρος που σήμερα στεγάζει τα Θεραπευτήριο Χρόνιων Παθήσεων Παιδών και παλαιότερα αποτελούσε ένα συγκρότημα με τα κτίσματα που χρησιμοποιεί σήμερα η Νομαρχία Ροδόπης ως αποθήκες υλικού εκτάκτων αναγκών. Το συγκρότημα κτίστηκε το 1935 προκειμένου να φιλοξενήσει παιδιά που έμειναν ορφανά λόγω της προσφυγιάς. Το πλήρες όνομά του ήταν Εθνικό Αγροτικό Ορφανοτροφείο Αρρένων και για πρώτη φορά λειτούργησε μέσα στην Κομοτηνή, στο κτήριο που σήμερα στεγάζει το Θρακικό Πνευματικό Κέντρο και για ένα διάστημα λειτούργησε και σαν Ταχυδρομείο. Το Ορφανοτροφείο είχε σαν προίκα και μεγάλη έκταση με χωράφια στον χώρο απέναντι από την Ιερά Μονή Παναγίας Φανερωμένης Βαθυρρύακα, και τον χρησιμοποιούσαν για εκπαίδευση των ορφανών πάνω σε αγροτικά θέματα, ώστε να έχουν και κατάρτιση. Έτσι, αποφασίστηκε να μεταφερθεί στον ίδιο χώρο όλο το συγκρότημα, ώστε οι δραστηριότητες να γίνονται άμεσα. Την δεκαετία του 50-60 φιλοξενούσε 120 ορφανά και η τελευταία καταγραφή που έγινε το 1971 έκανε λόγο για 21 παιδιά. Λίγο πιο πριν, άλλαξε και η χρήση του και έγινε Θεραπευτήριο.

13.2 Αμπελουργικός Σταθμός

Μεγάλο κτήμα του Υπουργείου Γεωργίας, δυτικά της Αιγείρου, στο οποίο γίνονται μελέτες πάνω στο αμπέλι. Τα τελευταία χρόνια, είναι το επίκεντρο των γιορτών στην μνήμη του Αγίου Τρύφωνα, προστάτη των αμπελουργών.

14. Σάπες

Στον οδικό άξονα Κομοτηνής-Αλεξ/πολης, 28 χλμ. ΝΑ της Κομοτηνής ο ταξιδιώτης συναντά την **κωμόπολη των Σαπών**. Είναι η πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας και ο δεύτερος σε μέγεθος δήμος του νομού Ροδόπης. Ο πληθυσμός της κωμόπολης (3.754 κατ.) είναι ένα κράμα χριστιανών, ντόπιων και ποντίων προσφύγων και μουσουλμάνων. **Οι Σάπες αναφέρονται για πρώτη φορά στα κείμενα του Τούρκου περιηγητή Τσελεμπή το 17^ο αιώνα και το 19^ο αιώνα μνημονεύει τον τόπο ο Γάλλος περιηγητής Πουκεβίλ.**

Φημισμένο είναι το καρναβάλι των Σαπών, που συγκεντρώνει πλήθος κόσμου, ντόπιου και ξένου. Η γραφική αγορά της κωμόπολης έχει έντονο τοπικό χρώμα. Άφθονο το πράσινο της περιοχής, αφού από την πλαγιά που είναι σκαρφαλωμένα τα τελευταία κτίσματα της κωμόπολης το μάτι χάνεται στο δάσος με τις βελανιδιές, τα πεύκα και τις κουμαριές. Είναι η αμφιθεατρική πλευρά, στην οποία έχει κτισθεί οικισμός για τους παλιννοστούντες ομογενείς. Η περιοχή προσφέρει απολαυστική θέα ιδιαίτερα από το πλάτωμα στην κορυφή του λόφου, γνωστού με την ονομασία "Δεντράκι". Εκεί λειτουργεί κέντρο αναψυχής με το ίδιο όνομα. Αξιόλογο αναπαλαιωμένο μνημείο σε μικρή απόσταση από τις Σάπες, στη θέση Κασσίτερο, είναι ο

Ναός του Αγίου Δημητρίου μεταβυζαντινής εποχής. Από τις Σάπες ο επισκέπτης έχει επιλογή διαδρομών: Ανάμεσα σε πυκνή δασική βλάστηση μπορεί να κατευθυνθεί ΒΑ προς τη Νέα Σάντα και να συνεχίσει την

Άγρια Άλογα

καταπληκτική διαδρομή, που θα τον οδηγήσει ως το Διδυμότειχο του νομού Έβρου. Μοναδική σε ομορφιά είναι η διαδρομή προς τα Β της Νέας Σάντας στις πλαγιές της Ροδόπης, που είναι διάσπαρτα τα παραδοσιακά ορεινά χωριά. Προς τη νότια πλευρά των Σαπών υπάρχει διέξοδος προς τη θρακική ακτή, στην ήσυχη παραλία των Πετρωτών με το σπάνιο δάσος μαύρης αυτοφυούς πεύκης σε έκταση 2.000 στρεμμάτων. Στον όμορφο αυτό τόπο συνδυάζονται πολλά ενδιαφέροντα. Οι Σάπες επίσης προσφέρουν στους επισκέπτες θέα τα άγρια άλογα.

Το μοναδικό πευκόδασος συμπληρώνεται με το πανέμορφο θρακικό ακρογιάλι, που προσφέρεται για κολύμπι και υποβρύχιο ψάρεμα, ενώ παράλληλα ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει το χώρο της αρχαίας ακρόπολης. Είναι η περιοχή που γειτονεύει με την αρχαία

Μεσημβρία προς τα ανατολικά, ενδιαφέροντα αρχαιολογικό χώρο, και το σημερινό οικισμό της Μαρώνειας, που διατηρεί τα σημάδια όλης της ιστορίας της.

14.1 Η Αγία Μαρίνα

Η Αγία Μαρίνα Σαπών, χτίστηκε το 1949 από τον Δημήτρη Παπαιωάννου. Εκεί έγινε και η υποδοχή δύο Οικουμενικών Πατριαρχών. Το 1963 του Αθηναγόρα και το 2001 του Βαρθολομαίου.

14.2 Άγιος Δημήτριος

Ύψωμα στην περιοχή των Σαπών που έγινε γνωστό για την ύπαρξη χρυσοφόρων κοιτασμάτων. Η περιοχή είναι δεσμευμένη από μεταλλευτική εταιρεία για έρευνα και εξόρυξη του χρυσού, αλλά υπάρχει έντονη αντίδραση από την τοπική κοινωνία.

14.3 Άγιος Δημήτριος Κασσιτερών

Εκκλησία στα Κασσιτερά του Δήμου Σαπών που φέρεται να χτίστηκε στα 1836. Στην εκκλησία έγιναν πρόσφατα εργασίες ανασύλωσης.

14.4 Αετοκορυφή

Ο οικισμός υπάγεται διοικητικά στον Δήμο Σαπών και είναι χτισμένος στον κάμπο των Σαπών. Έξω από το χωριό υπάρχει αρχαιολογικός χώρος με ευρήματα της προϊστορικής εποχής. Αλλιώς ονομάζεται και Τσαμουρλί.

14.5 Αλώνια Σαπών

Τοποθεσία στα βορειοδυτικά των Σαπών στην οποία ο Δήμος παραχώρησε οικόπεδα σε νέους για να χτίσουν κατοικίες . Λίγο πιο πέρα ήταν και ο προσωρινός οικισμός για τους επαναπατρισθέντες Πόντιους που κατασκευάστηκε με οικίσκους που μεταφέρθηκαν μετά την αποκατάσταση σεισμοπλήκτων από την Καλαμάτα.. Μερικοί δυστυχώς κατοικούνται ακόμη.

14.6 Αρίσβη

Η Αρίσβη ή Ρετζάν ή Ιρτζάν, ήταν έδρα ομώνυμης κοινότητας και σήμερα ανήκει διοικητικά στον Δήμο Σαπών. Χτισμένο πάνω στην παλιά εθνική οδό Κομοτηνής – Αλεξανδρούπολης, η οποία το χωρίζει στον μουσουλμανικό και χριστιανικό μαχαλά.

Οι χριστιανοί της Αρίσβης, είναι πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη που εγκαταστάθηκαν στο χωριό το 1922. Η εκκλησία τιμά την μνήμη του Αγίου Γεωργίου. Ο μουσουλμανικός μαχαλάς του χωριού, φαίνεται να καταγράφεται από το 1691, ως χωριό του Καζά της Κομοτηνής, με το όνομα Αγριτζάν.

14.7 Αρσάκειο

Το Αρσάκειο ή Αρσάκιοι, ανήκει διοικητικά στον Δήμο Σαπών, όμως η γειτνίασή του με τις Σάπες θεωρείται πως επέδρασε αρνητικά στην ανάπτυξή του. Χωρίζεται σε δύο μαχαλάδες, τον χριστιανικό και τον μουσουλμανικό. Στο χωριό, στην χριστιανική συνοικία, αναβιώνει τα τελευταία χρόνια την Παραμονή των Χριστουγέννων ένα έθιμο, με το άναμμα Φωτιάς που ήρθε από την Μικρά Ασία.

15. Ορεινή Ροδόπη

15.1 Οροσειρά Ροδόπης

Με 6 περιοχές να έχουν ενταχθεί στο δίκτυο **NATURA 2000** και την ανθρώπινη παρουσία να είναι διακριτική και απόμακρη, η οροσειρά της Ροδόπης προσφέρει **μοναδικά τοπία**, υπέροχες προκλήσεις στους λάτρεις της ανακάλυψης αλλά και τις τέλειες ισορροπίες ενός παρθένου οικοσυστήματος.

Η οροσειρά της Ροδόπης εκτείνεται κατά μήκος των ελληνοβουλγαρικών συνόρων, καταλαμβάνοντας το βόρειο τμήμα των νομών Δράμας, Ξάνθης και Ροδόπης. Έχει μήκος γύρω στα 170 χλμ. και πολλές χαμηλές κορυφές. Η ψηλότερη κορυφή της πάντως αγγίζει τα 1953 μέτρα υψόμετρο. Είναι μια από τις μεγάλες άγριες εκτάσεις της Ευρώπης, με τεράστιες δασικές περιοχές. Τη Ροδόπη διασχίζει ο Νέστος και, μαζί, οι δεκάδες παραπόταμοί του. Σε συνδυασμό με τις πολλές βροχοπτώσεις δημιουργούν τις απαραίτητες συνθήκες για την ανάπτυξη αξιόλογης χλωρίδας στην περιοχή. Η φύση εδώ παραμένει ανενόχλητη για πάνω από μισό αιώνα, καθώς μετά από τον Εμφύλιο πολλοί οικισμοί ερήμωσαν και η κτηνοτροφική δραστηριότητα διακόπηκε. Έτσι, η Ροδόπη παραμένει ένα ανέγγιχτο, παρθένο μέρος με εξαιρετική βιοποικιλότητα. Οι περιοχές αυτές φιλοξενούν αδιατάρακτα οικοσυστήματα και είναι:

Οι κορυφές του όρους Φαλακρό

- Το δάσος Φρακτού
- Το παρθένο δάσος κεντρικής Ροδόπης
- Το δάσος σημύδας: είναι το νοτιότερο σημείο όπου απαντάται το είδος στην Ευρώπη και το μοναδικό στη χώρα μας
- Η Ελατιά όπου φύονται η ερυθρελάτη και η δασική πεύκη

Η Χαϊντού-Κούλα με τις γύρω κορυφές: ιδιαίτεροι γεωλογικοί σχηματισμοί και σπάνια πετρώματα συνθέτουν ένα μοναδικό τοπίο. Η περιοχή χαρακτηρίζεται επίσημα Μνημείο της Φύσης και φιλοξενεί το τοπικό ενδημικό είδος της Βαλκανικής Πεύκης που δεν απαντάται πουθενά αλλού.

15.2 Παπίκιον Όρος

Από τα σημαντικότερα μοναστικά κέντρα του Βυζαντίου υπήρξε το Παπίκιον όρος, τμήμα του ορεινού όγκου της Ροδόπης βορειοδυτικά της Κομοτηνής. Αναφέρεται για πρώτη φορά στις πηγές στα τέλη του 11ου αι. Σημαντικές πληροφορίες παρέχουν οι βυζαντινοί ιστορικοί και χρονογράφοι Ζωναράς, Κίνναμος και Χωνιάτης αναφέροντας την ύπαρξη στο Παπίκιον «πλείστων σεμνείων» και «φροντιστηρίων», όπου εκάρησαν μοναχοί επιφανή πρόσωπα του Βυζαντίου, όπως ο πρωτοστράτωρ Αλέξιος Αξούθ και ο νόθος γιος του αυτοκράτορα Μανουήλ Α΄ (1143-1180) σεβαστοκράτωρ Αλέξιος. Εδώ προσήλθε ο Σέρβος ηγεμών Στέφανος Α΄ Νεμάνια και ασπάσθηκε το μοναχικό σχήμα. Ο Γρηγόριος Παλαμάς και ο όσιος Μάξιμος ο Καυσοκαλυβίτης επισκέφτηκαν και παρέμειναν στο Παπίκιον για σύντομο χρονικό διάστημα. Για την ετυμολογία του ονόματος ο Σαββαΐτης μοναχός Ακάκιος, στο πρώτο τέταρτο του 13ου αι., μας πληροφορεί: «Αρχήν δε τη κατοικήσει του όρους γέρων τις πρώτος κατώκησεν εκείσε την κλήσιν έχων πάππος και δια τούτο Παπίκιον». Μεγάλος αριθμός βυζαντινών ναών και άλλων κτισμάτων, εντοπισμένων βόρεια των οικισμών Πολυάνθου, Ληνού, Μίσχου, Ασώματου και Θάμνας στους πρόβουνους της Ροδόπης, επιβεβαιώνουν την ορθότητα της ταύτισης της περιοχής με το Παπίκιον των βυζαντινών πηγών.

Οι γραπτές βυζαντινές πηγές για το Παπίκιον ενισχύονται και από τα αρχαιολογικά δεδομένα. Συγκεκριμένα αποκαλύφθηκαν με ανασκαφικές έρευνες, από το 1982 και εξής, τα ερείπια τριών θολοσκέπαστων ναών, σε σχήμα ελευθέρου σταυρού με συνεπτυγμένες τις κεραίες, 11ου-12ου αι., βυζαντινός λουτρών και δύο εκτεταμένα μοναστηριακά συγκροτήματα της ίδιας εποχής πλησίον των οικισμών Σώστη και Ληνού. Το δεύτερο μοναστήρι κτίστηκε με την οικονομική συνδρομή της αυτοκράτειρας Μαρίας Βοτανειάτη της οποίας ο τάφος με το χρυσό δακτυλίδι της βρέθηκε βόρεια του καθολικού. Βρεθήκαν επίσης ενδιαφέροντα σπαράγματα από τον τοιχογραφικό διάκοσμο, ενώ έχει διασωθεί το μεγαλύτερο τμήμα του πολύχρωμου μαρμαροθετημένου δαπέδου.

Από τα ανασκαφικά ευρήματα (γλυπτός διάκοσμος, μαρμαροθετημένα δάπεδα, τοιχογραφίες, κεραμική, μολυβδόβουλλα) συμπεραίνεται ότι το Παπίκιον Όρος είχε άμεση επικοινωνία με τα γύρω αστικά κέντρα, αλλά και με την ίδια την Κωνσταντινούπολη. Η παράθεση και η συσχέτιση των προσφερόμενων ιστορικών μαρτυριών με τα ανασκαφικά δεδομένα δηλώνουν τη μεγάλη ακμή του μοναστικού κέντρου κατά τον 11ο-12ο αι. Μετά την

εποχή αυτή το μοναστικό κέντρο παρακμάζει και στους μεταβυζαντινούς χρόνους δεν υπάρχει πια. Η μετονομασία του Παπικίου και γενικότερα της Ροδόπης σε Despot Dag (όρος του Θεού) αποτελεί ανάμνηση του μοναχισμού που αναπτύχθηκε κατά τη βυζαντινή περίοδο.

Οι ανασκαφές στην περιοχή του Παπικίου άρχισαν το 1983 και έφεραν στο φως τρεις μονόχωρους, βυζαντινούς, θολοσκέπαστους ναούς οι οποίοι αποτελούν τα καθολικά μικρών μοναστηριών. Επίσης δύο μοναστηριακά συγκροτήματα και έναν βυζαντινό λουτρόνα, τα οποία χρονολογούνται στα τέλη του 11^{ου} έως τις αρχές του 13^{ου} αιώνα.

15.3 Ευρωπαϊκό μονοπάτι E6

Το συγκεκριμένο μονοπάτι διασχίζει την ορεινή Ροδόπη, προσφέροντας στους λάτρεις της πεζοπορίας απίστευτες συγκινήσεις.

Ακολουθεί μια παράλια διαδρομή, συναντά τα τείχη της αρχαίας Ισμάρας και κινείται ανάμεσα στους γρανιτένιους ογκόλιθους της περιοχής που είναι διασκορπισμένοι περιμετρικά του βουνού του Αγίου Γεωργίου και αποτέλεσαν για τους οικιστές του ένα φυσικό οχυρό το οποίο συμπλήρωσαν με τα μεγαλιθικά τείχη. Οι ογκόλιθοι είναι αντίστοιχοι με αυτούς στον Βόλακα της Τήνου. Συγκεκριμένα διατρέχει ένα μεγάλο μέρος της Περιφέρειας από το Φαλακρό όρος της Δράμας, την ορεινή Ξάνθη και Ροδόπη, τον Ίσμαρο, για να καταλήξει στο όρος Σάος (Φεγγάρι) της Σαμοθράκης.

Αν ο επισκέπτης είναι λάτρεις της αναρρίχησης και του bouldering (σκαρφάλωμα σε ογκόλιθους)θα ενθουσιαστεί με τις αναρριχητικές δυνατότητες που προσφέρουν. Άγρια άλογα που διασχίζουν ελεύθερα το μαγευτικό τοπίο, στο οποίο ξεχωρίζουν οι βραχώδεις κάθετοι σχηματισμοί, τα ρέοντα νερά και η πανέμορφη φύση, είναι η συνήθης εικόνα που θα συναντήσει ο επισκέπτης στην περιοχή Κερασιά- Ίασμος-Αστραία. Στον ορεινό όγκο του νομού Ροδόπης διατάσσονται τα καταφύγια του Ε.Ο.Σ. Κομοτηνής «Χαράλαμπος Δήμου» σε απόσταση 34χλμ. από την Κομοτηνή και «Πολυάνθου» σε απόσταση 35 χλμ. από τον Ίασμο.

15.4 Αγελαδοκορυφή

Η Αγελαδοκορυφή είναι κορυφή της οροσειράς της Ροδόπης, με καταπληκτική θέα στον κάμπο και το Θρακικό Πέλαγος, σε υψόμετρο στα 943 μέτρα , δυτικά του φυλακίου της Νυμφαίας

15.5 Αστραία

Ορεινός εγκατελειμένος οικισμός λίγα μέτρα πριν την Ελληνοβουλγαρική μεθόριο, με Γ.Μ. 27^ο 26'30'' και Γ.Π. 41^ο 03'30''. Τοπίο σπάνιας φυσικής ομορφιάς καθώς στην περιοχή υπάρχουν τα λεγόμενα Μετέωρα της Θράκης με πελώριους βράχους να σκίζουν τον ουρανό. Τα άτακτα διασκορπισμένα σπίτια έχουν την ιδιαίτερη Πομάκικη αρχιτεκτονική. Στην περιοχή βόσκουν και τα περίφημα άγρια άλογα της Ροδόπης, η αγέλη των οποίων δημιουργήθηκε όπως λέγεται την δεκαετία του 50. Τότε δύο αδέρφια που είχαν λίγα άλογα μάλωσαν και πάνω στον καυγά ο ένας αδελφός σκότωσε τον άλλο και αργότερα πέθανε και αυτός στη φυλακή. Τα 50 περίπου άγρια άλογα της Ροδόπης πιθανόν κατάγονται από τα άλογα των δύο αδελφών. Η περιοχή λέγεται και Ασάρκαγια δηλαδή Βράχος του Κάστρου

15.6 Ίσμαρος

15.6.1 Στην αρχαία Ισμάρα

Στη Ροδόπη το τεράστιο επίμηκες συγκρότημα του ομώνυμου βουνού στα βόρεια αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του νομού και τον χωρίζει από τη Βουλγαρία. Το κεντρικό και νότιο τμήμα του, στα νότια της πόλης της Κομοτηνής, είναι ένας μεγάλος εύφορος κάμπος που καταλήγει στη θάλασσα. Αγκαλιάζει το μικρό γραφικό χωριό Μαρώνεια. Προφυλαγμένο από τις παγωμένες ανάσες του Βοριά τον Χειμώνα, δροσίζεται από τη θαλασσινή αύρα το Καλοκαίρι. Κλίμα σχεδόν νησιώτικο. Η ελιά, η αμυγδαλιά ακόμη και η κάπαρη που φυτρώνουν εδώ το μαρτυρούν. Στην περιοχή γύρω από τον Ίσμαρο στα Ομηρικά και τα πιο παλιά ακόμη χρόνια, ζούσαν οι αλογάρηδες Κίκονες.

Στη νότια και ανατολική πλευρά ο κάμπος διακόπτεται από το μικρό βουνό του Ισμάρου με μόλις 681 μέτρα ύψος, ο οποίος δεν έχει ενδιαφέρον για τους ορειβάτες, αφού υπάρχει άσφαλτος η οποία οδηγεί στην κορυφή του και στρατιωτική βάση όπου απαγορεύεται να πλησιάσουν άνθρωποι.

Στα νότια όμως του Ίσμαρου, στη συνέχεια της κορυφογραμμής του που κατηφορίζει προς τη θάλασσα, αφού μεσολαβήσει ένα διάσελο σε ύψος 200μέτρων, υψώνεται ο λόφος του Αγίου Γεωργίου στα 460 μέτρα. Οι απόκρυμνες πλαγιές του αποτελούν ένα φυσικό οχυρό, πάνω στο οποίο ήταν κτισμένη η ακρόπολη της αρχαίας Ισμάρας ή Ισμάρου, από την οποία σώζεται μεγάλο τμήμα των κυκλώπειων τειχών.

15.6.2 Εκκλησιάκια Ίσμαρου

15.6.2.1 Αγία Άννα Ισμάρου

Πρόκειται περισσότερο για τοποθεσία, παρά για εκκλησιάκι και βρίσκεται πάνω σε μονοπάτι του Ισμάρου. Η εικόνα της Αγίας Άννας βρίσκεται μέσα σε μία μικρή σπηλιά και δίπλα της υπάρχει πηγή που θεωρείται Αγίασμα, στην μέση της απόστασης προς της θάλασσα από την κορυφή του Ισμάρου.

15.6.2.2 Αγία Ευαγγελίστρα Ισμάρου

Και αυτό το εκκλησιάκι σώθηκε από θαύμα στην μεγάλη φωτιά του 1949. Βρίσκεται σε ένα μέρος γεμάτο πουρνάρια στην τοποθεσία «Του Τζανή η Βρύση», στην μέση του μονοπατιού που κατεβαίνει από την κορυφή του Ισμάρου ως την θάλασσα.

15.6.2.3 Άγιος Γεώργιος Ισμάρου

Είναι εκκλησιάκι που βρίσκεται πάνω στην ομώνυμη κορυφή του Ισμάρου, σε υψόμετρο 461 μέτρα. Χτισμένο μέσα στην ακρόπολη του Ισμάρου, με πολύ όμορφη αρχιτεκτονική. Κοντά στο εκκλησιάκι, υπάρχει δεξαμενή με μορφή καμάρας και τρέχει Αγίασμα. Θεωρείται ότι προστατεύει τους κτηνοτρόφους της περιοχής.

15.6.2.4 Άγιος Σπυρίδωνας

Το εκκλησιάκι, βρίσκεται στην δυτική πλευρά του Ισμάρου κοντά στην τοποθεσία «Χελιδονόπετρες» και η εικόνα του Αγίου βρίσκεται μέσα σε μικρό σπήλαιο, στο οποίο υπάρχει Αγίασμα. Το νερό λένε πως θεραπεύει τις ωτίτιδες. Στην εορτή του Αγίου οι Μαρωνίτες ανάβουν φωτιές.

15.6.3 Αετόπετρα

Πρόκειται για τον μεγάλο ορθόκοφτο βράχο, που βρίσκεται ακριβώς κάτω από την κορυφή του Αγίου Αθανασίου στον Ίσμαρο.

15.6.4 Ακρόπολη Αγίου Γεωργίου Μαρώνειας

Στον Ίσμαρο, υπάρχουν στο ύψωμα του Αγίου Γεωργίου, σωζόμενα ερείπια της Ακρόπολης με τα Κυκλώπεια τείχη της. Σύμφωνα μάλιστα με τον μύθο, ο Οδυσσέας πήρε από τον Ίσμαρο για την Ιθάκη, ένα ασημένιο κύπελλο, δώδεκα αμφορείς Μαρωνεΐτη οίνου και

ένα ασκό «παλαιού οίνου» ή «Κάπνειου Οίνου» με τον οποίο και μέθυσε τον Κύκλωπα Πολήφημο.

15.7 Προς Γρατινή

Σε απόσταση 13 χκμ από την Κομοτηνή βρίσκεται η Γρατινή, ή Γρατσιανού των Βυζαντινών, έδρα του Ματθαίου Κατακουνζηνού το 14^ο αιώνα. Απομεινάρια των τειχών του κάστρου, υδραγωγείου και παρεκκλήσι των Βυζαντινών χρόνων δεσπόζουν της περιοχής στην κορυφή του κατάφυτου με πεύκα δρόμου. Στα βορειοδυτικά του χωριού σε απόσταση 1,5 χλμ. λειτουργεί το Φράγμα της Γρατινής, ύψους 45 μ. και χωρητικότητας 18 εκατομμυρίων κυβικών μέτρων νερού. Το Φράγμα εξυπηρετεί τις ανάγκες του θερμοηλεκτρικού εργοστασίου της ΔΕΗ στη ΒΙ.ΠΕ. Κομοτηνής.

Βορειότερα της Γρατινής είναι ο ορεινός οικισμός Πάτερμα, όπου διατηρούνται τα ερείπια μονοχωρης βυζαντινής εκκλησίας και ατείχιστου οικισμού. Ένα λιθόκτιστο τοξωτό γεφύρι ενώνει τη χαράδρα, που κυλά ο ποταμός Πάτερμος. Είναι ένας χώρος απίστευτης φυσικής ομορφιάς με νερά και άφθονη βλάστηση, όπου προτείνεται για ημερήσια εξόρμηση, αφού το Δασαρχείο έχει διαμορφώσει ένα χώρο για την αναψυχή των επισκεπτών.

16. Ίμερος

16.1 Αλιευτικό Καταφύγιο Ίμερου

Η οργανωμένη παραλία του Ίμερου με τα αβαθή νερά και την αμμουδιά της διαθέτει ναυαγοσώστη και τουριστικό περίπτερο και δέχεται πολλούς επισκέπτες τους καλοκαιρινούς μήνες, αλλά και την άνοιξη το δασάκι με τα πεύκα δίπλα στη θάλασσα φιλοξενεί πολλές ημερήσιες σχολικές εκδρομές. Καθώς κατευθύνεται ο ταξιδιώτης προς την παραλία του Ίμερου, έχει τη δυνατότητα να στρίψει προς τα δεξιά και να βρεθεί, μετά την εκκλησία της Αγίας Μαρίνας, στον όμορφο υδροβιότοπο του Ίμερου. Είναι το σημείο που εκβάλλει στη θάλασσα ο ποταμός Φιλιουρής και στην ευρύτερη περιοχή του σχηματίζεται ένα σύμπλεγμα μικρών λιμνών. Ο υδροβιότοπος αποζημιώνει όχι μόνο στους λάτρεις του φυσικού περιβάλλοντος αλλά και κάθε επισκέπτη παρέχοντας την ευκαιρία παρατήρησης πολλών ειδών της ορνιθοπανίδας και ιδιαίτερα των εντυπωσιακών φλαμίνγκο.

Από την παραλία Ίμερου ταξιδεύοντας προς τα ανατολικά δίπλα στη θάλασσα ο ταξιδιώτης έχει την ευκαιρία να απολαύσει ένα διαφορετικό τοπίο κάθε εποχή. Την άνοιξη και το φθινόπωρο, για παράδειγμα, πριν φθάσει κανείς στον παραλιακό οικισμό του Προφήτη Ηλία περνά δίπλα από ένα μικρό βιότοπο, στον οποίο μπορεί να παρατηρήσει πολλά είδη ερωδιών και άλλων πουλιών. Ύστερα αρχίζει η ποικιλόμορφη παραλία στο ανοιχτό θρακικό πέλαγος με τα πεντακάθαρα νερά, που προσφέρουν καταπληκτικές πλαζ για κολύμπι, αλλού οργανωμένες, αλλού ελεύθερες, και αρκετά αναψυκτήρια, ταβέρνες και ξενοδοχεία.

Το μικρό λιμανάκι του Ίμερου ονομάζεται Αλιευτικό Καταφύγιο και έχει πολλά προβλήματα με την φραγή της εισόδου του από φερτά υλικά που έρχονται με τα θαλάσσια ρεύματα. Η Νομαρχία Ροδόπης, πολλές φορές έχει κάνει παρεμβάσεις για την απόφραξη του στομίου, είτε με την επέκταση του λιμενοβραχίονα, είτε με την κατασκευή προστατευτικού νέου κυματοθραύστη νοτιότερα του λιμενοβραχίονα αλλά το πρόβλημα ξαναεμφανίζεται. Οι ίδιοι οι ψαράδες της περιοχής, παραδέχονται πως τελικά ήταν λάθος η επιλογή του σημείου για την δημιουργία του λιμανιού. Πολλοί προτείνουν την δημιουργία άλλου λιμενίσκου στην μύτη του μικρού ακρωτηρίου στον Προφήτη Ηλία. Για την ιστορία, η κατασκευή του στηρίχθηκε σε μελέτη του Αλεξανδρουπολίτη Παύλου Δρακόπουλου που έγινε το 1976 και η κατασκευή του άρχισε με... πανηγυρικό τρόπο τον Αύγουστο του 1981, λίγο πριν τις εκλογές.

17. Ξυλαγανή

Η Ξυλαγανή, η τρίτη σε μέγεθος κωμόπολη του Ν. Ροδόπης, είναι η έδρα του Δήμου Μαρώνειας. Έχει απόσταση 17χλμ νοτιώς με 1.860 κατοίκους. Η περιοχή είναι αγροτική με πλούσιο αρδευόμενο κάμπο, από τις καλλιέργειες του οποίου ξεχωρίζουν το βαμβάκι και τα ζαχαρότευτλα. Ο Πολιτιστικός Σύλλογος, ο οποίος ιδρύθηκε το 1981, αναπτύσσει πλούσιες δραστηριότητες. Μεταξύ άλλων οργάνωσε Λαογραφικό Μουσείο, που συγκεντρώθηκαν κι εκτίθενται κειμήλια από αλησμόνητες πατρίδες. Κεντήματα παραδοσιακά, λαϊκές ενδυμασίες, γεωγραφικά εργαλεία κ.α. Ο Όμιλος εκδίδει την τοπική εφημερίδα «Ξυλαγανή». Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία. Κι ένα από τα χαρακτηριστικά προϊόντα είναι η παραγωγή σκόρδων ως καλύτερης ποιότητας.

17.1 Άγιος Νεκτάριος

Ο Άγιος Νεκτάριος είναι παρεκκλήσι της Ξυλαγανής, όπου φυλάσσεται τμήμα των Ιερών Λειψάνων του Αγίου. Τα Ιερά Λείψανα, μεταφέρονται κάθε χρόνο στις 8 Νοεμβρίου στον Ιερό Ναό Παμμεγίστων Ταξιαρχών και ακολουθεί λιτανεία τους στο χωριό.

17.2 Τα πρώτα σπίτια

Η Ξυλαγανή ήταν κατοικημένη από Βουλγάρους εποίκους μέχρι την απελευθέρωση της Θράκης (14-15 Μάη 1920). Έλληνες πρόσφυγες από την Αν. Θράκη και Αν. Ρωμυλία εγκαταστάθηκαν στην περιοχή, στα πλαίσια της ανταλλαγής των πληθυσμών που συμφωνήθηκε μεταξύ Ελλήνων και Βουλγάρων και επικυρώθηκε εκ νέου με τη συνθήκη της Λωζάνης το 1923.

Οικία Στ. Κουφάκη. Το παλαιότερο σπίτι της Ξυλαγανής

Τα πρώτα σπίτια ήταν πολύ χαμηλά, με ένα φεγγίτη μόνο. Το δάπεδο ήταν από χώμα. Η πόρτα είχε ένα χοντρό ξύλινο σύρτη, τον λεγόμενο «σερμέ», από άκρη σε άκρη. Μ' αυτόν κλείδωναν τις πόρτες γιατί φοβόντουσαν τις επιθέσεις των ληστών.

Τα υλικά κατασκευής των σπιτιών ήταν μείγμα από χώμα (λάσπη) και άχυρα, το λεγόμενο «κερπίτσι», χώμα και πέτρες ή πλιθιά. Για την κατασκευή των τελευταίων χρησιμοποιούσαν ξύλινα καλούπια σε σχήμα τετράγωνο στα

Οικία Γιαμούκη. Κτίστηκε γύρω στα 1844

οποία έβαζαν λάσπη και τα ξέραιναν στον ήλιο. Το χτίσιμο ακολουθούσε το ασβέστωμα της κάθε κατασκευής. Στο χωριό υπήρχαν μόνο τέσσερα διώροφα. Στο ένα από αυτά που βρίσκεται απέναντι από την εκκλησία, έμενε ο παπάς. Το ισόγειο του λειτουργούσε στην εποχή των Βουλγάρων ως σχολείο.

17.3 Το εμπορικό κέντρο

Το εμπορικό κέντρο της Ξυλαγανής κτίστηκε στη σημερινή οδό Αναλήψεως από τον Αναστάσιο Πολιτσάκη ο οποίος είχε έρθει από την Αμερική με πολλά χρήματα. Το 1926 άρχισε το κτίσιμο που το 1928 είχε πια ολοκληρωθεί. Αποτελούνταν από συνεχόμενα καταστήματα τα οποία σώζονταν εγκαταλειμμένα μέχρι το 1994. Σήμερα δεν υπάρχει πια.

Εμπορικό Κέντρο Ξυλαγανής(εσωτερικό). Είσοδος στο μαγειρείο. Φαίνεται και ο φούρνος. Η φωτογραφία πάρθηκε λίγες μέρες πριν την κατεδάφισή του.

Στο κέντρο, υπήρχε ραφείο, τσαγκαράδικο, μανάβικο που λειτουργούσε και ως παντοπωλείο και καφενείο. Τις προμήθειες τους τα μαγαζάκια τις έκαναν από την Ν. Αδριανή. Πουλούσαν λάδι, ελιές, ξύδι, αλάτι, ζάχαρη, ρύζι, ούζο, σταφίδες, σαρδέλες από τη Ρωσία και καθαρό πετρέλαιο για λάμπες. Ανάμεσα στους εμπόρους του χωριού υπήρχαν και Εβραίοι, που νοίκιαζαν τα καταστήματα και πουλούσαν ρούχα, κοσμήματα κ.λπ. Ήταν τα μόνα ψυλκατζίδικα της

Ξυλαγανής.

17.4 Τα καινούργια σπίτια

Όταν οι κάτοικοι ορθοπόδησαν, άρχισαν να κτίζουν καινούργια σπίτια που αποτελούνταν από δύο δωμάτια. Το ένα μεγάλο, το άλλο μικρό. Επίσης υπήρχε η σιταποθήκη ή «αμπάρι» όπως λεγόταν. Στο μεγάλο δωμάτιο υπήρχε ένα τζάκι όπου μαγείρευαν στη φωτιά και λίγα έπιπλα. Το μεσημέρι έτρωγαν σ' ένα χαμηλό τραπέζι, τον «σοφρά». Άλλες οικογένειες είχαν και ψηλά τραπέζια φαγητού. Κάθε οικογένεια είχε τουλάχιστον 5-6 μέλη. Κοιμόνταν σε ξύλινα κρεβάτια που η άκρη τους λεγόταν «γαϊδούρα» ή και κάτω στο πάτωμα στρωματσάδα. Στα σπίτια που κτίζονταν βοηθούσαν όλοι και τα υλικά οικοδομής ήταν λάσπη και χαλίκια.

17.5 Οικονομία

Οι πρώτοι κάτοικοι ήταν πολύ φτωχοί. Όλα τα υλικά αγαθά τα προμηθεύονταν από το ίδιο τους το σπίτι, απ' ό,τι δηλαδή παρήγαγαν. Χρήματα δεν είχαν. Κάποια γεωργικά εργαλεία βρέθηκαν στα σπίτια που κατοίκησαν και άλλα τα έφεραν από τη Βουλγαρία. Με το σιδεράλετρο όργωναν και με το ξυλάλετρο έσπερναν, καρίκιαζαν το καλαμπόκι και το χρησιμοποιούσαν για σκάψιμο.

Οι γυναίκες συζητούσαν με τις φίλες τους στην αυλή και τα παιδάκια, πηγαίνοντας στο σχολείο, ζέσταιναν τα χεράκια τους στο μεγάλο μπουρί του ή έπαιζαν με τα διάφορα εξαρτήματα του.

Λαογραφικό Μουσείο Ξυλαγανής

17.6 Κεντρικός μύλος

Σήμερα ο Πολιτιστικός όμιλος Ξυλαγανής έχει αγοράσει το αξιόλογο αυτό κτίριο, με σκοπό να το μετατρέψει σε Λαογραφικό Μουσείο. Η πολύ σημαντική αυτή ενέργεια έσωσε το μύλο από την φθορά του χρόνου.

18. Μαρόνεια

18.1 Προς Μαρόνεια

Μια εκπληκτική διαδρομή στο νομό Ροδόπης είναι αυτή που καταλήγει στην ιστορική γραφική Μαρόνεια σε απόσταση 30 χλμ. από την Κομοτηνή. Λίγο πριν από την κωμόπολη της Ξυλαγανής (17 λμ.) στα αριστερά διακρίνονται τα σωζόμενα τμήματα της οχύρωσης στην ακρόπολη της Εργάνης του 13^{ου} -12^{ου} αιώνα π.Χ. Από την Ξυλαγανή υπάρχουν δύο διαδρομές προς τη Μαρόνεια, οι οποίες αποζημιώνουν τον επισκέπτη με τα δικά τους μοναδικά χρώματα. Νοτιοδυτικά ο δρόμος κάνει ένα μεγαλύτερο κύκλο περνώντας από το χωριό Ίμερο.

Αποψη Μαρόνειας

Η παραλία του είναι αμμώδης με αβαθή καθαρά νερά και διαθέτει τουριστικό περίπτερο και μια πευκόφυτη έκταση ακριβώς δίπλα στην αμμουδιά. Στο μικρό ψαρολίμανο του Ίμερου μπορεί κανείς να προμηθευτεί φρέσκα ψάρια, θαλασσινά ή από τα ιχθυοτροφεία της περιοχής. Ο δρόμος συνεχίζει προς τους παραθαλάσσιους οικισμούς του Προφήτη Ηλία, της Αλκυόνας και του Πλατανίτη, οι οποίοι, εκτός από τις πεντακάθαρές παραλίες στο Θρακικό Πέλαγος, εμπλουτίζονται συνεχώς με νέες οικιστικές μονάδες, ξενοδοχειακά συγκροτήματα και ψαροταβέρνες δίπλα στο ακρογιάλι. Πριν φθάσει κανείς στον Προφήτη Ηλία, περνά δίπλα από ένα μικρό αλλά πολύ πλούσιο σε χλωρίδα και πανίδα υδροβιότοπο. Οι κύκνοι, οι ερωδιοί και τα διάφορα άλλα είδη πουλιών είναι μια αληθινά μαγευτική εικόνα για τον περαστικό.

Προορισμός της διαδρομής είναι η Μαρόνεια, στην οποία οδηγεί και συντομότερος δρόμος περνώντας από το χωριό Προσκυνητές. Λίγο μετά τους Προσκυνητές, στα αριστερά του δρόμου, έχει εξερευνηθεί από την Ελληνική Σπηλαιολογική Εταιρεία ένα σπήλαιο με πλούσιο φυσικό διάκοσμο από σταλακτίτες και σταλαγμίτες, το οποίο η παράδοση συνδέει με τον Κύκλωπα Πολύφημο. Το σπήλαιο δεν είναι ακόμη επισκέψιμο, αλλά πρόκειται να αξιοποιηθεί.

Η Μαρόνεια, χτισμένη στην πλαγιά του Ίσμαρου, απλώνεται μπροστά στον επισκέπτη γραφική με αναπαλαιωμένα αρκετά από τα αρχοντικά σπίτια της, με τις εκκλησιές του 18^{ου} αιώνα, της Παναγιάς και του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, και με σημάδια όλων των εποχών

της μακραίωνης ιστορίας της. Η πλατεία στο κέντρο του οικισμού λειτουργεί σαν εξώστης με θέα στην πλαγιά μετά ελαιόδεντρα και στο θρακικό πέλαγος. Τα αιωνόβια πλατάνια της πλατείας και οι ταβέρνες με το ψητό κατσικάκι είναι πόλος έλξης τους καλοκαιρινούς μήνες.

Αρκετά αρχοντικά σπίτια, πέτρινες βρύσες και ανηφορικά στενά δρομάκια συνδυάζουν τη χαλάρωση με την επίσκεψη στα αρχαιολογικά μνημεία.

Η πόλη μεταφέρθηκε στην πλαγιά το 16^ο αιώνα από το φόβο των πειρατών. Η αρχαία παραθαλάσσια πόλη Ισμάρα έγινε αποικία των Χίων αποίκων τον 7^ο αιώνα π.Χ., που τη μετονόμασαν σε Μαρώνεια από το όνομα του ιερέα της Μάρωνα, ο οποίος τους δέχτηκε φιλικά. Στην πόλη του Μάρωνα χτίζονται δημόσια κτίρια, λιμάνι, αγορά, θέατρο και φιλοτεχνούνται ψηφιδωτά και αγάλματα.

Στα χρόνια της Μακεδονικής κατάκτησης πέρασε από την περιοχή ο Μέγας Αλέξανδρος στην πορεία του για την κατάκτηση της Ασίας. Εντυπωσιακά είναι τα ερείπια κατοικίας του 3^{ου} αιώνα π.Χ. και κυρίως ένα εξαιρετικό σε σχήματα και χρώματα ψηφιδωτό δάπεδο στο δρόμο προς το λιμάνι.

Στο λιμάνι του Αγίου Χαραλάμπους με το σύγχρονο λιμενοβραχίονα, που προστατεύει τα ψαροκάικα αλλά και άλλα μικρά σκάφη, είναι ευδιάκριτα τμήματα του αρχαίου τείχους και μνημειώδες πρότυπο ρωμαϊκής εποχής.

Κόσμημα σπουδαίο της Μαρώνειας είναι το αρχαίο θέατρο, του οποίου μελετάται η αναστύλωση, ώστε να δίνονται παραστάσεις αρχαίου δράματος. Δυτικά του αρχαίου θεάτρου βρίσκεται ιερό του Διονύσου, από το οποίο προέρχεται ένα πήλινο προσωπίο του θεού του 4^{ου} αιώνα π.Χ. Η Μαρώνεια διατηρεί την ακμή της και κατά τους βυζαντινούς χρόνους. Από την εποχή αυτή έχει ανασκαφεί επισκοπικός ναός του 18^{ου} αιώνα μ.Χ. και σώζεται ένας τετράγωνος υψηλός πύργος της βυζαντινής οχύρωσης. Σημαντικά είναι και τα αρχαιολογικά ευρήματα στην περιοχή "Σύναξη" ανατολικά.

Στις ταβέρνες της πλατείας είναι απαραίτητο να γευτεί κανείς το νόστιμο κατσικάκι σούβλας συνοδευμένο από το «μαρωνίτη οίνο», παραγωγή των αμπελιών της περιοχής. Ο μαρωνίτικος χαλβάς, οι ντόπιες «πατητές» ελιές και το ανθόμελο είναι φημισμένα παραδοσιακά προϊόντα του τόπου. Το κολύμπι, το ψάρεμα με βάρκα, το ψαροτούφεκο, το σέρφινγκ ή το θαλάσσιο σκι μπορούν να πραγματοποιηθούν στα πεντακάθαρα νερά των παραλιών του Δήμου και να προσφέρουν πραγματική απόλαυση.

18.2 Τα εκκλησάκια της Μαρώνας

18.2.1 Αγία Αναστασία

Το εκκλησάκι της Αγίας Αναστασίας, βρίσκεται τρία χιλιόμετρα βόρεια της Μαρώνας, στα δυτικά του δρόμου προς την Κρωβύλη, όπου σ' αυτό προσφεύγουν οι Μαρωνίτες σε περιόδους λειψυδρίας. Το 1915, όταν το βουνό κάηκε από πυρκαγιά το εκκλησάκι που είναι άστεγος περίβολος από ξερολιθιά, δεν έπαθε τίποτα. Στο εκκλησάκι αυτό, λένε οι παλαιότεροι, πήγαινε η γιαγιά Ροδάκου, ένα θρησκευόμενο άτομο από παλιά, και είχε μαζί της πέντε Καυκίτσες, δηλαδή πέντε μικρά παρθένα κορίτσια του χωριού, όπου έκανε μόνη της την δέηση για την βροχή, ρίχνοντας στα σώματα των κοριτσιών το νερό που είχε πάρει από την Βρύση.

18.2.2 Αγία Κυριακή

Η Αγία Κυριακή είναι ένα εκκλησάκι δύο χιλιόμετρα βόρεια από την Μαρώνα. Σύμφωνα με τοπική προφορική παράδοση, ένα κορίτσι που λεγόταν Κυριακή, έμαθε πως ο πατέρας της την αρραβόνιασε χωρίς την θέλησή της, και έφυγε από το χωριό. Όταν επέστρεψε, αποφάσισε να ασκητέψει και ο πατέρας της έχτισε το εκκλησάκι. Οι κάτοικοι της περιοχής την λένε Αγία Κυριακή της Μαρώνας για να ξεχωρίζει η ιστορία της.

18.2.3 Αγία Παρασκευή

Η Αγία Παρασκευή βρίσκεται ανάμεσα στα σπίτια Σμούδη, Γκόρα και Σμαραγδά. Οι Μαρωνίτες λένε πως αν ξεχνούσαν το καντήλι της, η Αγία τριγυρνούσε στο χωριό με το φαναράκι της και όποιος το αντιλαμβανόταν, έτρεχε να το ανάψει.

18.2.4 Άγιοι Θεόδωροι

Τους συναντάμε μεταξύ των σπιτιών Δούκα, Βαβούρα και Ζερβούλη. Στο εκκλησάκι γινόταν η γιορτή των κοριτσιών στους Πρώτους Χαιρετισμούς, όπου πήγαιναν στάρι και το έπαιρναν μετά Αγιασμένο με την προσδοκία οι Άγιοι να φανερώσουν σ' αυτά, το αγόρι που θα παντρευτούν.

18.2.5 Άγιος Αθανάσιος

Ο Άγιος Αθανάσιος βρίσκεται σε υψόμετρο 600 μέτρων στον Ίσμαρο και είναι εκκλησάκι χτισμένο πάνω σε θεμέλια υπαίθριου Ιερού, όπου δίπλα υπάρχουν χαραγμένοι βράχοι. Είναι

το μόνο που διατήρησε την αρχική του μορφή με περίβολο από ξερολιθιά και μία κόγχη στα ανατολικά του. Λένε ότι όταν έχει καλό καιρό, φαίνεται από εκεί η Τροία.

18.2.6 Άγιος Βασίλειος

Ένας μικρός περίβολος της Μαρώνας, λίγο πιο πάνω από την βρύση, φιλοξενεί το εικόνισμα του Αγίου Βασιλείου. Δίπλα του στέκει το καμπαναριό που δώρισε στο χωριό του το 1911, ο Σταμάτης Ταβανιώτης στην μνήμη των γονέων του.

18.2.7 Άγιος Γεώργιος

Το πιο παλιό εκκλησάκι της Μαρώνας, με εικόνες της Ζωοδόχου Πηγής και του Χριστού Επί Θρόνου, του 1824 και 1831 αντίστοιχα. Η εικόνα του Αγίου Γεωργίου θεωρείται θαυματουργή και την έπαιρναν σπίτι τους οι Μαρωνίτες σε περίπτωση που τύχαινε κακό σε κάποια οικογένεια. Εκεί είχαν υποχρέωση να κρατούν το καντήλι αναμμένο για 40 μέρες για να μην γίνει και άλλη συμφορά. Παλαιότερα στην μνήμη του Αγίου γινόταν και κουρμπάνι.

18.2.8 Άγιος Δημήτριος

Ο Άγιος Δημήτριος είναι ένα από τα Δέκα Εκκλησάκια της Μαρώνας, δίπλα στο σπίτι Καρανικόλα, 100 μέτρα δυτικά της βρύσης.

18.2.9 Άγιος Ερμογένης

Ο Άγιος Ερμογένης, είναι ένα μικρό εκκλησάκι, ένα χιλιόμετρο δυτικά της Μαρώνας, χτισμένο σε θεμέλια Βυζαντινού Ναού. Και στο εκκλησάκι αυτό, γινόταν το καλοκαίρι δεήσεις για να βρέξει.

18.2.10 Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος

Παλαιό εκκλησάκι στην περιοχή της Μαρώνας. Έχει κοινό καμπαναριό με την Παναγία. Άξιες προσοχής είναι οι εικόνες της Βρεφοκρατούσσας, του Μνήστορος Ιωσήφ, του Δεσπότη Χριστού και του Αγίου Νικολάου.

18.2.11 Άγιος Κύρκος

Στον δρόμο για το αρχαίο θέατρο της Μαρώνας πριν ο επισκέπτης πάρει την τελευταία στροφή για να βγει στο θέατρο, στα βόρεια του χωματόδρομου, μέσα σε μία μικρή ρεματιά,

βρίσκεται το εκκλησάκι του Αγίου Κύρκου, που είναι σήμερα όλο από ξύλο και κάποτε ήταν από ξερολιθιά. Λένε πως κάποτε ένας κάτοικος του χωριού, έκοψε τα ξύλα γύρω από το εκκλησάκι και στην επιστροφή προς την Μαρώνεια, ψόφησε το ένα βόδι που έσερνε την άμαξα. Γι αυτό και οι Μαρωνεύτες λένε, «Ζήστε, χρονίστε, από Άγιο ξύλα μην κόψετε».

18.2.12 Άγιος Νικόλαος

Το συναντάμε μεταξύ των σπιτιών Παρασκευά, Καντινίδη και Χατζόπουλου. Κατεδαφίστηκε με την διάνοιξη του δρόμου και τώρα υπάρχει Εικονοστάσι. Οι γεροντότεροι αναφέρουν πως αν ξεχνούσαν να ανάψουν το καντήλι, από μέσα ακουγόταν ένας παράξενος θόρυβος και την επομένη καλούσαν τον παπά για να διαβάσει παράκληση. Στην θέση 60 μέτρα νοτιοδυτικά της βρύσης έγινε νέο εκκλησάκι για τον Άγιο.

18.2.13 Άγιος Χαράλαμπος

Ο προστάτης και πολιούχος της Μαρώνειας, βρίσκεται μπροστά στην θάλασσα. Κατά τον Μελίρρυτο, χτίστηκε στα 1866. Λένε πως όταν το 1913 οι Μαρωνεύτες πήραν τον δρόμο της προσφυγιάς με τα καΐκια τους πήραν και την εικόνα του Αγίου αλλά αυτή συνεχώς γύριζε πίσω στην εκκλησία. Αυτό το θεωρούσαν μήνυμα πως ο Άγιος δεν ήθελε να φύγει από την εκκλησία αλλά ούτε ήθελε και την προσφυγιά των κατοίκων. Παλιά στην γιορτή του γινόταν θυσίες ταύρων, των οποίων χρύσωναν τα κέρατα και τα στόλιζαν με αναμμένα κεριά.

Το γραφικό λιμανάκι της Μαρώνειας με το τεράστιο αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Αναφέρεται στους χάρτες σε διάφορες εποχές ως Μαρώνεια, Ίσμαρος, Ορθαγόρεια, Ιππαρχία, Κυνόσημα, Κλαζομενή. Το 1930, αναφερόταν η περιοχή σαν σκάλα Μαρώνειας. Σήμερα ο οικισμός εκτός από τις αρχαιολογικές συγκινήσεις, προσφέρει στον επισκέπτη, αναψυχή και εστίαση στα γραφικά του ταβερνάκια ενώ είναι και ένας καλός ψαρότοπος. Απαραίτητη η επίσκεψή του για κάθε ταξιδιώτη.

18.2.14 Άγιος Ευστράτιος

Βρίσκεται βόρεια της Βρύσης στην οποία βλέπει η κρέμασή του. Ήταν περίβολος από ξερολιθιά στην θέση «Γουδιά» σύμφωνα με τους παλαιότερους. Το εκκλησάκι δεν υπάρχει πλέον μετά την κατεδάφισή του για την διαπλάτυνση του δρόμου ενώ ανατινάχτηκε και ο βράχος στον οποίο ήταν χτισμένο.

18.3 Το κλίμα

Το κλίμα της Μαρώνειας είναι τυπικά μεσογειακό, με ήπιο και βροχερό χειμώνα και ευνοϊκές θερμοκρασίες τους ανοιξιάτικους μήνες που γίνεται η γονιμοποίηση.

Το καλοκαίρι δροσίζουν την ατμόσφαιρα τα μελτέμια καθώς και ένας ιδιαίτερος άνεμος που φυσάει στην περιοχή αυτή, ο Σαμοθρακιώτης.

Αποτέλεσμα των ιδιαίτερων κλιματολογικών συνθηκών που επικρατούν στην περιοχή είναι η απουσία υψηλών θερμοκρασιών που επικρατούν συνήθως σε νοτιότερες ελληνικές περιοχές.

18.4 Το κρασί της Μαρώνειας

Ο φημισμένος ισμαρικός οίνος της Μαρώνειας ήταν γνωστός από την αρχαιότητα. Από το 2007 ξεκίνησε στη Μαρώνεια ο « Διόνυσος Λόγος» στο πλαίσιο της « πολιτιστικής Εγνατίας» του υπουργείου Πολιτισμού. Σ'έναν ειδικά διαμορφωμένο χώρο στο λόφο του Ίσμαρου.

18.4.1 Οι αμπελώνες

Η κατάλληλη ατμοσφαιρική υγρασία σε συνδυασμό με αυτή του υπεδάφους, δίνουν στα κόκκινα κρασιά τον έντονο μεσογειακό τους χαρακτήρα, δηλαδή πλούσια ζεστά αρώματα, βαθύ κόκκινο χρώμα, στιβαρή γεύση, που είναι ξεχωριστά χαρακτηριστικά των σχιστωδών και πορφυρών εδαφών. Ο ιστός των εδαφών είναι κοκκοβλαστικός και πορφυροβλαστικός με βαθύ κόκκινο χρώμα. Το υπέδαφος των αμπελιών που χρονολογείται από την μεσοζωική εποχή, είναι σχιστώδες και κοκκώδες. Οι αμπελώνες με τις κόκκινες ποικιλίες της Μαρώνειας εκτείνονται φυτεμένοι στους ήπιους λόφους της περιοχής με προσανατολισμό νοτιοανατολικό, έτσι που οι γραμμές τους από μακριά δίνουν την εντύπωση ενός τεράστιου πράσινου αμφιθέατρου έχοντας μπροστά την θάλασσα και την Σαμοθράκη, καθώς πίσω τους προφυλάσσονται βορινά απ' τον ορεινό όγκο της Ροδόπης. Η άργιλος του εδάφους αποτελείται από τα εξής είδη: χλωρίτη, μοσχοβίτη και μονμορολονίτη.

18.4.2 Η καλλιέργεια

Οι αμπελώνες της Μαρώνειας καλλιεργούνται σύμφωνα με το σύστημα ολοκληρωμένης διαχείρισης, το οποίο καθορίζει όλες τις επεμβάσεις στο αμπέλι από την επιλογή του

κατάλληλου υποκειμένου έως τον τρύγο με την μικρότερη δυνατή επιβάρυνση του περιβάλλοντος και του αμπελουργού.

18.5 Η συναρπαστική μοναδικότητα του Σπηλαίου της Μαρώνειας

Το σπήλαιο Μαρώνειας, στην περιοχή Κουφοπλάτη Κομοτηνής, είναι διανοιγμένο σε ένα «νησί» από ασβεστόλιθο. Το πέτρωμα αυτό δημιουργήθηκε κυρίως από τα πτώματα μικροοργανισμών που ζούσαν πριν εκατομμύρια χρόνια στη θάλασσα που σκέπαζε την περιοχή. Τα μικροσκοπικά τρηματοφόρα, εκείνοι οι μονοκύτταροι θαλάσσιοι οργανισμοί, υπάρχουν ακόμα -απολιθωμένοι πλέον- μέσα στον ασβεστόλιθο. Όταν η περιοχή αναδύθηκε από την αρχέγονη εκείνη θάλασσα άρχισε να διαβρώνεται από το νερό της βροχής. Η μακρόχρονη κίνηση των υπόγειων νερών δημιούργησε έγκοιλα που στη συνέχεια εποίκηθηκαν από χερσαίους οργανισμούς. Κάποιοι από αυτούς χρησιμοποιούν το σπήλαιο για φώλιασμα διατηρώντας τις σχέσεις τους με το εξωτερικό περιβάλλον, ενώ άλλοι αποκόπηκαν από αυτό αναπτύσσοντας προσαρμογές που τους επιτρέπουν να ολοκληρώνουν το βιολογικό τους κύκλο μέσα στο απόλυτο σκοτάδι. Άχρωμα, τυφλά και με ιδιαίτερη αντοχή στην έλλειψη τροφής, τα είδη αυτά διαδίδουν το θαύμα της ζωής στον υπόγειο κόσμο, φυλακισμένα εκεί από την ίδια τους τη φύση.

Το σπήλαιο της Μαρώνειας είναι ο μοναδικός χώρος στον πλανήτη μας που ζουν οι επίσης μοναδικοί πληθυσμοί του ισόποδου *Alpioniscus thracicus*, του κολεοπτέρου *Maroniella beroni* και του χερσαίου σαλιγκαριού *Balcanodiscus cerberus*. Από το 1999 που ξεκίνησε η συστηματική μελέτη του σπηλαίου έχουν βρεθεί πάνω από 30 διαφορετικά είδη ασπονδύλων εκ των οποίων τα 25 έχουν μόνιμους πληθυσμούς και 5 από αυτά είναι νέα για την επιστήμη. Ιδιαίτερη αξία στο σπήλαιο προσδίδει η παρουσία 8 αποκλειστικά σπηλαιόβιων ειδών (6 τρωγλόβια και 2 στυγόβια) και τουλάχιστον 10 ειδών που είναι ενδημικά στο σπήλαιο. Ιδιαίτερης σημασίας είναι επίσης η μικρή μόνιμη «**Γραφική Λίμνη**» στα δυτικά του «**Θαλάμου Κόκκινης Κολώνας**» όπου βρέθηκαν τα δύο μοναδικά είδη του σπηλαίου (αμφίποδο και κολλέμβολο). Ένα ακόμα σπάνιο για τα Ελλαδικά δεδομένα χαρακτηριστικό του σπηλαίου είναι η χρησιμοποίησή του από τουλάχιστον 11 είδη νυχτερίδων για διημέρευση ή διαχείμαση, από τα οποία 8 αναπαράγονται εκεί.

18.6 Ακτή Καβούρι

Η ακτή Καβούρι είναι γεμάτη με βότσαλα στην περιοχή της Μαρώνειας στα δυτικά των κατασκηνώσεων της Ιεράς Μητρόπολης. Απομακρυσμένη και δυσπρόσιτη, είναι χώρος κυρίως για ψαροντουφεκάδες

18.7 Άνω Ασκητές

Είναι μικρός οικισμός του Δήμου Μαρώνειας, πάνω από τους Ασκητές. Σήμερα έχει ελάχιστους κατοίκους. Σε παλιούς χάρτες, φέρει το όνομα του υψώματος Καλόγηρος, που υπάρχει ανάμεσα στους Ασκητές και τους Άνω Ασκητές

18.8 Αγία Ειρήνη Ασκητών

Λίγο έξω από τους Ασκητές, βρίσκεται το γραφικό εκκλησάκι της Αγίας Ειρήνης, που πανηγυρίζει στις 5 Μαΐου. Το εκκλησάκι, έχτισε ο παπα-Σταύρος Φαρασσόπουλος, στην μνήμη των οκτώ σφαγιασθέντων από τους Βουλγάρους χωριανών του, κατά την διάρκεια του Δεύτερου Παγκόσμιου Πόλεμου. Ο μικρότερος ήταν μόλις 14 ετών.

18.9 Ασκητές

Οικισμός που υπάγεται διοικητικά στον Δήμο Μαρώνειας και κατοικείται κυρίως από πρόσφυγες από την Καπαδοκία. Στην τοπική διάλεκτο τον συναντάμε ως Σοφλάρ ενώ αναφέρονται και οι ονομασίες Σοφουλάρ και Μίλιος. Τις ίδιες ονομασίες αναφέρει το 1871 και ο Μελίρυτος, ο οποίος λέει ότι επειδή το χωριό δεν είχε εκκλησία, οι κάτοικοι εκκλησιάζονταν στο Καρά Κουρτζαλί, δηλαδή στην Κρωβύλη. Σημαντική η πολιτιστική προσφορά των κατοίκων. Στην είσοδο του χωριού υπάρχει το εκκλησάκι της Αγίας Ειρήνης, σε μία περιοχή που οι Βούλγαροι σκότωσαν κατοίκους του χωριού. Σε κοντινή απόσταση υπάρχει λαξευτός τάφος σε βράχο.

18.10 Ασπρόβολος

Ο Ασπρόβολος κατέχει θέση στο νοτιοδυτικό άκρο της Μαρώνειας, όπου υπήρχε βραχογραφία που καταστράφηκε με την δημιουργία της γέφυρας προς την Αεροπορική Βάση. Τα παλιά χρόνια, οι Μαρωνίτες μουσκεύανε ξερά κουκιά και τα πήγαιναν στον Ασπρόβολο. Εκεί τα αφήναν στον βράχο και γύρω από αυτόν γλεντούσαν όλη μέρα. Άλλη μία βραχογραφία, καταστράφηκε για την δημιουργία του Κοινοτικού καταστήματος.

18.11 Αμάραντα

Ο οικισμός ήταν στο παρελθόν έδρα της ομώνυμης κοινότητας αλλά σήμερα υπάγεται διοικητικά στο Δήμο Μαρώνειας. Χτισμένο στην εύφορη πεδιάδα της Κομοτηνής το χωριό αναπτύχθηκε κεντροβαρικά με ένα δρόμο να διασχίζει το μήκος του και δομήθηκε σε κύτταρα, στα γνωστά χαρέμια. Οι ψηλοί μαντρότοιχοι όριζαν τους μικρούς δρόμους και τις μικρές πλατείες. Οι μουσουλμάνοι κάτοικοι του χωριού, λένε πώς ο μιναρές στο τζαμί, είναι από τους πιο παλιούς που ακόμη υπάρχουν. Ξεχωρίζει για το ύψος και τα χρωματιστά στολίσματα. Παλαιότερα ονόματα για τα Αμάραντα, συναντήσαμε το Γιαχιγιά Μπειλή, δηλαδή το Χωριό του Γιαχιγιά Μπέη και το Γιάμπιλι. Στο Κοράνι, Γιαχιγιά, αναφέρεται ο Προφήτης Ιωάννης ο Βαπτιστής.

18.12 Αμπρά Κεφάλια

Κατέχει θέση στη Μαρώνεια, 300 μέτρα βόρεια από τα τελευταία σπίτια, στην οποία βρέθηκαν όστρακα κεραμικών και αρχαίος αμυντικός περίβολος.

18.13 Άνω Περιβόλια

Τοποθεσία στην Μαρώνεια, 300 μέτρα δυτικά του χωριού, όπου βρέθηκαν κεραμικά της εποχής του σιδήρου, λίθινα εργαλεία και όστρακα αγγείων.

18.14 Το Αρχαίο θέατρο της Μαρώνειας

Κατασκευάστηκε πιθανότατα στα ελληνιστικά χρόνια και κατά τη ρωμαϊκή εποχή χρησιμοποιήθηκε για θηριομαχίες όπως αποδεικνύεται από τα πρόσθετα θωράκια-στηθαία και τμήματα της σκηνής. Έχουν ανασκαφεί 3 σειρές εδωλιών, αλλά οι αρχαιολόγοι θεωρούν πως υπήρχαν 10 σειρές χωρισμένες σε 9 κερκίδες, οι οποίες χωρούσαν 2.500 θεατές.

Το θέατρο εικάζεται πως χρησιμοποιήθηκε ως τα τέλη του 6^{ου} -7^{ου} αιώνα και πως στην πρώτη σειρά βρίσκονταν μαρμάρινοι θρόνοι, επάνω στους οποίους βρέθηκαν χαραγμένες επιγραφές με τίτλους και ονόματα αρχόντων. Η κατασκευή του θεάτρου είναι εντυπωσιακή. Είναι τοποθετημένο στη θέση Καμπάνα, το όνομα της οποίας δεν είναι καθόλου τυχαίο, αλλά σχετίζεται με της ακουστική της. Εκεί ακριβώς βρίσκεται και η ρεματιά, τα νερά της οποίας μεταφέρονταν στη θάλασσα διαμέσου ενός εντυπωσιακού χτιστού αγωγού που περνά κάτω από τα εδώλια και τη σκηνή.

Σήμερα οι εργασίες ανασκαφής και αναστύλωσης στο αρχαίο θέατρο της Μαρώνειας συνεχίζονται. Οι αρχαιολόγοι της ανασκαφής θεωρούν πως το έργο θα ολοκληρωθεί στα τέλη του 2008. Μέχρι τότε, τα σκαπτικά εργαλεία και τα προστατευτικά καλύμματα θα εμποδίζουν ακόμη και την επίσκεψη.

Στο μέλλον το θέατρο θα παραχωρείται για παραστάσεις και συναυλίες.

19. Υδροβιότοποι Ροδόπης

Σημαντικό κεφάλαιο για το νομό Ροδόπης, που προκαλεί το ενδιαφέρον των επισκεπτών είναι οι πλούσιοι υδροβιότοποι. Η περιοχή είναι προικισμένη από τη φύση με μοναδικές ομορφιές, στην παράκτια ζώνη που ξεπερνούν κάθε προσδοκία. Ο συνδυασμός του ορεινού όγκου του όρους Ίσμαρου και παραθαλάσσιων περιοχών με λίμνες και λιμνοθάλασσες προσφέρεται για κάθε είδους δραστηριότητες.

19.1 Λίμνη Βιστωνίδα

Φλαμίγκος στη Λίμνη Βιστωνίδα

Η λίμνη Βιστωνίδα βρίσκεται στη δυτική πρόσβαση του νομού, από την παλιά εθνική οδό, μεταξύ των νομών Ξάνθης και Ροδόπης και αποτελεί προέκταση του μυχού του Πόρτο Λαγούς.

Είναι ο φυσικός αποδέκτης όλων των ορεινών χειμάρρων της περιοχής. Σε αυτή χύνονται τα ποτάμια Κόσυνθος και Κομψάτος (Κουρού). Είναι μια μεγάλη σε έκταση λίμνη, 42.400 στρέμματα. Το μέγιστο βάθος της κυμαίνεται από 2,5 μ. έως 3,5μ. Χαρακτηριστικά αβαθής, η οποία χωρίζεται με χερσαία λωρίδα από τη θάλασσα. Τα νερά της είναι υφάλμυρα, καθώς από το βόρειο τμήμα της οι ποταμοί Κόσυνθος, Κομψάτος και Τραύος τη γεμίζουν με γλυκό νερό, ενώ στα νότια τρεις δίοδοι επιτρέπουν την είσοδο στο θαλασσινό νερό. Σύμφωνα με τη μυθολογία το όνομα της λίμνης προέρχεται από τον αρχαίο θρακικό λαό των Βιστόνων, που κατοικούσαν στην περιοχή με βασιλιά τους το Διομήδη. Ο Ηρακλής πραγματοποίησε εδώ τον όγδοο άθλο του αιχμαλωτίζοντας τα ανθρωποφάγα άλογα του βασιλιά. Το παλαιότερο όνομα της λίμνης, "Μπουρού", οφείλεται στη βυζαντινή πόλη Πόροι, που εντοπίστηκε από τους αρχαιολόγους στα νότια της λίμνης.

Η ιδιαιτερότητα της λίμνης είναι το νερό της, που παρουσιάζει μεταβολές στην περιεκτικότητα αλάτων. Το βόρειο τμήμα της έχει γλυκά νερά και το νότιο αλμυρά.

Στην καρδιά του υδροβιότοπου, περιτριγυρισμένου από τη λίμνη, το δάσος, τους αμυρόβαλτους και τα λιβάδια, φιλοξενείται μια ιδιαίτερα πλούσια орνιθοπανίδα, που προσφέρει μεγάλες δυνατότητες σε орνιθολόγους και φυσιολάτρες. **Το θέαμα των εκατοντάδων πουλιών γύρω από τη γραφική εκκλησία του Αγίου Νικολάου, Μετόχι της Μονής Βατοπεδίου, στη μέση της λιμνοθάλασσας του Πόρτο Λαγούς είναι μοναδικό.** Έχουν καταγραφεί 326 είδη πουλιών Ερωδιοί, κορμοράνοι, αργυροπελεκάνοι, ροδοπελεκάνοι, αργυροτσικνιάς, σταυραετός, χρυσαετός καστανόπαπια, αετογερακίνα, φλαμίγκος, χαλκόκοτες, νανόχηνες και αγριόκυκνοι είναι μερικά από τα είδη των υδρόβιων πτηνών, που φωλιάζουν στις καλάμιές, άλλα όλο το χρόνο και άλλα για να διαχειμάσουν. Στη λίμνη υπάρχουν ιχθυοτροφεία και η ευρύτερη περιοχή της παρουσιάζει σημαντική γεωργική και κτηνοτροφική δραστηριότητα. Έχουν καταγραφεί συνολικά 61 είδη ψαριών. Τα ψάρια που ζουν στα γλυκά νερά είναι το γριβάδι, η κοκκινοφτέρα και η θρίτσα. Στ' αλμυρά νερά συναντούμε τα χέλια, τα λαβράκια. Αυτό που καλλιεργείται συστηματικά είναι ο κέφαλος.

Είναι ένας από τους 11 υγρότοπους διεθνούς σημασίας της Ελλάδας που προστατεύονται από τη συνθήκη Ramsar και περιοχή ειδικής προστασίας, σύμφωνα με οδηγία του ΕΟΤ. Δυτικά του όρμου της Βιστωνίδας εκτείνονται οι λιμνοθάλασσες Λάφρη και Λαφρούδα. Ποιο αναλυτικά:

19.1.1 Η πανίδα

19.1.2 Ψάρια: Η ιχθυοπανίδα της Βιστωνίδας αποτελείται από τα είδη : Φρίσσα (*Alosa fallax nilotica*), Λιπαριά (*Alosa caspialosa macedonica*), Χέλι (*Anguilla anguilla*), Βιριάνα (*Barbus cyclolepis*), Γελάρτζα (*Chalcalburnus chalcoides - macedonicus*), Μικροσίρκο (*Leucaspius delineatus*), Τυλινάρι (*Leuciscus cephalus macedonicus*) Τσαϊλάκι (*Leuciscus borysthenicus*), Μουρμουρίτσα (*Rhodeus sericeus amarus*), Τσιρώνι (*Rutilus rutilus*), Κοκκινόφτερα (*Scardinius erythrophthalmus*), Μαυρόψαρο (*Tinca tinca*), Μουστακάς (*Gobio gobio*), Πετρόψαρο (*Blennius fluviatilis*), Φιδόψαρο (*cobitis taenia*), Κουνουπόψαρο (*Gambusia affinis*), Αγκαθόψαρο (*Gasterosteus aculeatus*), Ποντογοβιός (*Knipowitschia caucasica*) και Μουρούνα (*Acipenser sturio*).

19.1.3 Αμφίβια: Τα αμφίβια που υπάρχουν στην περιοχή της Βιστωνίδας είναι ο Τρίτωνας (*Triturus vulgaris*), η Βομβίνη (*Bombina variegata*), ο Φρύνος (*Bufo bufo*), ο Πρασινόφρυνος

(*Bufo viridis*), ο Δενδροβάτραχος (*Hyla arborea*), και οι βάτραχοι (*Rana dalmatina* και *Rana ridibunda*).

19.1.4 Ερπετά: Στα νερά των υγροτόπων της περιοχής υπάρχουν καλοί πληθυσμοί από Νεροχελώνες (*Emys orbicularis* και *Mauremys caspica*) και από Νερόφιδα (*Natrix natrix* και *Natrix testelata*). Στα γύρω μέρη ζουν πολλές Χερσοχελώνες (*Testudo graeca*, *Testudo hermanni*).

Άλλα είδη ερπετών: Οχιές (*Vipera ammodytes*), Σπιτόφιδα (*Elaphe situla*), Λαφιάτες (*Elaphe quatorlineata*, *Elaphe longissima*), Σαΐτες (*Coluber najadum*), Κοιλοπέλτες (*Malpolon monspensullanus*) και διάφορες σαύρες όπως η Πρασινόσαυρα (*Lacerta viridis*) και η Τρανόσυρα (*Lacerta trilineata*).

19.1.5 Θηλαστικά: Τα δάση που υπάρχουν στα Δέλτα των ποταμών Κομψάτου και Κόσυνθου χρησιμοποιούνται σαν καταφύγια για τη Βίδρα (*Lutra lutra*), τον Αγριόγατο (*Felis sylvestris*), τον Ασβό (*Meles meles*), την Αλεπού (*Vulpes vulpes*), το Τσακάλι (*Canis aureus*), την Στοϊκτίδα (*Vormela pargusna*), το Δασομυωξό (*Glis glis*) κ.α.

Σε μικρούς πληθυσμούς υπάρχουν επίσης στην περιοχή, το Ζαρκάδι (*Capreolus capreolus*), ο Λύκος (*Canis lupus*), το Αγριογούρουνο (*Sus scrofa*), οι Λαγοί (*Lepus capensis*) κ.α.

Στις ελώδεις εκτάσεις της περιοχής βόσκει μια αγέλη από Βουβάλια (*Bubalus bubalus*). Είναι ότι έχει απομείνει από τα πλήθη των Βουβαλιών που υπήρχαν άλλοτε στη Θράκη και χρησιμοποιούνταν σαν ζώα έλξης και στο όργωμα των χωραφιών.

Στη Βιστωνίδα το χειμώνα κάνουν την εμφάνισή τους τα Κεφαλούδια (*Oxyura leucocephala*), οι Κυνηγόπαπιες (*Aythya ferina*), τα Σφουριστάρια (*Anas penelope*), η Μαυροκέφαλη πάπια (*Aythya fuligyla*), η Χουλιαρόπαπια (*Anas clypeata*), η Βαρβάρια (*Tadorna tadorna*), η Πρασινοκέφαλη (*Anas platyrhynchos*) και το Κιρκίρι (*Anas crecca*). Στα νερά της λίμνης τρέφονται επίσης και πολλές Φαλαρίδες (*Fulica atra*).

19.1.6 Το κλίμα

Το κλίμα μπορεί να χαρακτηριστεί σαν μέσο - μεσογειακό. Η μέση ετήσια θερμοκρασία κυμαίνεται στους 15°C. Η μέση μέγιστη είναι 20°C, ενώ η μέση ελάχιστη 10°C. Οι άνεμοι που επικρατούν στην περιοχή είναι βόρειοι ασθενείς ως μέτριοι.

19.1.7 Αναστασιούπολη

Η Αναστασιούπολη ή Περιθεώριον, ήταν σημαντική Βυζαντινή πόλη χτισμένη στις όχθες της λίμνης Βιστωνίδας. Χαλάσματα από τα τείχη της σώζονται κάτω από το Κοπτερό. Το 1667 που επισκέφτηκε την περιοχή ο Τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί, βρήκε 50 σπίτια να κατοικούνται «Από απίστους Ρωμιούς» όπως έγραψε χαρακτηριστικά. Το ακόμα παλαιότερο όνομά που αναφέρεται από τον Πλίνιο είναι «Tirida». Από τον Στράβωνα αναφέρεται ως «Καρτέρα Κώμη» προφανώς από αναγραμματισμό της λέξης Κρατερά Ήταν σπουδαία παραλίμνια πόλη που ίδρυσε ο Αναστάσιος Α΄. Αργότερα δημιούργησε εκεί υδραγωγείο ο Ιουστινιανός, όπως αναφέρει και ο Προκόπιος, το οποίο ο Ανδρόνικος Β΄ μετέτρεψε και αυτό σε τείχος. Πιο μετά ο Ανδρόνικος ο Γ΄ την μετονόμασε σε Περιθεώριο. Κατά την διάρκεια της τουρκοκρατίας, η πόλη αναφέρονταν και σαν Μπόρουν, ενώ και σήμερα οι μουσουλμάνοι της περιοχής, αναφέρουν την περιοχή με τα υπολείματα των τειχών Μπουρού Καλέ. Σε εντοιχισμένες μαρμαρόπλακες υπάρχουν ακόμα και σήμερα τα μονογράμματα των Παλαιολόγων. Σε ρωμαϊκό χάρτη του Petinger, αναφέρεται ως Στάβλοι του Διομήδη. Το 1433, αναφέρεται από τον περιηγητή Broquiere σαν Περιτόν που ξαναχτίστηκε πριν δύο χρόνια. Το 1802, επισκέφτηκε την περιοχή, ο Άγγλος ορυκτολόγος Clarke ο οποίος έγραψε ότι στο εξής η περιοχή θα πρέπει να ονομάζεται Βιστωνία και ταύτισε την πόλη με την αναφερόμενη από τον Στέφανο, Βυζάντιο Πόλη της Θράκης. Η εκδοχή εξετάζεται. Στην τουρκική, η περιοχή ονομάζεται Μπουρού Καλέ.

19.2 Λίμνη Ισμαρίδα ή Μητρικού

Λίμνη Μητρικού

Στα νότια της Κομοτηνής με κατεύθυνση προς το χωριό Νέο Σιδηροχώρι ο δρόμος οδηγεί στην λίμνη **Ισμαρίδα ή Μητρικού**. Η λίμνη είναι το ανατολικό άκρο ενός συμπλέγματος πέντε λιμνοθαλασσών (Ελος, Πτελέα, Αλυκή, Καρατζά, Ξηρολίμνη) και η μοναδική αβαθής λίμνη γλυκού νερού στη Βόρεια Ελλάδα. Νούφαρα, νεροκάστανα και άλλα είδη επιπλεόντων φυτών καλύπτουν τους καλοκαιρινούς μήνες τη λίμνη. Ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία, περνώντας

δίπλα από τον εξαιρετικής σημασίας υδροβιότοπο, να παρατηρήσει διάφορα είδη πουλιών να πετούν ενοχλημένα από την ανθρώπινη παρουσία.

Στη περιοχή έχουν παρατηρηθεί σε διαφορετικές εποχές πάνω από 200 είδη πουλιών.

Οι ψάθες, τ'αρμυρίκια οι καλαμιές δημιουργούν ένα θαυμάσιο βιότοπο για τα υδρόβια πουλιά, στα οποία κυρίαρχη θέση έχουν πολλά είδη τσικνιάδων. Στην χλωρίδα βλέπουμε ακόμη και θαμνώδεις εκτάσεις, παρόχθια βλάστηση, ελόβια, λειμώνες και επιπλέουσα βλάστηση.

Το χειμώνα, στο ηλιοβασίλεμα η λίμνη βάφεται ροζ οι χήνες πετούν σε σχηματισμούς καθώς πηγαίνουν με το σούρουπο να βρουν τροφή μέσα στα γύρω χωράφια.

Πολλά παπιά καθρεπτίζονται μέσα στα νερά της λίμνης, τις κρύες; μέρες του χειμώνα, ενώ στις γειτονικές λιμνοθάλασσες τα φοινικόπτερα ξεκουράζονται στο ένα τους πόδι, μέσα στα ρηχά νερά. Μνήμες από έναν παράδεισο που τον θεωρούσαμε χαμένο ξαναζωντανεύουν σε τούτα εδώ τα μέρη. Την εποχή αυτή συναντάμε αργυροπελεκάνους, νανόψηνες, κεφαλούδια. Επίσης είδη ορνιθοπανίδας, όπως ο αργυροτσικνιάς, η χουλιανομούτα, η χαλκόκοτα και το μουστακογλάρονο. Τα είδη αυτά δύσκολα μπορούμε να τα βρούμε σε άλλες περιοχές.

Την άνοιξη και το καλοκαίρι η λίμνη φιλοξενεί τσαλαπετεινούς, χαλκοκουρούνες, μελεσσοφάγους και άλλα πουλιά των ανοιχτών πεδίων.

19.2.1 Το κλίμα

Στην περιοχή το κλίμα, είναι ενδιάμεσο, μεταξύ Μεσογειακού και Μεσευρωπαϊκού. Η μεγαλύτερη θερμοκρασία του αέρα εμφανίζεται τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο και βρίσκεται γύρω στους 23⁰ C, ενώ η χαμηλότερη το Δεκέμβριο και Μάρτιο. Χιόνι πέφτει συχνά, το Δεκέμβριο και τον Ιανουάριο, ενώ παγετοί αρχίζουν τον Οκτώβριο και τελειώνουν το Μάρτιο.

Η οικονομική προσφορά της λίμνης στην περιοχή είναι αξιόλογη, καθώς έχει αλιευτικό πλούτο και συνεισφέρει στη γεωργία και κτηνοτροφία.

Στον ποταμό Μπόσπο που βρίσκεται στη βόρεια πλευρά της λίμνης, υπάρχουν η Μπριάνα, Η Γκελάρτσα, το Φιδόψαρο, ο Μουστάκας και το Κεφάλι.

Στο ποταμό Φιλιούρη ζουν η Λεστιά, η Μπριάνα, ο Μουστάκας και η Μουρμουρίτσα.

19.2.2 Αμφίβια: Στη περιοχή συναντάμε μεγάλους πληθυσμούς αμφίβιων λόγω της μεγάλης ποικιλίας των βιότοπων. Μέσα στα μικρά ποτάμια, στους καλαμιώνες στα έλη στη

λίμνη και στις θαμνώδεις περιοχές βρίσκουν καταφύγιο οι Βάτραχοι, οι Τρίτωνες οι Δεντροβατραχοι, οι Φρύνοι.

19.2.3 Ερπετά: Μέσα στη λίμνη και στα γύρω έλη υπάρχουν Νεροχελώνες και Νερόφιδα. Στις γύρω από τις λιμνοθάλασσες αλοφυτικές και θαμνώδεις περιοχές κυκλοφορούν χερσοχελώνες. Βρίσκονται επίσης στην περιοχή η Πρασινόσαυρα, η Σαύρα, το Σαμιαμύδι, ο Λαφιάτης, η Οχιά και ο σπάνιος *Coluber caspicus*.

19.2.4 Θηλαστικά: Στα νερά της λίμνη και στα μικρά ποτάμια ζει η Βιδρα, σε καλούς πληθυσμούς. Στα μικρά παραποτάμια δάση βρίσκουν καταφύγιο ο Ασβός, το Τσακάλι και η Νυφίτσα.

19.2.5 Πουλιά: Εδώ φωλιάζουν σε μικρούς πληθυσμούς είδη όπως ο Αργυροτσικνιάς, η Χιουλιανομούτα, η Χαλκόκοτα, ο Πορφυροτσικνιάς, η Νανομουγκάνα, η Σταχτοχηνα, η Φλυαρόπαπια, η Βαλτόπαπια, η Σκουφοβουτηχτάρα, ο Νυχτοκόκορας.

Στα χωράφια που υπάρχουν κοντά στη λίμνη Μητρικού συγκεντρώνονται το χειμώνα σημαντικοί πληθυσμοί από Σταχτόχηνες (*Anser anser*) και Ασπρομετωπόχηνες (*Anser albifrons*), ενώ συχνά εμφανίζονται και οι Νανόχηνες (*Anser erythropus*).

Το χειμώνα βρίσκουν καταφύγιο στη λίμνη διάφορα υδρόβια παπιά, όπως το Κιρκίρι (*Anas crecca*), το Σφυριχτάρι (*Anas penelope*), η Πρασινοκεφαλή (*Anas platyrhynchos*) η Κυνηγόπαπια (*Aythya ferina*), η Χουλιανόπαπια (*Anas clypeata*), η Μαυροκέφαλη (*Aythya fuligula*) κ.α.

19.3 Ποταμός Κομψάτος

Ποταμός Κομψάτος

Ο ποταμός Κομψάτος είναι ιδιαίτερα σημαντικός για του κατοίκους τον Νομού Ροδόπης. Οι φυσικές ομορφιές του παραμένουν άγνωστες σε πολλούς. Πηγάζει από τη Δυτική Ροδόπη, βόρεια του Εχινού, διασχίζει τμήμα της οροσειράς της Ροδόπης, περνά από τα Πομακοχώρια του Ιάσμου και χύνεται στη λίμνη Βιστωνίδα. Μεγάλη ποσότητα αμμοχάλικου και ιλύος (240.000 m³/έτος) εξάγεται κάθε χρόνο από εδώ. Το περπάτημα δίπλα στην κοίτη του προσφέρει μοναδικές εικόνες: πυκνή

βλάστηση, τ' άγρια άλογα της περιοχής και μαύρους πελαργούς που κατεβαίνουν συχνά στο ποτάμι.

Λίγο πριν ο Κομψάτος χυθεί στη λίμνη Βιστωνίδα συναντά το εντυπωσιακό μεσαιωνικό γεφύρι του Πολύανθου. Η τεχνοτροπία του γεφυριού θυμίζει έργο Ηπειρωτών μαστόρων, ωστόσο δεν υπάρχουν πηγές που να επιβεβαιώνουν την καταγωγή του. Εντυπωσιακή είναι η κατασκευή του, η οποία χρονολογείται στον 17^ο -18^ο αιώνα, όπου τα ίδια τα καμαρολίθια λειτουργούν σαν κατάστρωμα. Το γεφύρι του Πολύανθου ή Κομψάτου είναι το μεγαλύτερο τρίτοξο γεφύρι της Θράκης, αν και το ένα του τόξο κατέρρευσε πριν από μερικά χρόνια. Ο λόγος δεν ήταν η φθορά, αλλά οι κτηνοτρόφοι της περιοχής που ήθελαν να εμποδίσουν τα ζώα τους να περνούν στην απέναντι όχθη.

Το γεφύρι πρόσφατα αρμολογήθηκε, αλλά το τόξο δεν θα ξαναστηθεί μέχρι να βρεθεί μια λύση για όλους.

Στην έξοδο του Κομψάτου υπάρχουν υπερβοσκημένα και υποβαθμισμένα παραπόταμα δάση καθώς και εκτεταμένες λευκοκαλλιέργειες. Υπάρχουν επίσης λόφοι (Καρά Ογλάν) με δρυόδαση που βόσκονται και κοιλάδες με απότομες κλιτύες (κυρίως η κοιλάδα του ποταμού Κομψάτου). Η δομή του δάσους οφείλεται στη βόσκηση, ενώ στα ρέματα απαντά πυκνό δάσος.

20. Παραλίες-θέρετρα

Στη Ροδόπη μπορεί κανείς να χαρεί τη θάλασσα στις απέραντες αμμουδιές του τουριστικού θέρετρου του Φαναρίου και της γειτονικής Αρωγής.

20.1 Παραλία Φαναρίου

Παραλία Φαναρίου

Το πλέον ανεπτυγμένο, από τουριστική άποψη μέρος, είναι το φανάρι όπου ο επισκέπτης θα δει ένα γραφικό λιμανάκι. Θα βρει ενοικιαζόμενα δωμάτια, ταβέρνες, ξενοδοχεία, κάμπινγκ. Το λιμανάκι εξυπηρετεί αλιευτικά σκάφη κατοίκων αναψυχής.

Στο Φανάρι λειτουργούν δυο ξενοδοχεία, ο Βόσπορος Β' κατηγορίας με 40 κλίνες και εστιατόριο, το Φανάρι Γ' Κατηγορίας με 64 κλίνες. Εδώ ο τουρισμός αρχίζει απ' το Πάσχα και τελειώνει μετά τη γιορτή του Αγίου Δημητρίου.

20.2 Αρωγή

Πρόκειται για το μικρό μουσουλμανικό χωριό που υπάρχει στην περιοχή, με λίγους εναπομείναντες κατοίκους, που έδωσε την ονομασία του σε όλη την περιοχή με τις παραθεριστικές κατοικίες. Είναι ένα ήσυχο χωριό με ψιλή άμμο στην παραλία. Οι παραθεριστικές κατοικίες είναι ουσιαστικά οικισμοί που κατοικούνται μόνο το καλοκαίρι και δίνουν περιστασιακή ζωντάνια στην περιοχή. Ο μόνιμος οικισμός αναφέρεται και ως Σαρή Γιάρ. Η παραλία της Αρωγής, είναι το καλοκαίρι από τις πιο πολυσύχναστες περιοχές του νομού. Στην Αρωγή, κατά την διάρκεια της δεύτερης Βουλγαρικής κατοχής, υπήρχαν Τάγματα Εργασίας, που οι φυλακισμένοι δούλευαν για τις Αλυκές και τον δρόμο Μέσης – Γλυκονερίου.

20.3 Παραλία Μέσης

Είναι κοινότητα στο μέσον δύο λιμνών Αρωγής κι Αλυκής με απέραντη παραλία. Έχει αξιοποιηθεί σαν χώρος έκφρασης, ψυχικής και πνευματικής ανάτασης. Ενδείκνυται για μπάνιο, σέρφινγκ, ψαροντούφεκο. Το περιβάλλον δεν έχει υποστεί καμιά αλλοίωση, τουριστική πυκνοκατοικήσει κλπ. Λεωφορείο ξεκινά από Κομοτηνή. Ο επισκέπτης νιώθει εξαίσια σαν να 'ναι ιδιωτική πλαζ, μοναχική αν κι υπάρχουν διάσπαρτα σπιτάκια καλόγουστα

με λουλούδια, δεντράκια κι ο φούρναρης περνά, μοιράζει κατ' οίκον ψωμί με το αυτοκίνητό του.

20.3.1 Άγιος Χριστόφορος

Το μοναδικό νησάκι ή βραχονησίδα του Νομού Ροδόπης που είναι ακατοίκητο και βρίσκεται ανατολικά της παραλίας Μέσης. Το αναφέρουν πολιτικοί χάρτες και παράδοξος δεν αναφέρεται σε ορισμένους ναυτικούς.

20.3.2 Αγία Παρασκευή Μέσης

Η Αγία Παρασκευή Μέσης, άρχισε να χτίζεται το 1954. Πριν από αυτό, οι κάτοικοι ξεκινούσαν κάθε Κυριακή με τα πόδια για να εκκλησιαστούν στο Φανάρι, την Πόρπη και την Απολλωνία ή στην λεγόμενη Ακκλησιά. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός, πως εκκλησία στην Μνήμη της Αγίας, υπήρχε και στους Ψαθάδες από όπου ήρθαν πρόσφυγες αρκετοί κάτοικοι της Μέσης. Για το χτίσιμο της εκκλησίας, λέγεται ότι χρησιμοποιήθηκαν πέτρες από την Αλυκή αλλά και από την Αρχαία Στρώμη, ενώ οι κάτοικοι συμφώνησαν να δίνουν το μισό τοις εκατό της σοδιάς τους στους μαστόρους που την έχτιζαν. Στην εκκλησία, υπάρχει η εικόνα της Παναγίας Βρεφοκρατούσας, το Ρόδο το Αμάραντο, που φέρει ημερομηνία 22 Νοεμβρίου 1886.

20.3.3 Ακκλησιά

Έτσι ονόμαζαν οι παλιοί κάτοικοι της Μέσης, μία αυτοσχέδια ξύλινη εκκλησία που προτοέφτιαζαν στην πλατεία του χωριού, στην οποία το 1931, ο τότε κοινοτάρχης, είχε τοποθετήσει και την εικόνα του Αγίου Ιγνατίου που έφερε σαν πρόσφυγας από το Εύανδρο. Σε ένα τμήμα μάλιστα, λειτουργούσε και σαν σχολείο.

20.3.4 Αλοπήγια

Τα Αλοπήγια ή Τηγάνια, είναι οι χώροι που υπάρχουν μέσα στις Αλυκές της Μέσης όπου «ψήνεται» το αλάτι. Αρχικά, υπήρχαν δεκαεπτά τέτοιοι χώροι και το 1967 επεκτάθηκαν σε τριαντατρείς, έκτασης πέντε στρεμμάτων ο καθένας. Σήμερα που οι εργασίες έχουν βιομηχανοποιηθεί, υπάρχουν λίγα Αλοπήγια, με πολλά στρέμματα το καθένα.

20.3.5 Αλώνια της Μέσης

Τα Αλώνια της Μέσης, ήταν η πεδινή έκταση από τα σημερινά νεκροταφεία, ως την γέφυρα στο Λευκόρεμα. Μερικές φορές όμως τα πρώτα φορτία για αλώνεσμα, έφταναν μπροστά στου Καραϊσκάκη τον Μύλο, γιατί εκεί τελείωνε γρήγορα το σιτάρι και δεν υπήρχε για άλεσμα.

20.3.6 Αμπέλια

Περιοχή δυτικά της Μέσης η οποία θεωρείται καλός κυνηγότοπος και παλαιότερα υπήρχαν πολλά από τα αμπέλια του χωριού. Σήμερα μόλις λίγα στρέμματα καλλιεργούνται, ενώ στο παρελθόν αναφέρεται ότι υπήρχαν 46 αμπέλια χριστιανών κατοίκων της Μέσης. Οι μουσουλμάνοι είχαν αμπέλια σε διαφορετική τοποθεσία, στα ανατολικά του μεγάλου λόφου, νοτιοανατολικά του χωριού.

20.3.7 Αμπριά

Τα Αμπριά, είναι τα μικρά οχυρωματικά έργα που έφτιαξαν οι Βούλγαροι στην περιοχή της Μέσης για να ελέγχουν το Θρακικό Πέλαγος. Διακρίνεται ένα στην κορυφή του μεγάλου λόφου, προς τα νότια του χωριού. Τα Αμπριά, γινόταν σε θέσεις στρατηγικής σημασίας. Ένα διασώζεται και δίπλα στην σιδηροδρομική γραμμή στην πελιά οδό Ξάνθης.

20.3.8 Απολλωνία

Η Απολλωνία, συνδέεται με τον οικισμό και την ιστορία της Μέσης, καθώς οι κάτοικοί της Μέσης ήταν πρόσφυγες από την Απολλωνία της Προύσας και τους Ψαθάδες. Λέγεται ότι όταν ήρθαν στην Θράκη, εγκαταστάθηκαν για λίγο σε έναν οικισμό που σε ανάμνηση της πατρίδας τον ονόμασαν Απολλωνία και βρισκόταν στις νότιες όχθες της Βιστωνίδας. Έχτισαν πρώτα την εκκλησία τους και μετά τα σπίτια. Εκεί ασχολούνταν με το ψάρεμα στην λίμνη Βιστωνίδα και μάλιστα του Αγίου Νικολάου, μοίραζαν ψάρια με τα κοφίνια στον κόσμο. Αργότερα, μερικοί εγκαταστάθηκαν στην Μέση, άλλοι πήγαν στην Αλεξανδρούπολη και οι άλλοι έφυγαν και δημιούργησαν την Νέα Απολλωνία δίπλα στον Λαγκαδά. Σε παλιό χάρτη, βρήκαμε να υπάρχει καταγραφή τοποθεσίας ως «Νέα Απολλωνία» κάτω από την Σάλπη. Μάλιστα αυτός ο χάρτης αναφέρει μόνο την Σάλπη, την Κομοτηνή και την Νέα Απολλωνία.

21. Πομάκοι και Πομακοχώρια

21.1 Καταγωγή

Οι Πομάκοι, κατοικούν στη Θράκη στον ορεινό όγκο της Ροδόπης εδώ και χιλιάδες χρόνια. Η οροσειρά Ροδόπη βρίσκεται στο μεγαλύτερο μέρος της μέσα στη Βουλγαρία και οι περισσότεροι Πομάκοι ζουν εκεί. Ο πληθυσμός των Πομάκων υπολογίζεται γύρω στις 350.000 από αυτούς όμως μόνο οι 35.000 κατοικούν στην Ελλάδα. Οι υπόλοιποι βρίσκονται στη Βουλγαρία.

Έχουν θρησκεία Μωαμεθανική και ασχολούνται κυρίως με την καπνοκαλλιέργεια, την κτηνοτροφία και την δασική εκμετάλλευση. Αγαπούν πολύ τον τόπο τους, την ελευθερία και τη μουσουλμανική θρησκεία τους. Διατηρούν φανατικά τα πατροπαράδοτα έθιμά τους. Ντύνονται με τις ωραιότερες τοπικές ενδυμασίες τους. Τραγουδούν τα δικά τους δημοτικά τραγούδια. Ζουν φτωχικά πάνω στα οροπέδια, στις βουνοπλαγιές και μέσα στις κοιλάδες της Ροδόπης, μακριά από τις πόλεις και τον σύγχρονο πολιτισμό, αλλά είναι υγιείς, εργατικοί, φιλότιμοι, φιλήσυχοι και πρόσχαροι άνθρωποι.

Για την προέλευσή τους οι γνώμες διαφέρουν. Το θέμα έχει διαστρεβλωθεί και από πολιτικές ή εθνικιστικές σκοπιμότητες, αφού οι Πομάκοι έχουν γίνει αντικείμενο διεκδίκησης από Ρουμάνους, Βούλγαρους και Τούρκους. Όχι όμως και από μας τους Έλληνες, που επιμένουμε μέχρι τώρα στην ορθόδοξη χριστιανική καθαρότητα ως βασικότατο εθνικό μας χαρακτηριστικό, κάτι που από κάθε άποψη είναι λάθος.

Κατά τους Ρουμάνους, οι Πομάκοι είναι απομεινάρια αρχαίου θρακικού φύλου το οποίο διαδοχικά εκσλαβίστηκε και εξισλαμίστηκε.

Οι Βούλγαροι βασίστηκαν στο γλωσσικό ιδίωμα των Πομάκων, το οποίο σε ποσοστό 50% έως 70% ανάλογα με τις διάφορες γλωσσικές εκτιμήσεις είναι σλαβογενές.

Οι Τούρκοι στηρίχτηκαν στη θρησκεία των Πομάκων. Πρόκειται για μια ακόμη επιβεβαίωση του γεγονότος ότι η επιδιωκόμενη μέχρι σήμερα συγκρότηση του νεοτουρκικού έθνους μετά την κατάρρευση της οθωμανικής αυτοκρατορίας, βασίστηκε κυρίως στη θρησκεία.

Οι Έλληνες υποστηρίζουμε και αποδεικνύουμε φυσικά πως οι Πομάκοι είναι Έλληνες και κατάγονται από την αρχαία ελληνική φυλή των Αγριάνων. Οι Αγριάνες ήταν μία πασίγνωστη

Θρακική φυλή που διέμενε στα άγωνα και ορεινά του όρους Σκομίου και στη Βορειοδυτική Ροδόπη. Αυτή την άποψη, ότι δηλαδή οι Πομάκοι κατάγονται από την αρχαία ελληνική φυλή, παρουσίασαν και το 1946 στον ΟΗΕ και στους Αμερικανούς οι ίδιοι οι Πομάκοι (Ελλάδας και Βουλγαρίας και ζήτησαν σαν Έλληνες να ενταχθούν με τους Έλληνες στην Ελλάδα.)

Συγγενείς με τους άλλους Έλληνες. Αρία ή ινδοευρωπαϊκή φυλή, με λευκό κοκκινωπό δέρμα και γαλανά συνήθως μάτια εξελληνίστηκαν εντελώς με την ίδρυση των ελληνικών αποικιών στις Θρακικές παραλίες. Τότε που η ελληνική γλώσσα, η ελληνική θρησκεία, και ο ελληνικός πολιτισμός διαδόθηκαν, επικράτησαν και αφομοιώθηκαν από τους Θρακιώτες.

Το σημερινό όνομα Πομάκοι πρέπει να προέρχεται από τους Τούρκους, γιατί η κατάληξη -ακ (Πομάκ) είναι μάλλον Τουρκική και το όνομα επιβλήθηκε στα χρόνια της τουρκοκρατίας.

21.2 Θρησκεία

Οι Ροδοπαίοι (Αγριάνες, Αχριάνες, Πομάκοι) ήταν Χριστιανοί. Η περιοχή της Ροδόπης κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς στην περίοδο 1365-1368. Ως τότε οι Πομάκοι ήταν Χριστιανοί κι έμειναν τέτοιοι μέχρι τα τέλη του 17ου αιώνα. Βέβαια ορισμένοι απ' αυτούς κι αμέσως μετά την οθωμανική κατάκτηση ασπάστηκαν τον Μουσουλμανισμό. Επρόκειτο όμως για μεμονωμένες αλλαξοπιστίες.

Πάντως αυτούς και τους απογόνους τους, το οθωμανικό κράτος τους περιποιήθηκε πλουσιοπάροχα. Οι αλλαξοπιστήσαντες εξομοιώθηκαν με τους κατακτητές κι έγιναν αυθέντες των ομοφύλων τους, Αγάδες. Η ζωή τους κυλούσε στην ευημερία χάρη στην κρατική περιποίηση και υποστήριξη, απολάμβαναν όλα τα δικαιώματα των Οθωμανών, δεν πλήρωναν φόρους κι ήταν ελεύθεροι και ισότιμοι με τους άλλους Μουσουλμάνους. Αντίθετα οι χριστιανοί Πομάκοι, όπως όλοι οι Χριστιανοί, υπέφεραν τα πάνδεινα: Φόροι, περιφρόνηση, ταπείνωση, κατατρεγμός, δυστυχία και κακομεταχείριση, έκαναν την ζωή τους δυστυχισμένη και ανυπόφορη (ραγιαδες). Να γιατί "ζήλεψαν" την ζωή των ομοφύλων τους και προς το τέλος του 17ου αιώνα συμφώνησαν όλοι μαζί ν' ασπαστούν τον Ισλαμισμό.

Ο εξισλαμισμός των Πομάκων άρχισε όταν σουλτάνος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ήταν ο Σελίμ Α' (1512-1526) και ολοκληρώθηκε στα χρόνια του Μωάμεθ Δ' και μεγάλου Βεζίρη Μεχμέτ Κιοπρουλού (1656-1672). Οι πρώτοι Πομάκοι που έγιναν Μουσουλμάνοι ήταν φύλαρχοι, πρόκριτοι και κοινοτάρχες. Αυτοί μαζί και με τους παπάδες τους, σαν αντιπρόσωποι όλων των Πομάκων, κατέβηκαν από τη Ροδόπη στη Φιλιππούπολη και

παρουσιάστηκαν στις πολιτικές και θρησκευτικές αρχές των Οθωμανών στο δικαστήριο (κονάχ) και δήλωσαν την αμετάτρεπτη απόφαση τους να προσχωρήσουν στον Μουσουλμανισμό. Ο διοικητής φοβήθηκε το σκάνδαλο και τους παρέπεμψε στον τότε μητροπολίτη Φιλιππουπόλεως Γαβριήλ (1636-1672). Αλλά μάταια ο μητροπολίτης προσπάθησε κατηχώντας τους να τους μεταπείσει. Η περιτομή όλων των αντιπροσώπων έγινε πανηγυρικά στο παλιό τζαμί και κατόπιν, αφού γύρισαν στις πατρίδες τους, εξισλαμίστηκαν και οι άλλοι ομόφυλοι τους. Τότε κατεδαφίστηκαν πάνω στην Ροδόπη 218 εκκλησίες και 336 παρεκκλήσια.

Αυτό είναι το χρονικό της αλλαξοπιστίας των Πομάκων. Αν όμως αλλαξοπίστησαν οι Πομάκοι, δεν άλλαξαν αυτόματα και τις χριστιανικές τους συνήθειες, τα χριστιανικά ήθη και έθιμα τους, τις θρησκευτικές γιορτές τους. Μέχρι και σήμερα ακόμη στις Θέρμες γιορτάζεται η γιορτή του Αγίου Γεωργίου Γίνεται μάλιστα και λαμπρό πανηγύρι: σφάζονται κουρμπάνια (πρόβατα, γίδια). ψήνονται σουβλιστά και οι σημερινοί Μουσουλμάνοι τρώνε, πίνουν, χορεύουν και διασκεδάζουν.

Πολλές άλλες χριστιανικές συνήθειες διατηρούνται μέχρι σήμερα, που σιγά-σιγά όμως όλο και ξεχνιούνται και αλλάζουν και χάνονται: Π.χ. σε πολλά χωριά της Ροδόπης οι Πομάκοι "σταυρώνουν" το ψωμί, μόλις το πλάσουν, "σταυρώνουν" τα μωρά οι γυναίκες όταν αλλάζουν τα σπάργανα τους, ανάβουν καντήλια,... "για να φέγγουν την νύχτα", ορισμένες γυναίκες χρησιμοποιούν εκφράσεις όπως "η Παναγιά μαζί σου" κ.λ.π.

Οι χριστιανικές συνήθειες διατηρούνταν άφθονες ως το 1912, που η Ροδόπη κατελήφθη από τους Βουλγάρους. Ως τότε δεν ενοχλούσαν πολύ και αποτελούσαν, οι χριστιανικές τους συνήθειες, κάτι από την ζωή, από την ύπαρξη των Πομάκων. Οι Βούλγαροι αψυχολόγητοι κι αντιχριστιανικά προσπάθησαν με τη βία ν' αλλάξουν την πίστη των Πομάκων, να τους επαναφέρουν στον Χριστιανισμό. Τις χριστιανικές συνήθειες, τα χριστιανικά ήθη και έθιμα, τις χριστιανικές παραδόσεις των Πομάκων, αποδείξεις της παλιάς χριστιανικής πίστεως τους, οι Βούλγαροι τα χρησιμοποίησαν ως επιχειρήματα στην προσπάθειά τους να επαναχριστιανίσουν τους Πομάκους. Μετά την απελευθέρωση τους από τους Βουλγάρους, οι Πομάκοι κατάργησαν κάθε τι το χριστιανικό, ώστε σήμερα ελάχιστα μόνο δείγματα της παλιάς θρησκείας τους να σώζονται. Άλλαξαν λοιπόν την θρησκεία τους οι Πομάκοι για να επιβιώσουν, μα διατήρησαν όσα κι όσο μπορούσαν και την πίστη των προγόνων τους.

21.3 Η Γλώσσα

Η γλώσσα των Πομάκων είναι ένα τοπικό γλωσσικό ιδίωμα, δημιούργημα της συγχώνευσης γλωσσικών στοιχείων της σλαβικής, της ελληνικής και της τουρκικής γλώσσας.

Οι λέξεις της τουρκικής γλώσσας είναι νέα στοιχεία στην πομακική γλώσσα. Ενσωματώθηκαν στη διάρκεια της μακράιωνης τουρκικής κατοχής και αποτελούν κατά μεγάλο μέρος: Θρησκευτικούς όρους και ονόματα, βαπτιστικά ονόματα, γλώσσα της ηθικής και θρησκευτικής διδασκαλίας, γλώσσα της διοίκησης, γλώσσα των δικαστηρίων, γλώσσα του στρατού και οι αριθμοί από το πέντε και πάνω.

Οι ελληνικές λέξεις βρίσκονται στη βάση, στα θεμέλια της πομακικής γλώσσας έχοντας προσαρμοστεί στη γραμματική της πομακικής γλώσσας. Είναι απομεινάρια της αρχαίας και της βυζαντινής ελληνικής πριν δεχτούν τις γλωσσικές επιδράσεις των σλαβοβουλγάρων.

Οι Πομάκοι έχουν μητρική την πομακική γλώσσα. Μιλούν τη γλώσσα τους τα πομακικά, επικοινωνούν, συνεννοούνται, τραγουδούν κι εκφράζουν τα συναισθήματα τους μ' αυτή, όμως έως πρόσφατα δεν τη έγραφαν διότι δεν είχε δημιουργηθεί ακόμη γραπτός λόγος της πομακικής γλώσσας και φυσικά δεν υπήρχαν σ' αυτή και γι' αυτή βιβλία γραμματικής, συντακτικού, λεξικά, λογοτεχνία. Όπως όμως κάθε γλώσσα έτσι και η πομακική σχηματίζεται από τη συνένωση διαφόρων ήχων, των φθόγγων, τους οποίους και μπορούμε να παραστήσουμε με σύμβολα, τα γράμματα. Για διευκόλυνση και καλύτερη απόδοση των φθόγγων της πομακικής γλώσσας χρησιμοποιήθηκαν γράμματα τόσο του ελληνικού όσο και του λατινικού αλφαβήτου.

21.4 Ενδυμασία

Εκτός από τις γυναίκες Πομάκισσες, η ενδυμασία των ανδρών έχει δυτικοποιηθεί και δεν διαφέρει σχεδόν σε τίποτα με αυτή των δικών μας. Μερικοί μόνο, οι χοτζάδες και ιμάμηδες, φοράνε το σαρίκι ή τσαλμά, φέσι δηλαδή τυλιγμένο με άσπρο βαμβακερό ντιμπέλ (μαντήλι) ενώ οι χαντζήδες (αυτοί δηλαδή που έχουν πάει στη Μέκκα) έχουν τυλιγμένα τα σαρίκια τους με κίτρινα μεταξωτά ντιμπέλ.

Η φορεσιά της Πομάκισσας ήταν κάποτε ομοιόμορφη σε όλα τα χωριά. Αν εξαιρέσουμε την περιοχή της Μύκης, η παραδοσιακή φορεσιά αντικαθίσταται από την μουσουλμανική, το μαύρο ράσο και τα μονότονα φουστάνια, μακριά μέχρι τον αστράγαλο. Το κεφάλι καλύπτεται από το τεστεμέλ, το άσπρο μαντήλι που πέφτει μέχρι τη μέση, ενώ στα πόδια φορά χοντρές μακριές κάλτσες αγοραστές και παπούτσια (κουντούρια) χοντρά, με χαμηλό χοντρό τακούνι.

Μόνο η ποδιά (πρέστενλικ) από υφαντό μάλλινο ύφασμα, είδος της παλιάς ενδυμασίας της Πομάκισσας, φοριέται ακόμα από τις Πομάκισσες όλων των χωριών, σαν να θυμίζει την παλιότερη βαριά, όμως ωραία, βαρύτιμη, κομψή, μεγαλοπρεπέστατη και εντυπωσιακή φορεσιά κάθε Πομάκισσας.

Η Πομάκισσα σαν Μουσουλμανίδα είναι υποχρεωμένη από την θρησκεία της να καλύπτει το κεφάλι της με τεστεμέλ, μαντίλα άσπρη. Κάτω από το τεστεμέλ φοράει τη σερφέτα, άλλη μαντίλα για να μαζεύει τα μαλλιά της. Στα χωριά της Μύκης η Πομάκισσα φοράει επιπλέον και τα παρακάτω. Πάνω από τη σερφέτα φοράει το ολοκόκκινο μαντίλι τουρά, που γύρω-γύρω του στις άκρες έχει αγιέ, πούλια, που λάμπουν και αστράφτουν στον ήλιο. Δένει η Πομάκισσα της Μύκης το τουρά κάτω από το λαιμό, ενώ το άσπρο τεστεμέλ το ρίχνει προς τα πίσω. Τα μικρά κορίτσια μέχρι δώδεκα χρονών δεν φορούν τεστεμέλ, αλλά μόνον το κόκκινο τουρά (Μύκη)

21.5 Αλάν Κογιού

Το Αλάν Κογιού ή Τενεκέ Μαχαλάς είναι ο οικισμός των αθιγγάνων ή Ρωμά, που βρίσκεται στο Τέρμα Αδριανουπόλεως στην Κομοτηνή και είναι χτισμένος με ευτελή υλικά, χωρίς βασικές υποδομές συνοικίας και θεωρείται "το άλγος της Κομοτηνής". Εκπονούνται σχέδια για την απομάκρυνση του οικισμού και την μεταφορά του εκτός πόλης. Όσο και να φανεί παράξενο, το αίτημα μεταφοράς του οικισμού, αναφέρεται σε εφημερίδα της Κομοτηνής, από το 1947.

21.6 Άνω Κάρδαμος

Χαρακτηριστικός πομάκιος οικισμός που ανήκει στην κοινότητα Οργάνης. Μέχρι πριν λίγα χρόνια η πρόσβαση στον οικισμό ήταν αδύνατη. Όπως αναφέρθηκε το 1975 από το Κέντρο Προστασίας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, ο οικισμός έπρεπε να κυρηχθεί διατηρηταίος.

22. Πολιτιστικά

22.1 Οχυρό Νυμφαίας

Στις αρχές Απριλίου γιορτάζεται η επέτειος της μάχης του οχυρού της Νυμφαίας, το οποίο βρίσκεται λίγα χιλιόμετρα μακριά από την πόλη, στα ελληνο-βουλγαρικά σύνορα. Το κοινό έχει την ευκαιρία να περιηγηθεί στους χώρους του οχυρού και να ζήσει νοερά τον ηρωικό αγώνα των μαχητών του 1940

22.2 Πανελλήνια Εμπορική Έκθεση

Από το 1992, το μήνα Μάιο και για τέσσερις ημέρες πραγματοποιείται στη βιομηχανική περιοχή η έκθεση "ΘΡΑΚΗ". Σε τεράστιους στεγασμένους και υπαίθριους χώρους εκτίθενται βιομηχανικά προϊόντα από βιομηχανίες όλης της Ελλάδας. Διοργανωτής είναι η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με τοπικούς φορείς.

22.3 Γυναικοκρατία

Στα χωριά Ξυλαγανή, Στρώμη, Προσκυνητές και Νέα Πέτρα, στις 8 Ιανουαρίου αναβιώνει το πανάρχαιο έθιμο της γιορτής της μαμής ή μπάμπως. Την ημέρα αυτή ο κοινωνικός ρόλος των γυναικών και των αντρών ανατρέπεται. Οι γυναίκες αναλαμβάνουν τις ανδρικές δουλειές και τη διοίκηση του χωριού και οι άνδρες μένουν στο σπίτι και ασχολούνται με τις οικιακές δουλειές. Όσοι άνδρες δεν συμμορφώνονται με το πνεύμα της γιορτής, τιμωρούνται με διάφορους τρόπους.

22.4 Καρναβάλι Σαπών

Στο Δήμο Σαπών, 30 χλμ. από την Κομοτηνή, διοργανώνονται εορταστικές εκδηλώσεις καρναβαλιού οι οποίες ξεκινούν την Τσικνοπέμπτη και κορυφώνονται την Κυριακή της Αποκριάς με παρέλαση αρμάτων, μασκαράδων, χορευτικών συγκροτημάτων, σοκολατοπόλεμο, γαϊδουροδρομίες και άλλα.

22.5 Κομοτηνή

Κάθε χρόνο στις 14 Μαΐου γιορτάζεται με μεγάλη λαμπρότητα η απελευθέρωση της Κομοτηνής. Με επίκεντρο την ημέρα αυτή ο Δήμος Κομοτηνής διοργανώνει πολυήμερες πολιτιστικές εκδηλώσεις με τον τίτλο "Ελευθέρια Θράκης".

22.6 Πανήγυρης Μονής Παναγίας Φανερωμένης Βαθυρρακα

Η μονή βρίσκεται στο 15ο χλμ. Κομοτηνής - Ξάνθης. Υπάρχει εικόνα της Παναγίας, που εικονίζει τη Θεοτόκο να κρατά Το βρέφος. Σύμφωνα με την παράδοση, η εικόνα βρέθηκε μετά από όραμα που έβλεπε επί τρεις συνεχείς νύχτες ο οθωμανός ιδιοκτήτης της περιοχής. Μεταφέροντας την εικόνα στην Κομοτηνή, στην άμαξα είχε μαζί του και την κωφάλαλη και ανάπηρη εγγονή του η οποία θεραπεύτηκε εκ θαύματος. Το θαύμα αυτό ήταν η αιτία να γίνει χριστιανός και ο οθωμανός αγάς. Στις 22 (παραμονή) και 23 Αυγούστου συγκεντρώνονται χιλιάδες πιστών για να προσκυνήσουν τη θαυματουργή εικόνα.

22.7 Πανήγυρης Αγίας Μαρίνας

Έξω από το χωριό Ίμερος, 23 χλμ. από την Κομοτηνή, γίνεται ένα από τα μεγαλύτερα πανηγύρια της περιοχής. Στις 16 (παραμονή) και 17 Ιουλίου συρρέουν χιλιάδες πιστών για να προσκυνήσουν την εικόνα της Αγίας Μαρίνας.

22.8 Άλλες πανήγυρεις

6 Ιανουαρίου: Πανηγυρικός εορτασμός των Θεοφανίων στα παραθαλάσσια χωριά Φανάρι και Μαρώνεια.

18 Ιανουαρίου: Αγίου Αθανασίου, στον Αίγειρο και στο Κόσμιο.

10 Φεβρουαρίου: Αγίου Χαραλάμπους, στη Μαρώνεια, με το κουρμπάνι.

23 Απριλίου: Αγίου Γεωργίου, στην Πόρπη.

2 Μαΐου: Αγίου Αθανασίου, στη Στρύμη και στο Κόσμιο.

5 Μαΐου: Αγίας Ειρήνης, στους Ασκητές.

1 Ιουλίου: Αγίων Αναργύρων, στο Σκάλωμα.

7 Ιουλίου: Αγίας Κυριακής, στο Ροδίτη.

20 Ιουλίου: Προφήτη Ηλία, στον Ίασμο, στα Παγούρια και στην Πάνδροσο.

26 Ιουλίου: Αγίας Παρασκευής, στην Κομοτηνή, πολιούχος της πόλης.

31 Ιουλίου: η γιορτή της Πυράς, που οι παλιότεροι την έλεγαν «Πρωταυγουστιά»

6 Αυγούστου: Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, στην Καρυδιά.

15 Αυγούστου: Κοιμήσεως της Θεοτόκου, στη Νέα Πέτρα, στη Μαρώνεια και στο Φανάρι.

8 Νοεμβρίου: Αγίου Νεκταρίου, στην Ξυλαγανή.

Πανηγύρεις γίνονται επίσης στην Ξυλαγανή, στο εξωκλήσι της Αναλήψεως του Κυρίου, και στη Γρατινή, στο εξωκλήσι της Ζωοδόχου Πηγής.

23. Γεύσεις του τόπου

Η μαγειρική παράδοση αποτελεί στοιχείο του τοπικού πολιτισμού και σε μια τέτοια πολυπολιτισμική περιοχή, όπως είναι η Ροδόπη, ο επισκέπτης θα εντυπωσιαστεί από τη γευσιγνωσία που θα αποκομίσει. Προϊόν συσσωρευμένης πείρας αιώνων η παραδοσιακή γαστρονομία μεταδίδεται από γενιά σε γενιά χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια, απλά με τη μίμηση και τη συνήθεια. Μέσα από τις γεύσεις της θρακιώτικης κουζίνας, της ποντιακής, της κουζίνας της Ανατολικής Ρωμυλίας, της Καππαδοκίας, της σαρακατσάνικης, της τούρκικης, της κουζίνας των Αρμενίων, των Ρωμά αναβιώνουν αιώνες ολόκληροι της παράδοσης αλλά και της συνύπαρξης των λαών. Ο παραδοσιακός σαρμάς είναι ένα νοστιμότατο φαγητό, που μαγειρεύεται κυρίως την άνοιξη. Γίνεται με εντόσθια αρνιού, τα οποία, αφού ζεματιστούν, καβουρντίζονται ψιλοκομμένα με φρέσκα κρεμμυδάκια, δυόσμο, άνηθο και μαϊντανό, ανακατεύονται με ανάλογη ποσότητα ρυζιού και ψήνονται στο φούρνο σκεπασμένα με αρνίσια σκέπη. Το εύγευστο αυτό φαγητό μπορεί να δοκιμάσει ο επισκέπτης και στα εστιατόρια και τις ταβέρνες της περιοχής.

Ονομαστό ποντιακό φαγητό, το «κεσκέκ με κοσάρες», το οποίο τρώγεται τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά και γίνεται με κότα και σιτάρι αποφλοιωμένο.

Με σιτάρι γίνεται και ο καντουμάς, ο οποίος συνδυάζει δημητριακά και όσπρια, καθώς περιλαμβάνει και σκούρα φασόλια, ενώ από πάνω συμπληρώνεται με ελαφρά τσιγαρισμένο κρεμμύδι.

Χαρακτηριστικό φαγητό της Ανατολικής Ρωμυλίας, οι σουβάν κεφτέδες οι οποίοι περιέχουν κύμινο, αραιωμένο πελτέ ντομάτας, μπαγιάτικο ψωμί, κρεμμύδια ζεματισμένα σε καυτό νερό, αβγά χτυπημένα και ψήνονται στον φούρνο, ενώ ιδιαίτερα "λεπτή" είναι η γεύση της γαλατόπιτας.

Ιδιαίτερη ικανότητα χρειάζεται και το μαγείρεμα του γεμιστού αρνιού, το οποίο μοσχοβολά στα σπίτια πολλών χωριών την ημέρα του Πάσχα. Το αρνάκι σιγοψήνεται στο φούρνο με γέμιση ρυζιού, ψιλοκομμένων εντοσθίων και φρέσκων μυρωδικών και σερβίρετε με τις λεμονάτες πατάτες, που έχουν βράσει μαζί του και έχουν πάρει θαυμάσια γεύση.

Άλλα γνωστά παραδοσιακά φαγητά είναι ο περίφημος καβουρμάς(βραστό κατσικίσιο και χοιρινό κρέας διατηρημένο με το λίπος τους), το γνωστό τας-κεμπάπ(κομματάκια χοιρινού ή μοσχαριού με σάλτσα), η ψητή μελιτζάνα, ο καπαμάς, η μπάμπω (παραδοσιακό Χριστουγεννιάτικο που είναι με εντόσθια και κιμά), φασόλια με τουρσί (Ανατολική Ρωμυλία), χοιρινό με τουρσί παραδοσιακό Χριστουγεννιάτικο από την Ανατολική Ρωμυλία), μαντί (γεμιστά με κιμά ραβιόλια από την Καππαδοκία), το τανοσούρ (από τον Πόντο), κ.λ.π. Επίσης ο επισκέπτης μπορεί να δοκιμάσει το νοστιμότατο κατσικάκι στη σούβλα στις ταβέρνες της Καρυδιάς και της Μαρώνειας, αλλά και γουρουνόπουλο(ή αγριογούρουνο)στις ταβέρνες της Πανδρόσου. Στις ταβέρνες και στα εστιατόρια, όμως, εκτός από τα ντόπια κρέατα στα κάρβουνα, θα βρει μια μεγάλη ποικιλία ψαριών και θαλασσινών.

Στην παραγωγή του τόπου συγκαταλέγονται και τα φημισμένα μαρωνίτικα κρασιά, τα τραγανά κεράσια από τα κερασοχώρια στους γιακάδες - πρόποδες - της οροσειράς της Ροδόπης, τα φρέσκα στραγάλια με τις ποικίλες γεύσεις, το σουτζουκ-λουκούμ (Καρύδια περασμένα από σπάγκο βουτηγμένο σε λουκούμι με μούστο) και ο φρεσκοκαβουρντισμένος με μοναδικό τρόπο καφές, που αποτελούν εξαιρετικές γευστικές εμπειρίες

Με την τουριστική αξιοποίηση της γευστικής ποικιλομορφίας του τόπου ασχολείται «Το χωριό των Γεύσεων», μια μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα εταιρεία, που ιδρύθηκε το 2001 και με τις δραστηριότητες της έχει ήδη επισημάνει τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της διατροφής στην περιοχή της Κομοτηνής.

Ο γαστρονομικός πλούτος της περιοχής ανέδειξε την Κομοτηνή «γαστρονομικό κέντρο Βαλκανίων» από τους υπουργούς Τουρισμού Βαλκανικών Χωρών.

23.1 Άλλα παραδοσιακά γλυκά:

Ραχάτ λουκούμ (άνετο Λουκούμι): λουκούμι με πολύ καρύδι βατόμουρο ινδοκάρυδο

Παστέλι Αμυγδάλου, Παστέλι Μαστιχωτή με Αμύγδαλο και σουσάμι

Καζάν Ντιμπί (Ο Πάτος του καζανιού):Πολίτικη κρέμα από γάλα καμένη στο πάτο

Ταούκ Γιουκσού (Στήθος κοτόπουλο):Πολίτικη κρέμα από γάλα με στήθος κοτόπουλο

Μαλεμπί: Κρέμα με νισεστέ. Σερβίρετε με κόκκινο σιρόπι τριαντάφυλλο

Σάμαλι: Ζύμη από σιμιγδάλι και μαστίχα

Μαρωνίτικος χαλβάς με νισεστέ

Γλυκά Κουταλιού(Κερασί, Σύκο, Πράβιστο, Πορτοκάλι, Βύσσινο, Κολοκύθι τριφτό, Περγαμόντο, Φράουλα, Νεραντζάκι, Μελιτζανάκι)

Στις γεύσεις της Μαρώνειας, ιδιαίτερη αξία έχουν οι μπουγάτσες(με κρέμα ή τυρί ή κασέρι, ή κιμά ή σπανάκι)καθώς και οι κάθε είδους πίτες με σπιτικά φύλλα ζύμης. Εκτός, λοιπόν, από τις γνωστές τυρόπιτες και σπανακόπιτες, γίνονται πεντανόστιμες ρυζόπιτες, γαλατόπιτες, κολοκυθόπιτες και σουσαμόπιτες. Γευστικότητα είναι τα σαρακατσάνικα τυρόψωμα και οι παραδοσιακές στριφόπιτες γλυκές η με τυρί. Σπιτικά ζυμαρικά, τραχανάς γλυκός ή ξινός και χυλοπίτες, με φρέσκα αγνά υλικά, που παράγονται στη γη της Ροδόπης, γίνονται ακόμη από επιδέξια γυναικεία χέρια προς το τέλος του καλοκαιριού.

24. Ενδιαφέρουσες διαδρομές

Διαδρομή: Κομοτηνή- Ροδίτης- Πάτερμα και Κομοτηνή- Σάπες- Νέα Σάντα- Κέχρος ή Διδυμότειχο.

Διαδρομή: Κομοτηνή- Σώστης- Κερασιά

Οι δύο αυτές διαδρομές προσφέρουν στον επισκέπτη όμορφες εμπειρίες από την απόλαυση των δασών με τις αγριοβελανιδιές και τη θαμνώδη βλάστηση στα χαμηλά υψώματα και τις θεόρατες οξιές σε μεγαλύτερο υψόμετρο.

Διαδρομή: Κομοτηνή- Ίασμος- Αστραία

Ξεκινάμε από Κομοτηνή προς Ίασμο. Σταματάμε στο δασικό φυλάκιο. Έπειτα υπάρχει ένας χωματόδρομος σε καλή κατάσταση περίπου στα 15 χιλιόμετρα. Φτάνουμε στην γέφυρα Τρικόρφου που από εκεί μπορεί ο επισκέπτης να πάει και στην Μελίταινα και μετά με τα πόδια με 1 με 1:30 ώρα με υψομετρική διαφορά που δεν είναι πάνω από τα 200 μέτρα φτάνει στην Αστραία. Αν θέλει ο πεζοπόρος να κάνει τον μεγάλο κύκλο θα πρέπει να φτάσει μέχρι το Εύθυμο που είναι σε ένα οροπέδιο το οποίο ενώνεται ο νομός Ροδόπης με το νομό Ξάνθης.

Ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει τους ενδιαφέροντες γεωλογικούς σχηματισμούς των Θρακικών Μετεώρων.

Διαδρομή: Κομοτηνή- Μαρώνεια- Κρωβύλη- Πετρωτά

Αποτελεί μια πανέμορφη περιήγηση ανάμεσα από πευκοδάση. Στο τέλος της διαδρομής κοντά στα Πετρωτά ο επισκέπτης μένει έκπληκτος με το δάσος σπάνιου είδους της μαύρης αυτοφυούς πεύκης που καταφέρνει και ευδοκμεί στον τόπο αυτό παρά το πολύ μικρό του υψόμετρο.

Διαδρομή: Κομοτηνή- Αρριανιά- Κέχρος

Ο δρόμος που ξεκινά από τα βορειοδυτικά της Κομοτηνής οδηγεί στα χωριά Καρυδιά, Πάνδροσος και Νυμφαία από τα οποία τα δύο πρώτα φημίζονται για τις ταβέρνες τους και το καταπράσινο περιβάλλον τους και η Νυμφαία για την κλειστή μουσουλμανική κοινωνία της. Μέχρι τη Γρατινή υπάρχουν τα μουσουλμανικά χωριά Κάλχας, Σιδηράδες και Στυλάρι. Η Γρατινή είναι μεγάλο χωριό. Εκτός από τον ταμιευτήρα και το φράγμα της, ο επισκέπτης θα δει κι ένα κάστρο στην κορυφή του λόφου. Πολλοί τον συνδέουν με τη Γρατιανού ή Γρατιανούπολη η οποία μετά την καταστροφή της Μοσυνούπολης, στις αρχές του 14^{ου} αιώνα, έγινε ένα από τα πιο σημαντικά κέντρα της κεντρικής Ροδόπης. Τα χωριά που ακολουθούν μέχρι τα Αρριανά είναι στο μεγαλύτερο μέρος τους μουσουλμανικά και είναι κτισμένα κοντά στον ποταμό Λίσσο και στους πρόποδες της Ροδόπης. Από τη Φιλλύρα,

βγαίνουμε στο χωριό Αρίσβη το οποίο βρίσκεται επάνω στον παλιό δρόμο Ξάνθης-Κομοτηνής- Αλεξανδρούπολης και βλέπουμε τα ερείπια της ρωμαϊκής γέφυρας του ποταμού Λίσσου (Φιλιούρη): έχει έξι τόξα, τα οποία όμως δύσκολα διακρίνονται καθώς είναι βυθισμένα στο χώμα και τη βλάστηση. Από τα βορειότερα χωριά του Δήμου Φιλλύρας ξεκινούν χωματόδρομοι οι οποίοι οδηγούν στο Πομακοχώρια της Ανατολικής Ροδόπης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η τοποθεσία Αλάν Τεπέ η οποία μπορεί να προσεγγισθεί διαμέσου της Δροσιάς και της Κάτω Βυρσίνης. Είναι ένα οροπέδιο σε υψόμετρο 780 στο οποίο γίνεται κάθε Αύγουστο τριήμερο πανηγύρι με νταούλια και ζουρνάδες, φαγητό και κυρίως αγώνες πάλης στους οποίους παίρνουν μέρος μεγάλοι παλαιστές και των τριών κρατών (Ελλάδα, Τουρκία, Βουλγαρία). Από τα Αρριανά, βόρεια των οποίων έχουν ανακαλυφθεί ερείπια ρωμαϊκού λουτρού και νεκροταφείου, μπορούμε να φτάσουμε στις Σάπες: ένα μεγάλο χριστιανικό χωριό με μικρό δασάκι σε λόφο ο οποίος λειτουργεί ως χώρος αναψυχής και κάθε Παρασκευή γίνεται ένα μεγάλο και ενδιαφέρον παζάρι. Λίγο έξω από της Σάπες βρίσκονται τα Κασσιτερά, ένα παλιό βουλγαρικό χωριό το οποίο επαναποικίστηκε από Έλληνες το 1922. Αξίζει ο επισκέπτης να φτάσει ως εκεί για να δει την εκκλησία του Αγίου Δημητρίου. Κτίστηκε το 1850 σε βουλγαρικά σχέδια και έχει ανακαινιστεί.

Από τα Αρριανά συνεχίζει προς τη Νέα Σάντα. Πριν φτάσει εκεί, θα δει δεξιά διακλάδωση που οδηγεί στο Αγιοχώρι.

25. Ξενοδοχεία

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ						
Επωνυμία Διεύθυνση, Τηλέφωνο, Fax	Καταλύματος ατ	Κ ωμ	Δ ίνες	ΚΛ ίνες	Υπηρεσίες και ανέσεις	
Ξενοδοχείο ACHILLIO 4ο χλμ. Κομοτηνής - Ξάνθης Τηλ: 25310 22323, 83880, Fax: 25310 83882	A	8	3	68		
Ξενοδοχείο ARCADIA Ασώματοι Κομοτηνής, Τ.Θ. 312 Τηλ: 25310 89100, Fax: 25310 89119	A	1	9	5	18	
Ξενοδοχείο ΦΙΛΙΑ Αμπελόκηποι Κομοτηνής Τηλ: 25310 27500, Fax: 25310 70524	A	0	2	40		
Ξενοδοχείο ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΧΡΗΣΤΟΥ & ΕΥΗΣ 3ο χλμ Κομοτηνής - Αλεξ/πολης Τηλ: 25310 33560 -3, Fax: 25310 26979	B	1	8	3	15	
Ξενοδοχείο ΚΥΡΙΔΗΣ Λ. Σοφού 6, 69100 Κομοτηνή Τηλ: 25310 73250 -2, Fax: 25310 73253	B	3	2	49		
Ξενοδοχείο ΞΕΝΙΑ Σισμάνογλου 43, 69100 Κομοτηνή Τηλ: 25310 22648, Fax: 25310 22237	B	6	2	46		
Ξενοδοχείο ΟΡΦΕΑΣ Παρασίου 1, 69100 Κομοτηνή Τηλ: 25310 37180 -5, Fax: 25310 28271	B	9	7	0	15	
Ξενοδοχείο ΡΟΔΟΠΗ Εθν. Μακαρίου 3, 69100 Κομοτηνή Τηλ: 25310 35988, Fax: 25310 35991	B	8	1	34		
Ξενοδοχείο ΑΝΑΤΟΛΙΑ Αγχιιάλου 56, 69100 Κομοτηνή	Γ	6	5	0	10	

Τηλ: 25310 36242 -7, Fax: 25310 23170

Παραδοσιακό Κατάλυμα ΑΣΤΟΡΙΑ
Πλ. Ειρήνης 28, 69100 Κομοτηνή
Τηλ: 25310 35054 -5, Fax: 25310 22707

Γ₄¹ 24

Ξενοδοχείο ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ
Πλ. Βιζυηνού 8, 69100 Κομοτηνή
Τηλ: 25310 22044, Fax: 25310 23396

Γ₂⁵ 86

Ξενοδοχείο ΟΛΥΜΠΟΣ
Ορφέως 37, 69100 Κομοτηνή
Τηλ: 25310 37690 -2, Fax: 25310 37693

Γ₀³ 50

Ξενοδοχείο ΕΛΛΑΣ
Δημοκρίτου 31, 69100 Κομοτηνή
Τηλ: 25310 22055

Δ₄¹ 24

26. Γενικές πληροφορίες

- ΔΕΧΕΤΑΙ 82.000 ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ (77000 ΕΛΛΗΝΕΣ-5000 ΑΛΟΔΑΠΟΙ).
- ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑ 67% ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΑΝΑΓΚΗΣ ΚΑΙ 33% «ΚΑΘΑΡΑ» ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ.
- ΕΧΕΙ ΜΕΣΗ ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ ΔΩΜΑΤΙΩΝ ΠΕΡΙΠΟΥ 56% (ΚΛΙΝΩΝ 43-48%).
- ΑΠΑΣΧΟΛΕΙ ΤΟ 2,1% ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΕΙΣΦΕΡΕΙ ΠΕΡΙΠΟΥ ΤΟ 3% ΣΤΟ ΤΟΠΙΚΟ ΑΕΠ.
- ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΔΗΛΑΔΗ 23 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΟΝΤΑΣ 420 ΕΜΑ (ΕΤΗΣΙΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ).

Μορφές Τουρισμού που ταιριάζουν στο Νομό Ροδόπης

- Θρησκευτικός
- Πολιτισμικός
- Αγροοικοτουρισμός
- Καταδυτικός
- Δραστηριότητες στο βουνό
- Συνεδριακός
- Γευσιγνωσία
- Οικολογικός (υγροβιότοποι)
- Σπηλαιολογικός
- Τουρισμός Πόλης

Πόσους Τουρίστες μπορεί να υποδεχτεί

1. ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΩΝ Ο ΝΟΜΟΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΔΕΧΕΤΑΙ ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΠΕΡΙΠΟΥ 1800 ΑΤΟΜΑ. ΑΡΑ, ΣΕ ΕΤΗΣΙΑ ΒΑΣΗ, ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΔΕΧΕΤΑΙ ΠΕΡΙΠΟΥ 650.000 ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ (ΚΑΛΥΨΗ 100%).
2. ΣΗΜΕΡΑ ΔΕΧΕΤΑΙ ΠΕΡΙΠΟΥ 82.000 ΜΕ ΣΧΕΔΟΝ ΙΣΟΚΑΤΑΝΟΜΗ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΜΗΝΕΣ. ΔΗΛΑΔΗ ΠΕΡΙΠΟΥ ΤΟ 15% ΤΩΝ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΩΝ (ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ CAMPINGS).

-
3. ΟΙ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ ΠΟΥ ΔΕΧΕΤΑΙ ΕΙΝΑΙ ΚΑΤΑ 92% ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΜΟΝΟ 8% ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ.

Παράρτημα

Παραδοσιακή συνταγή των Ρομά:

Ποδαράκια με φασόλια και κρεμμύδια

Το συγκεκριμένο φαγητό είναι, ένα φτωχικό φαγάκι που γινόταν από ανάγκη. Αυτό ακριβώς είναι το σπουδαίο: πως με ασήμαντα πράγματα οι άνθρωποι φτιάχνουν γαστρονομικούς συνδυασμούς που εκπλήσσουν ακόμα κι έναν έμπειρο μάγειρο και οι οποίοι καταξιώνονται από τη νοστιμιά και τη χρησιμότητά τους.

Όταν, λοιπόν, οι καιροί ήταν δύσκολοι και τα οικονομικά δεν επέτρεπαν να αγορασθεί κρέας, οι μάνες πήγαιναν στα σφαγεία και αγόραζαν πάμφθηνα τα ποδαράκια. Τα ζεμάτιζαν, τα πάστρευαν και τα ταίριαζαν με τα «βρισκόμενα» κάθε σπιτιού: φασόλια και κρεμμύδια.

Υλικά:

5-6 αρνίσια ποδαράκια

600 γραμμάρια κρεμμυδάκια στιφάδου

400 γραμμάρια ξερά άσπρα φασόλια

1 ποτήρι του κρασιού λάδι

αλάτι, πιπέρι, μπαχάρι, ρίγανη,

κόκκινο καυτερό πιπέρι.

Διαδικασία: καθαρίζω και ζεματίζω τα ποδαράκια. Έπειτα τα ρίχνω μέσα σε βρασμένο νερό και τα αφήνω να βράσουν 5λεπτά. Τα σουρώνω και αφού κρυώσουν, καθαρίζω όλα τα κόκκαλα. Τα κόβω κομματάκια. Βάζω λίγο λάδι στην κατσαρόλα και βάζω τα κομματάκια απ'τα ποδαράκια μέσα να τσιγαριστούν. Τα φασόλια τα έχω βάλει να μουλιάσουν αποβραδís σε χλιαρό νερό. Τα πλένω και τα βάζω με μπόλικο καθαρό νερό να βράσουν. Μετά από μισή ώρα περίπου, προσθέτω και τα σοταρισμένα ποδαράκια, αλάτι λίγο και τα υπόλοιπα μπαχαρικά. Αφού μισοβράσουν τα φασόλια, προσθέτω στην κατσαρόλα και τα κρεμμυδάκια και το λάδι και τα αφήνω να βράζουν σε σιγανή φωτιά. Το αφήνω να μείνει μία ώρα τουλάχιστον πριν το σερβίρω.

Η συνταγή δόθηκε από γυναίκες του οικισμού Ηφάιστου.

Συνταγή Καππαδοκίας**Καππαδόκινα Λουκάνικα****Υλικά:**

4 κιλά κιμά βοδινό ή ανάμεικτο με χοιρινό

1 1/2 κιλό λίπος

3 κουταλιές τριμμένο σκόρδο

3 κουταλιές τριμμένο κίμινο

1 1/2 μαύρο πιπέρι

4 κουταλιές κόκκινο γλυκό πιπέρι

2 κουταλιές καυτερό μπούκοβο,

Έντερα μοσχαρίσια, αλάτι

Λιαδικασία: Ζυμώνετε όλα τα υλικά μαζί και τα αφήνετε μια νύχτα. Τηγανίζετε ένα κομματάκι σαν κεφτέ για να ελέγξετε το αλάτι και τα αρώματα και μετά τα περνάτε στα έντερα που τα έχετε καλοπλύνει. Τα κρεμάτε σε δροσερό μέρος που αερίζεται καλά για να στεγνώσουν. Πριν στεγνώσουν εντελώς, τα βάζετε στο τραπέζι και τα πατάτε λίγο με τη χλασύ (πλάστη) για να γίνουν ελαφρά πλακέ και να ψήνονται ευκολότερα.

Σαρακατσάνικη κουλούρα**Υλικά:**

Φύλλο

1 1/2 κουταλάκι αλάτι

Χλιαρό νερό

Για τη γέμιση: 1 1/2 φλυτζ. βούτυρο γάλακτος λιωμένο

750 γραμ. καλό τυρί φέτα

κιλό αλεύρι και χωριστά αλεύρι για το άνοιγμα

Λιαδικασία: Ζυμώνετε το ζυμαράκι για τα φύλλα και το αφήνετε για λίγο σκεπασμένο να ξεκουραστεί. Μετά το χωρίζετε σε 10 ή 12 κομμάτια και τα ανοίγετε φύλλα.

Αλείφετε κάθε φύλλο με το βούτυρο και σκορπίζετε στην επιφάνειά του τυρί. Τυλίγετε το φύλλο ρολό και το κουλουριάζετε σαν σαλίγκαρο στο κέντρο του ταψιού. Κάνετε το ίδιο με το επόμενο φύλλο που το βάζετε στο ταψί να γεμίσει. Αλείφετε με βουτυράκι, ραντίζετε με λίγο νερό και ψήνετε την πίτα σε 180ο C για 15' - 20'. Μετά χαμηλώνετε το φούρνο στους

150ο για να σιγοψηθούν τα φύλλα μέχρι το κέντρο. Είναι έτοιμη όταν ροδίσει. Τρώγεται ζεστή, χλιαρή και κρύα το ίδιο καλά.

Τυρόψωμο

Υλικά:

1κιλό αλεύρι

1 κουταλάκι αλάτι

50 γραμμ.μαγιά

1φλυτζ.βούτυρο γάλακτος

700γραμμ.σαρακατσάνικη φέτα

χλιαρό νερό

Διαδικασία: Διαλύστε τη μαγιά σε λίγο νεράκι και ρίξτε την στο αλεύρι μαζί με το αλάτι. Προσθέστε λίγο χλιαρό νερό και ζυμώστε μέχρι να έχετε ένα λείο και κάπως σφιχτό ζυμάρι. Αρχίστε να προσθέτετε λίγο λίγο το βούτυρο, ζυμώνοντας ολοένα. Τέλος προσθέστε το τυρί τριμμένο με το χέρι και ζυμώστε να ενωθεί ομοιόμορφα στη ζύμη. Αν διαπιστώσετε ότι κολλάει, πασπαλίστε λίγο αλευράκι. Σκεπάστε το τυρόψωμο και αφήστε το για 30' να αναπαυτεί. Μετά απλώστε το σε βουτυρωμένο ταψί και στρώστε το με τις παλάμες. Χαρακώστε το με το μαχαίρι σε τετράγωνα ή μπακλαβαδωτά κομμάτια. Το ύψος του σ' αυτήν τη φάση δεν πρέπει να ξεπερνάει τα δύο δάχτυλα. Σκεπάστε το για λίγο να ανέβει και ψήστε το σε προθερμασμένο φούρνο 170οC για μία ώρα περίπου.

Τις συνταγές τις έδωσαν οι κυρίες του Πολιτιστικού Συλλόγου Σάλπης - Γλυκονερίου

Παραδοσιακές ποντιακές συνταγές:

Κεσκέκ' με κοσάρες

Τελετουργικό φαγητό των Ποντίων με κότες και σιτάρι. Το έτρωγαν (και το τρώνε ακόμα όσοι διατηρούν τα γαστρονομικά έθιμα) τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά στην αρχή του γιορταστικού γεύματος. Πρώτα έτρωγαν από λίγο κεσκέκι "για το καλό" και μετά τα φαγητά. Μάλιστα στον Πόντο που ο χειμώνας ήταν βαρύς και το χιόνι πολύ, αφού σερβίριζαν τα Χριστούγεννα, έβγαζαν το καζανάκι στην αυλή και το έχωναν μέσα στο χιόνι μέχρι την Πρωτοχρονιά, ένας καταψύκτης πρώτης τάξεως.

Τα υλικά που χρησιμοποιούν είναι τα βασικά υλικά κάθε τελετουργικού φαγητού: κρέας (κότες σ' αυτήν την περίπτωση) και σιτάρι, το σύμβολο της προσφοράς της γης. Μόνο που

εδώ βάζουν το σιτάρι αποφλοιωμένο, βράζουν πάρα πολύ το φαγητό και μετά το χτυπούν με μια πλακέ ξύλινη κουτάλα μέχρι που γίνεται μια κορδονάτη κρέμα. Το σερβίρουν ζεστούτσικο και το περιχύνουν με λίγο καυτό αγελαδινό βούτυρο.

Για κάθε χωριάτικη κότα, γύρω στο 1,5 κιλό, θα βάλετε 600 γραμ. αποφλοιωμένο σιτάρι.

Μπορείτε να το φτιάξετε σε μικρή ποσότητα στο σπίτι, μια γιορτινή μέρα για την οικογένειά σας.

Τη συνταγή μας έδωσε η κα Ησαΐα Τσαγκαλίδου.

Καντουμά (φασόλια με το στάρ')

Ένα από τα ταπεινά φαγάκια του παρελθόντος που σήμερα είναι περιζήτητα. Για το σύγχρονο άνθρωπο που έχει απομακρυνθεί από τις παραδοσιακές του διατροφικές συνήθειες είναι πολύτιμα τα πιάτα όπως αυτό που συνδυάζει τα όσπρια με τα δημητριακά. Είναι νόστιμο, ελαφρύ, από τα φαγάκια που τρέφουν και ευφραίνουν.

Υλικά:

½ κιλό σκούρα φασόλια αλάτι

250 γραμμ. Σιτάρι άσπρο σκληρό 1φλυτζ. Λάδι 1 κρεμμύδι ψιλοκομμένο

Λιαδικασία: Βράζετε τα φασόλια, αφού τα μουλιάσετε αποβραδής. Βράζετε και το σιτάρι. Βάζετε λίγο αλάτι στην αρχή του μαγειρέματος και, προς το τέλος, ελέγχετε και προσθέτετε όσο χρειάζεται. Το φαγητό πρέπει να έχει αρκετό υγρό (τρώγεται με το κουτάλι) αλλά όχι υπερβολικά πολύ. Τσιγαρίζετε το κρεμμύδι στο λάδι έτσι που να μαλακώσει και να ξανθύνει, αλλά να μη μαυρίσει, και το ρίχνετε στο φαγητό.

Τρώγεται εξίσου καλά ζεστό, χλιαρό ή κρύο - όχι παγωμένο - όλες τις εποχές.

Τη συνταγή μας έδωσε η κα. Σιμέλα Πελεκί.

Νέο Σιδηροχώρι

Καβουρμάς

Υλικά:

Κρέας χοιρινό ή κρέας πρόβειο και μοσχάρι

Αλάτι, πιπέρι, μία σκέπη, δαφνόφυλλα

Λιαδικασία: Πλένουμε καλά τη σκέπη με χλιαρό νερό, αλάτι και ξίδι και την τοποθετούμε στον πάτο της κατσαρόλας. Κόβουμε το κρέας σε μικρά κομμάτια, το πλένουμε και το αφήνουμε να στραγγίσει, Έπειτα βάζουμε το κρέας στην κατσαρόλα χωρίς νερό για να

βράσει μόνο με τα υγρά του και το λίπος της σκέπης. Προσθέτουμε αλάτι και κόκκους πιπέρι. Όταν βράσει καλά το κρέας, το βγάζουμε από την κατσαρόλα, το τοποθετούμε σε μακρόστενο σκεύος και το αφήνουμε να παγώσει.

Μπάμπω

Υλικά:

Χοιρινά έντερα

Γέμιση: Λάδι, συκώτι χοιρινό, κρέας χοιρινό, ρύζι, κρεμμύδι, ρίγανη, μαύρο πιπέρι, αλάτι

Διαδικασία: Πλένουμε τα έντερα με αλάτι και ξίδι πολύ καλά. Ζεματάμε το χοιρινό συκώτι στο νερό. Σε λάδι σοτάρουμε το ξερό κρεμμύδι και τα ψιλοκομμένα κομμάτια του χοιρινού κρέατος και του συκωτιού. Ρίχνουμε το ρύζι, το αλάτι και τα μπαχαρικά. Το αποσύρουμε από τη φωτιά και αφού κρυώσει γεμίζουμε τα έντερα. Τα βάζουμε σε ταγί και τα τρυπάμε σε μεριές με βελόνι για να μην ανοίξουν στο ψήσιμο. Τα ψήνουμε στην αρχή σε σιγανή φωτιά και αργότερα ανεβάζουμε τη θερμοκρασία.

27. Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από τις παρακάτω πηγές:

- Θρησκευτικός Τουρισμός, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, 2004
- Αρχαιολογικός Τουρισμός, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, 2004
- Θαλάσσιος Τουρισμός, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, 2004
- Βιότοποι, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, 2004
- Αρχαιολογικός Οδηγός, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, 2004
- Οδηγός Περιήγησης, Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, 2004
- Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, 2004
- Ιστορικά, πολιτιστικά ερανήματα Νέου Σιδηροχωρίου, 2004
- Αρχαία Σύγχρονη Κομοτηνή Ροδόπη, Dr. Μαρίνα Π. Ζωγράφου, 2002
- Ροδόπη, Τουριστικός - Ιστορικός Αρχαιολογικός Οδηγός, Δημήτρης Καρακούσης, 2002
- Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, 2004
- Τουριστικός Οδηγός Ξενοδοχείων & Καταλυμάτων, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, 2004
- Δήμος Νέου Σιδηροχωρίου: Χθες Σήμερα Αύριο, ΕΟΤ, Τμήμα: Διαφημιστικών Προγραμμάτων-Συνεδρίων, Εκθέσεων, 2004
- ΘΡΑΚΗ, Β' ΕΚΔΟΣΗ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2000
- INTERNET